

**Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler
İçin İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi**

İŞÇİ VE İŞVEREN ÖRGÜTLERİ NE YAPMALI?

**İşçi ve İşveren Örgütlerinin Kapasitelerinin
Artırılmasına Yönelik İhtiyaç Analizi**

Prof. Dr. Seyhan ERDOĞDU

**Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler İçin
İnsana YakıŖır İşlerin Desteklenmesi
İŞÇİ VE İŞVEREN ÖRGÜTLERİ NE YAPMALI?
İşçive İşveren Örgütlerinin Kapasitelerinin Artırılmasına
Yönelik İhtiyaç Analizi**

PROF. DR. Seyhan ERDOĞDU

ISBN:

978-92-2-830919-5 (Basım)

978-92-2-830920-1 (İnternet)

Baskı Ön Hazırlık:

Aren Tanıtım

Dr. Mediha Eldem Sokak No: 38/15 Kızılay/ANKARA

Tel: (0312) 430 70 81

www.arentanitim.com.tr

Baskı:

Odak Ofset Matbaacılık GMK Bulv. No: 40 P:7 Ankara

Tel: (0312) 230 02 49

Telif Hakkı © Uluslararası Çalışma Örgütü 2018

İlk yayın tarihi (2018)

Uluslararası Çalışma Ofisi'nin yayınları Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesine göre telif hakkı korumasına sahiptir. Bununla birlikte, bu yayınlardan kaynak belirtilmek suretiyle izin almadan kısa alıntılar yapılabilir. Basım ve çeviri hakları için ILO Publications (Rights and Licencing), International Labour Office, CH-1211 Cenevre 22, İsviçre adresine posta yoluyla veya rights@ilo.org adresine e-posta ile başvurulmalıdır. Uluslararası Çalışma Ofisi bu tür başvuruları memnuniyetle karşılamaktadır.

Basım haklarıyla ilgili kuruluşlara kayıtlı kütüphaneler, kurumlar ve diğer kullanıcılar, kendilerine bu amaçla verilen izinlere dayanarak yayınları çoğaltabilirler. Ülkenizdeki bu tür kuruluşlar için bakınız: www.ifrro.org.

ILO yayınlarında kullanılan ve Birleşmiş Milletler uygulamalarıyla uyumlu adlandırmalar ve görsel malzemeler, herhangi bir ülke, alan veya toprağın veya makamlarının hukuki statüsü veya sınırlarına ilişkin olarak hiçbir şekilde Uluslararası Çalışma Ofisi'nin görüşünü yansıtmaz.

İmzalı makale, araştırma ve diğer katkılarda ifade edilen fikirlerin sorumluluğu yalnızca yazarlarına aittir ve yayın içinde ifade edilen fikirlerin Uluslararası Çalışma Ofisi tarafından desteklendiğini göstermez.

Firma isimlerine ve ticari ürün veya süreçlere yapılan atıflar, onların Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından desteklendiğini belirtmez ve belirli bir firma, ticari ürün veya süreçten söz edilmemesi de onaylamama anlamına gelmez.

ILO yayınları ve dijital ürünleri hakkında bilgi için: www.ilo.org/publns.

Türkiye'de basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Teşekkür	9
Kısaltmalar	10
Yönetici Özeti	13
1. Giriş: Arka Plan	23
2. Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve ILO'nun Stratejisi.....	29
3. Kavramsal Açıklamalar ve Araştırma Yöntemi.....	31
4. Örneklem Seçimi	33
4.1. Merkezi Düzey	35
4.2. Yerel Düzey	37
5. Niteliksel Verilerle İlgili Genel Bilgiler	39
6. Bulgular.....	41
6.1. Bölüm I: Mevcut ve İstenen Performansa İlişkin Durum Tespiti	41
6.1.1. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle temas noktaları oluşturmak.	41
6.1.2. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili olarak insan haklarını ve insana yakışır iş olanaklarını temel alan dayanışmacı ve içerici politikalar geliştirmek	52

6.1.3. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili politikaları, örgütlere, üyelere ve üst kuruluşlara ulaştırmak.....	66
6.1.4. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili dayanışmacı ve içerici faaliyetlerde bulunmak; insana yakışır iş imkanlarını geliştirmeye çalışmak.....	69
6.1.5. Suriyeli işçilerle ilgili konuları sosyal diyalog organlarında veya platformlarında tartışmak.....	76
6.1.6. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili sivil toplum örgütleri ve mülteci dernekleriyle işbirliği yapmak.....	81
6.1.7. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşması için yaratıcı fikir ve faaliyetler geliştirmek.....	83
6.1.8. Örgüt tabanının geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşmasını destekleyecek içerici ve dayanışmacı bir yaklaşıma sahip olmalarını sağlamak.....	90
6.2. Bölüm II: Eğitim İhtiyacı ve Öneriler	97
Referanslar	111
Ekler	113

Suriye krizi sekizinci yılına girerken, ülkelerini terketmek zorunda kalarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin kendi geçimlerini temin etmeleri ve insana yakışır iş sahibi olmaları her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. ILO Türkiye Ofisi olarak bizler de yürütmekte olduğumuz faaliyetlerle, Suriyelilerin gelir kaynaklarına ve iş piyasasına sağlıklı bir şekilde, kayıtlı ve düzgün işlerle erişmelerine katkıda bulunmaya çalışıyoruz.

Tüm bu faaliyetlerimiz, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilere yönelik geliştirmiş olduğumuz üç bileşenli bir strateji kapsamında gerçekleştiriliyor:

- 1) Becerilerin, yetkinliklerin ve verimliliğin artırılması yoluyla işgücü arzının desteklenmesi,
- 2) İş ortamının iyileştirilmesi ve ekonomik büyümenin desteklenmesi yoluyla işgücü talebinin artırılması,
- 3) Kurumsal kapasitenin artırılması ve kapsayıcı kalkınma politikaları uygulamalarının desteklenmesi.

ILO'nun üçlü yapısı gereği, insana yakışır işlerin geliştirilmesi için yaptığımız tüm bu faaliyetleri hükümet, işçi ve işveren örgütleri ile işbirliği ve koordinasyon içerisinde yapıyoruz. Hiç şüphesiz, ektileri iş piyasasında da derinden hissedilen mülteci krizine karşı, işçi ve işveren örgütlerinin kayıtsız kalması düşünülemez.

Elinizde bulunan bu çalışma, Suriyeliler için insana yakışır işlerin desteklenmesi amacıyla işçi ve işveren örgütlerinin kapasitelerinin artırılmasına yönelik bir ihtiyaç analizidir. Suriyelilerin kayıtlı ve örgütlü istihdamlarını desteklemekte kritik öneme sahip olan işçi ve işveren örgütlerinin konuya bakışlarını ve mevcut faaliyetlerini ortaya koyan bu çalışmanın, bu alandaki bir eksikliği dolduracağını umuyor, tüm kurumlara ve araştırmacılara fayda sağlamasını ümit ediyoruz.

Numan ÖZCAN

ILO Türkiye Ofisi Direktörü

TEŞEKKÜR

ILO T¼rkiye Ofisi, geçici koruma altındaki Suriyelilerin de T¼rkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile birlikte insana yakışır bir şekilde iřg¼c¼ piyasasında yer almalarını desteklemek amacıyla iřęi ve işveren ¼rg¼tlerinin kapasitelerini arttırmaya y¼nelik ihtiyaç analizinin geręekleřtirilmesini sağlamıştır. Iřęi ve işveren ¼rg¼tleri gibi iřg¼c¼ piyasasının ¼nemli akt¼rlerinin, insana yakışır iş konusunda daha aktif rol almaları amacıyla g¼çlendirilmesini destekleyen bu ęalıřma için ILO T¼rkiye Ofisi'ne teőekk¼r ediyorum.

Bu ęalıřmanın y¼r¼t¼lmesi sırasında bana zaman ayırarak bilgilerini, deneyimlerini ve ¼nerilerini iğtenlikle paylaşan değerli ¼rg¼t y¼neticilerine ve temsilcilerine teőekk¼r¼ bir borę biliyorum.

Adana, Mersin, Hatay ve Gaziantep'te geręekleřtirilen m¼lakatların kısa zamanda ve kolaylıkla tamamlanabilmesini sağlayan T¼rkiye YOL-İş Sendikasının ve YOL-İş Adana Şubesinin verdiği değteğe ayrıca teőekk¼r ediyorum. Bu ęalıřma, iřęi ve işveren ¼rg¼tlerimizin T¼rkiye'deki Suriyelilerin insanca koşullarda ęalıřmalarını desteklemeleri için neler yapabileceklerini d¼ř¼nmemize bir katkı yapabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Prof. Dr. Seyhan ERDOğDU

Kısaltmalar

3RP	Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı
AB	Avrupa Birliği
ADAPTESK	Esnaf ve Sanatkarların Uyum Yeteneğinin Artırılması Projesi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BİRLEŞİK-METAL	Birleşik Metal İşçileri Sendikası
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ÇELİK-İŞ	Çelik İş Sendikası
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ESOB	Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği
ETUC	Avrupa Sendikalar Konfederasyonu
GENEL-İŞ	Türkiye Genel Hizmetler Sendikası
GIDA-İŞ	Türkiye Gıda Sanayii İşçileri Sendikası
GIZ	Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu
GKSS	Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyeli Sığınmacılar
HAK-İŞ	Hak İşçi Sendikalar Konfederasyonu
HİZMET-İŞ	Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İNTES	Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası
IMPR	Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi
İNGEV	İnsani Gelişme Vakfı

İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
ITUC	Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEKSA	Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı
MESS	Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası
ÖZ GIDA-İŞ	Öz Gıda İş Sendikası
ÖZ İNŞAAT-İŞ	Öz İnşaat-İş Sendikası
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TAİEX	Teknik Destek ve Bilgi Değişim Mekanizması
TEK GIDA	Tek Gıda-İş Sendikası
TEKSTİL	Tekstil İşçileri Sendikası
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TTSİS	Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası
TÜGİS	Türkiye Gıda İşverenleri Sendikası
TÜRK METAL	Türk Metal Sendikası
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YOL-İŞ	Türkiye Yol-İş Sendikası

Bu metin, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik insana yakışır iş koşullarının geliştirilmesi için işçi ve işveren örgütlerinin ihtiyaçlarını tespit etmeyi ve değerlendirmeyi amaçlayan ihtiyaç analizinin nihai raporudur. Raporda, işçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik insana yakışır iş koşullarının geliştirilmesinde kapasitelerini artırmaya yönelik bir eğitim programı için öneriler de yer almaktadır.

Bu raporda ihtiyaç kavramı bireysel veya işlevsel değil, örgütsel ihtiyaçlar bağlamında kullanılmıştır. İhtiyaç analizinde temel olarak örgütlerin mevcut performansı ile beklenen performansı arasındaki açığı tespit etmeye yönelik normatif bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda öncelikle işçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin desteklenmesi konusunda yetersizliklerinin olup olmadığının tespitine çalışılmıştır. Daha sonra, eğitimin bu yetersizliklerin giderilmesi konusundaki çözümün bir parçası olup olamayacağını tespiti yoluna gidilmiştir.

Araştırma yöntemi olarak niteliksel küçük ölçekli sosyal projelere uygun bir değerlendirme stratejisi olan anket stratejisi seçilmiştir. Örneklem çerçevesi, üç büyük işçi Konfederasyonu olan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Hak İşçi Sendikalar Konfederasyonu (HAK-İŞ), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve bu Konfederasyonlara bağlı sendikalar; Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve bağlı işveren kuruluşları; Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), bağlı Esnaf ve Sanatkarlar Odaları ve Birlikleri ve Esnaf ve Sanatkarlar Federasyonlarıdır.

Niteliksel veriler, ağırlıklı olarak, seçilmiş kuruluşlarla bir soru kılavuzu ile kolaylaştırılan soru kağıdı üzerinden yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. İhtiyaç analizinin dayanacağı niteliksel verileri derlemek amacıyla, Mayıs-Haziran 2017 tarihlerinde, 26'sı il düzeyinde olmak üzere toplam 50 mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlardan 40'ı yüz yüze görüşme; 7'si yazılı anket yanıtları; 2'si telefon mülakatı yöntemiyle yapılmıştır. Ayrıca işyeri temsilcileri düzeyinde 1 adet odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Benimsenmiş olan normatif yaklaşım bağlamında, araştırma kapsamındaki örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır koşullarda istihdamını destekleyebilmeleri açısından, mevcut performansları ile beklenen performansları arasındaki açığı tespit amacıyla sekiz başlık seçilmiştir.

1. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerle Temas Noktaları Oluşturmak

Örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarını desteklemeleri açısından Suriyelilerle bir temas noktasına sahip olmaları önem taşımaktadır. Türkiye 1990'lı yıllardan itibaren farklı ülkelerden düzensiz emek göçü alan ve günümüzde de dünyanın en çok mülteci barındıran ülkesi durumuna geldiği halde analiz dahilindeki örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyelilerle kurumsal temasları sınırlı düzeyde kalmaktadır. Ancak bu genel temassızlık tablosuna rağmen TESK'e bağlı esnaf odaları Türkiye'nin her yerinde giderek artan oranda Suriyeli esnafı üye olarak kaydet-

mektedir. İşçi sendikalarında da çok az sayıda olmasına rağmen Suriyeli üyeye rastlanmaktadır. Bu sınırlı temasın, Konfederasyonlar düzeyinden başlayarak, bağlı örgütlerde ve yereldeki oda ve şubelerde koordineli, sistemli ve geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin geliştirilmesinde etkin birimler halinde örgütlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Suriyeli esnafı giderek artan oranlarda üye kaydeden Esnaf Odaları Birliklerinde veya geçici koruma altındaki Suriyelileri yoğun olarak istihdam eden tekstil, metal, gıda, inşaat vb. işkollarında, Suriyeliler için insana yakışır işleri desteklemeyi hedefleyen, bu bağlamda da mevcut kayıt dışı esnaf veya işçileri kayıtlı istihdama yöneltmeyi öncelikli amaç olarak belirleyen yerel "Temas Noktaları"nın ve bu temas noktalarının koordinasyonu için merkezi birimlerin kurulmasında büyük fayda olacaktır. TİSK'e bağlı işveren sendikalarının mesleki ve teknik eğitim merkezleri, TESK bünyesindeki Eğitim ve Danışmanlık organ ve yapıları, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ile TESK arasında 24.07.2017 tarihinde imzalanan İşbirliği Protokolü çerçevesinde TESK'e bağlı odalar bünyesinde kurulması öngörülen İŞKUR hizmet noktaları, sendikaların eğitim ve örgütlenme birimleri gibi mevcut olan altyapı ve organlardan bu amaçla yararlanılabilir. Bu tarz uygulamaların sayılarının artırılması, başta esnaf odaları ve birlikleri olmak üzere TESK, TİSK ve işçi sendikaları bünyelerinde de benzer yapıların oluşturulması önem arz etmektedir.

2. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerle İlgili Olarak İnsan Haklarını ve İnsana Yakışır İş Olanaklarını Temel Alan Dayanışmacı ve İçerici Politikalar Geliştirmek

İşçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarını destekleyebilmeleri için mültecilerin insan haklarını ve çalışma haklarını temel alan dayanışmacı ve içerici bir yaklaşımı benimsemiş olmaları gerekir. TİSK'e göre Türkiye'nin Suriye'den kaçan sığınmacılara açık kapı politikası uygulaması ve temel ihtiyaçlarını karşılaması, yerine getirilmesi gereken bir insani sorumluluktur. TESK, geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna genelde kayıt dışı Suriyeli esnafın yerel esnafla haksız rekabetinin yarattığı sorunlar bağlamında yaklaşmaktadır. Sendikalar açısından

bakıldığında her üç Konfederasyonun da geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı uygulanan açık kapı politikasına onay verdiğini, ancak geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısının çokluğu nedeniyle, işgücü piyasaları üzerinde yaratılacak olumsuz etkilerden endişe duyduğunu söyleyebiliriz. Her üç Konfederasyon da bu olumsuz etkilerin azaltılması için geçici koruma altındaki Suriyelilerin yerel işçilerle eşit çalışma koşullarında kayıtlı istihdamını sağlayacak düzenlemelerden yana bir tutum takınmaktadır. Altı çizilen önemli bir konu başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelerin Suriyeli mültecilere kapılarını açmak ve yardımda bulunmak konusundaki yetersiz desteğidir. Söylemsel olarak ise DiSK'in söyleminde sınıf dayanışması ön plana çıkarken, TÜRK-İŞ'in söyleminde işgücü piyasaları üzerindeki olası olumsuz etkiler, HAK-İŞ'in söyleminde hükümetin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik politikalarına uyumlu bir entegrasyon anlayışı öne çıkmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin bütünlüklü, uzun vadeli ve çözüm odaklı bir politika tartışmasının gerek genel merkezler gerekse yerel düzeyde önemli bir ihtiyaç olduğu görülmektedir.

3. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerle İlgili Politikaları Üyelere ve Üst Kuruluşlara Ulaştırmak

İşçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işleri destekleyebilmeleri, insan haklarını ve insana yakışır iş olanaklarını temel alan dayanışmacı ve içerici politikalar geliştirmelerine ama aynı zamanda da bu politikaları farklı örgütlenme düzeylerine ve hepsinden önemlisi tabandaki üyelere ulaştırmalarına bağlı olacaktır. Bu sendikal artikülasyonu gerçekleştirmenin araçları sendika yayınları, eğitimleri ve sendikal toplantılardır. Sendikaların geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin farklı konularda yayınlarını artırmaları ve genel olarak emek göçüne ve özel olarak geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin temel konuların sendikal eğitimlere dahil edilmesi bir ihtiyaç olarak belirmektedir. Yayın ve eğitim ihtiyacının özellikle TESK açısından daha da öncelikli bir konu olduğu söylenebilir.

4. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerle İlgili Dayanışmacı ve İçerici Faaliyetlerde Bulunmak; İnsana Yakışır İş İmkanlarını Geliştirmeye Çalışmak

İşçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyelilerle temas noktaları oluşturmaları, Suriyeci mültecilerin insan ve çalışma haklarını savunan içerici politikalar geliştirmeleri, bu politikaları eğitim, yayın ve toplantılar yoluyla örgütün tüm kademelerine yaymaları, geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin desteklenmesinde beklenen performansın birinci kademesi olarak düşünülebilir. İkinci kademe işçi ve işveren örgütlerinin bu politikaları hayata geçirmeleri ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş imkanlarını geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmalarıdır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili dayanışmacı ve içerici faaliyetlerde bulunmak açısından işveren sendikalarının fazla aktif olmadığı, esnaf ve işçi örgütlerinin ise insani yardım ve mesleki eğitim alanında girişimlerde buldukları söylenebilir. İşveren sendikalarının mesleki eğitim anlamında ciddi bir alt yapıları ve deneyimleri bulunmaktadır. İşveren örgütleri, kamu kurumları, uluslararası örgütler ve işçi sendikalarının katılacağı bir ortak platformda geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş projelerini geliştirmek için buluşabilirler. TESK ve bağlı örgütler açısından ise koordineli bir kayıt kampanyasının Suriyeli esnafın kayıtlı istihdama geçmesinde önemli bir adım olacağı söylenebilir. Esnaf yanında çalışan kayıt dışı Suriyelilerle ilgili olarak öncelikle çocuk işçiliğinin önlenmesi için TESK'in işyeri denetleme ve danışmanlık gruplarının harekete geçirilmesi, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'nün "Geçici koruma altındaki Suriyelilerin mesleki eğitime erişimlerinin artırılması" için kurduğu Komisyonda, Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliklerinin aktif rol oynaması olumlu katkı yapacaktır. Önümüzdeki dönemde İŞKUR ile TESK arasında 24.07.2017 tarihinde imzalanan İşbirliği Protokolü çerçevesinde TESK'e bağlı odalar bünyesinde kurulması öngörülen İŞKUR hizmet noktalarının da TESK'in ve bağlı örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş imkanlarının geliştirilmesine katkı yapmalarında

önemli araçlar olacağı düşünülebilir. İşçi sendikaları ise her şeyden önce sektörel düzlemde kayıt dışı Suriyeli işçilerin sorunları, çalışma koşulları ve çalışma hakları açısından kendi içlerinde bir farkındalık yaratmalı ve sektörel düzeyde Suriyeli işçilerle dayanışma eksenleri geliştirmelidir.

5. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerle İlgili Konuları Sosyal Diyalog Organlarında veya Platformlarında Tartışmak

Çalışma yaşamını ilgilendiren boyutuyla geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunun Üçlü Çalışma Kurulu toplantılarında ve Çalışma Meclislerinde ele alınmadığını görmekteyiz. Geçici Koruma Statüsünde bulunan Suriyeli Sığınmacılara (GKSS) yönelik olarak Başbakanlık tarafından oluşturulmuş olan ve koordinatörlüğü İŞKUR'a verilen "Ekonomi ve İşgücü Çalışma Grubu"nun ülke çapında bir sosyal diyalog platformu olarak etkin çalıştığına dair bir bulguya bu araştırma sınırları içinde rastlanmamıştır. Sosyal tarafların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve ÇSGB bünyesindeki göçle ilgili danışma kurullarına dahil edilebilecek Sivil Toplum Kuruluşları (STK) arasında düşünülmediği, işveren, işçi ve esnaf örgütlerinin de bu konuda bir başvurusu olmadığı görülmektedir. İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konuların gündeme geldiği ancak sistemli çözüm önerilerinin tartışılıp karara bağlanması yoluna gidilmediği önemli sosyal diyalog platformlarıdır. Sosyal tarafların İŞKUR'la işbirliği halinde İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarını geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş imkanlarının geliştirildiği aktif platformlar haline dönüştürmesi çok yararlı olacaktır. Ulusal ve uluslararası kuruluşların ve üst örgütlerin düzenlediği toplantıların tüm örgütler üzerinde politika geliştirmekte ve geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna insan hakları ve çalışma hakları açısından yaklaşmakta etkili olduğu anlaşılmaktadır.

6. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerle İlgili Sivil Toplum Örgütleri ve Mülteci Dernekleriyle İşbirliği Yapmak

Suriye krizinde gerek insani yardım ve sosyal hizmet alanlarında gerekse geçim olanakları konusunda STK'lar son derece aktif bir

rol oynamaktadırlar. Ekim 2015 itibariyle, mülteci müdahalesine dönük olarak Türkiye’de çalışmak üzere 139 uluslararası sivil toplum kuruluşuna akreditasyon verilmiş olup, bunların yarısına yakını Suriye krizinin başlangıcından sonra akredite edilmişlerdir. Bu STK’lar, korumanın güçlendirilmesinden kamp dışında ikamet eden mültecilere ve sığınmacılara hizmet sağlanmasına kadar çeşitli alanlarda yerel STK’lara destek olmaktadır. Bu STK’ların pek çoğu hâlihazırda Birleşmiş Milletler (BM)’in ortağıdır ve Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Ancak TİSK, TESK ve işçi sendikalarının bu sivil toplum kuruluşlarıyla ve mülteci dernekleriyle işbirliği son derece sınırlıdır. Büyük uluslararası fonları harekete geçiren, çok sayıda personel çalıştıran ve hatta Türkiye 3RP’nin ortakları konumunda olan bazı STK’ların olağanüstü hal koşullarında alanda etkisizleşmesi, işveren, esnaf ve işçi örgütlerinin, altyapıları ve üye tabanları güçlü, sürekliliği olan kuruluşlar olarak bu boşluğu doldurmaları için bir fırsat yaratmış olabilir. İşveren, esnaf ve işçi örgütlerinin bu alandaki performanslarının artırılması için ILO’nun desteği ve verilecek eğitimler anlamlı olacaktır.

7. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İnsana Yakışır İş Olanaklarına Kavuşması İçin Yaratıcı Fikir ve Faaliyetler Geliştirmek

Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşmasını desteklemek için örgütler üç temel mekanizmanın işletilebileceğini düşünmektedirler. Birincisi, geçici koruma altındaki Suriyelilerin mesleki eğitim yolu ile vasıf kazanmalarının ve işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda bir iş edinmelerinin sağlanmasıdır. Örgütler bu alanda mesleki eğitim projeleriyle katkı yapabileceklerini düşünmektedirler. Vasfı olanların ise yeterliliklerinin tespiti önerilmektedir. İkincisi, insana yakışır işin ilk koşulu kayıtlı çalışmak olduğundan geçici koruma altındaki Suriyelilerin hangi işgücü durumu olursa olsun kayıtlı çalışmalarının sağlanmasıdır. Hemen tüm mülakatlarda ifade edildiği üzere geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşması için her şeyden önce kayıt dışı çalışmalarının

önüne geçilmesi gerektiği örgütlerin ortak kanaatidir. Ancak yerel işgücünün de kayıt dışı sorununun halledilemediği işgücü piyasalarında, geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıt dışı çalışmalarının sosyal tarafların çabalarıyla önüne geçilmesi çok yapılabilir bir proje olarak görülmemektedir. Çözüm daha çok kamusal denetim ve yaptırım mekanizmalarında aranmaktadır. Üçüncü olarak sosyal tarafların da katılacağı ama kamunun mutlaka yer alacağı bilgilendirme ve farkındalık yaratma kampanyaları önerisidir. Oldukça zayıf sonuncu bir öneri de sendikaların işyerlerindeki Suriyeli kayıt dışı işçileri örgütleyerek onların kayıt altına alınmalarının sağlanmasıdır.

8. Örgüt Tabanının Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İnsana Yakışır İş Olanaklarına Kavuşmasını Destekleyecek İçerici ve Dayanışmacı Bir Yaklaşım Sahip Olmasını Sağlamak

Örgüt temsilcilerinin büyük çoğunluğu, tabandaki üyelerin geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı olumsuz, zaman zaman düşmanlığa varan bir yaklaşım içinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu olumsuzluğun birinci nedeni, örgüt yönetimleri düzeyinde de yoğun olarak ifade edilen işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkilerdir. Ancak mülakatlarımızda ve odak grup tartışmalarında yerel düzeyde işgücü piyasasına ilişkin mülahazalar kadar hatta yer yer onlardan çok güvenlik sorunları ve toplumsal uyum sorunlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Sonuç olarak örgütlerin tabanındaki genel eğilimin dayanışmacı değil olumsuz, dışlayıcı bir eğilim olduğu söylenebilir. Bu tutumun temel nedenlerinin, kayıt dışı istihdamdaki Suriyelilerin işgücü piyasalarında yarattığı rekabet olduğu kadar, giderek sayıları kent nüfuslarının önemli bir yüzdesine ulaşan kent mültecilerinin, kentsel alanlarda yaşadıkları sosyal, kültürel uyum sorunları ile gerek terörün gerekse kentsel suç oranlarının artacağı düşüncesine bağlı güvenlik kaygıları olduğu anlaşılmaktadır. İşçi, işveren ve esnaf örgütleri geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarını destekleyeceklerse her şeyden önce Suriyelilere karşı dayanışmacı, içerici ve insan haklarına dayalı bir yaklaşımı benimsiyor olmalıdırlar. Bu da örgütlerin, dayanışma kültürünün gelişmesini

temel alan, üyeleri ön yargılardan arındıracak doğruları ve bilgileri içeren kapsamlı eğitim ihtiyacına ve bu eğitimin yerele ve tabana ulaştırılmasındaki öneme işaret etmektedir.

Eğitim İhtiyacı ve Öneriler:

Eğitim ihtiyacı açısından önemli bir ölçüt, örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna verdikleri öncelik derecesidir. İşveren örgütleri açısından geçici koruma altındaki Suriyeliler konusu öncelikli bir konu olarak görülmemektedir. TESK'in ve bağlı Federasyonların da, konuyu üyeleri açısından öncelikli görmedikleri anlaşılmaktadır. Yerelde ise geçici koruma altındaki Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları illerin tümünde Suriyeliler konusu özellikle yaratılan haksız rekabet açısından esnaf için öncelikli bir konu olarak görülmektedir. İşçi konfederasyonlarından HAK-İŞ geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunu insani açıdan ve çalışma yaşamı açısından öncelikli bir sorun olarak ele aldığını ifade etmektedir. TÜRK-İŞ ve DİSK'in konuya orta öncelik verdikleri söylenebilir. Sendika merkezleri açısından konu orta veya az önceliklidir. Yerelde sendika şubeleri açısından da tablonun benzer olduğu söylenebilir. Ancak bu durum geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili sorunların insani açıdan veya ülke gündemi açısından önemsiz görüldüğü anlamına gelmemelidir.

Anketimizin önemli bir sonucu tüm örgütlerin ILO'nun geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır işlerde istihdamı konusunda düzenleyeceği bir eğitime olumlu bakmalarıdır.

Eğitimin içeriği konusunda, bilgilendirme, üyelerde dayanışmacı bir tutum geliştirme, politika geliştirme ve eylem önerileri alternatifleri arasında tercih oldukça eşit dağılmıştır. Tüm içerik başlıklarının dahil edilmesini isteyenler de önemli bir sayıdadır.

Özetle ifade edersek; araştırmamızda sekiz başlık halinde topladığımız insana yakışır işlerin geliştirilmesine yönelik tüm performans alanlarında bir bilgilendirme ihtiyacı açık bir biçimde görülmektedir. Bu bilgilendirme, dayanışma içeriğinin geliştirilmesinin temelini oluşturacaktır. Dayanışmacı tutum geliştirme, kendi başına bir başlık olmaktan çok diğer başlıkların içine yerleştirilmesi gere-

ken (mainstreaming) bir başlıktır. Geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin politikalar konusunda örgütsel artikülasyonun olmaması önemli bir sorundur. Eğitimin hedefi kuşkusuz tamamen yeni bir politika geliştirmek değil örgüt merkezlerinin benimsediği politikaları geliştirecek öneriler yapılması ve bu politikaların yerele ve üyelere iletilmesi, daha doğru bir ifadeyle bu politikaların içselleştirilmesinin sağlanması olmalıdır. Bunun için de Suriye krizinin kök nedenlerine girilmesi gerekebilir. Eylem önerileri geliştirilmesi konusuna ilişkin ipuçları mülakatlarımız sırasında ortaya çıkmıştır. Örneğin geçici koruma altındaki Suriyeliler için temas/danışma/örgütlenme noktaları kurulması; örgüt altyapısı ve olanakları kullanılarak geçici koruma altındaki Suriyeliler için mesleki eğitim ve dil kursları düzenlenmesi; geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili örgüt tabanına yönelik bilgilendirme, yayın eğitim faaliyetlerinin organize edilmesi ve eylem önerilerine uluslararası ve ulusal fon desteği sağlamak için proje geliştirilmesi öneriler paketinin unsurları arasında olabilir.

Eğitimin süresine ilişkin önerilerin çoğunluğu 2-3 gün üzerinde yoğunlaşmıştır. İşveren sendikaları, katılımında hedef grubun uzmanlar olması gerektiğini belirtmişlerdir. TİSK uzmanlar düzeyinde, TESK Federasyon ve Birlik başkanları ve genel sekreterleri düzeyinde bir eğitim öngörmüştür. TESK'e bağlı meslek federasyonları yerel düzeyde oda başkanlarının katılımının yararlı olacağını düşünmüşlerdir. ESOB'lar yerele ağırlık verirken, işçi sendikalarında da şube yöneticileri ve işyeri temsilcilerinin katılacağı eğitimler ön plana çıkmıştır. Tabandaki üyeler, genelde öncelikli hedef kitle olarak belirtilmemiştir.

1.Giriş: Arka Plan

2011 yılında Suriye’de iç savaşın patlak vermesinin hemen ardından Suriye ile 911 km’lik bir sınırı paylaşan Türkiye’ye bir mülteci akını başladı. 2013’te zaten kriz oranlarına ulaşmış olan mülteci akını, 2015 yılının sonuna gelindiğinde geçici koruma altındaki 2.540.784 kayıtlı Suriyeliyle, önüne geçilmesi olanaksız gibi görünen bir mülteci sorununu Türkiye gündeminde sürekli kıldı. 12 Ekim 2017 itibariyle geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı resmi rakamla 3.235.992’ye ulaştı ve Türkiye nüfusunun yüzde 4’ünü oluşturur hale geldi.

Ülkenin geçici koruma altındaki Suriyelilere verdiği yanıtı koordine eden Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), bu süreç içerisinde sınıra yakın 10 ildeki 26 geçici barınma merkezinde 260 bini aşkın geçici koruma altındaki Suriyelinin temel ihtiyaçlarını karşılayan barınma olanağı sağladı. 31.11.2017 tarihi itibariyle Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Kahramanmaraş, Mardin, Hatay, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Malatya illerinde bulunan geçici barınma merkezlerindeki Suriyeli sayısı 227.649’dur. Geçici barınma merkezleri dışında ka-

lan Suriyeli sayısı ise 3.132.266'dır. Yani Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin yüzde 93,2'si mülteci kampları dışında kentsel alanlarda yaşamaktadırlar. Dünyanın genelinde kentsel alanlarda yaşayan mültecilerin oranı ise yüzde 60'tır (UNHCR, 2017:55).

Tablo 1. Mülteci İlleri

İller	Geçici koruma Altındaki Suriyeli Sayısı	İl nüfusu ile karşılaştırma yüzdesi	Barınma Merkezindeki Suriyeli Sayısı
Toplam	3.359.915	4,21	227.649
Adana	167.332	7,60	26.280
Adıyaman	27.585	4,52	8.938
Bursa	133.540	4,60	
Gaziantep	346.322	17,54	24.490
Hatay	450.493	28,97	17.838
kahramanmaraş	99.004	8,90	17.174
Kayseri	69.045	5,08	
Kilis	131.671	100,65	26.508
Konya	96.510	4,47	
Mardin	90.455	11,36	2.510
Mersin	186.010	10,49	
Osmaniye	47.867	9,17	15.122
Şanlıurfa	457.225	23,56	79.839
13 Mülteci İli	2.303.059		
İstanbul	532.802	3,60	
İzmir	123.388	2,92	
Ankara	92.482	1,73	
16 Mülteci İli	3.051.731		

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Kendi hesaplamalarımız.

Tablo 1'de görüleceği üzere geçici koruma altındaki Suriyeli sayısının Türkiye ortalaması olan yüzde 4,2'nin üzerinde olduğu mülteci ili olarak adlandırabileceğimiz 13 il bulunmaktadır. Bu 13 mülteci ilindeki geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 2.303.059 ile toplam Suriyelilerin yüzde 68,5'idir. Türkiye ortalamasının üzerinde olmamakla birlikte önemli sayıda Suriyeli barındıran İstanbul, İzmir ve Ankara'yı da listeye eklersek 16 ilde yaşayan Suriyeli sayısı 3.051.731 ile toplam Suriyelilerin yüzde 90,8'idir. Geri kalan yüzde 9,2 oranındaki Suriyeli ise 65 ile dağılmış durumdadır.

Mülteci illerinde yoğunlaşan geçici koruma altındaki Suriyeliler, kentsel alanlarda ayrıca düşük ve dar gelirli kentsel nüfusun yaşadığı mahallelerde yoğunlaşmakta, sosyal grup içi dayanışma dinamiklerinin de eklenmesiyle mülteci mahalleleri doğmaktadır. Kent mültecilerinin yoğunlaşmış sosyal varlıkları, yerel nüfusun Suriyelilere karşı ekonomik, sosyal ve güvenlik temelli olumsuz yaklaşımlarını ve önyargılarını artıran bir etki yaratmaktadır.

Türkiye, Nisan 2014'te yürürlüğe giren, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Yasası'nın kabulüne kadar Suriyeli mültecilere fiilen «geçici koruma» rejimi uygulanmıştır. O tarihten sonra, Ekim 2014'te, Geçici Koruma Yönetmeliğinin çıkarılması ile de sonunda Türkiye'nin fiili geçici koruma uygulaması ayrıntılı bir yasal temele kavuşmuştur.

Ocak 2016'da, uzun süredir beklenmekte olan, çalışma iznine ilişkin koşullar ve kısıtlamaları belirleyen "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik" yayımlanmıştır.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'nin emek piyasaları, sosyal hayatı ve sosyal harcamaları üzerindeki etkisi dramatik olmuştur. Kasım 2017 itibarıyla Türkiye'de 15 yaş üstü geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 2.060.929'dur. Suriyelilerin işgücüne ve istihdama katılım oranları konusunda elimizde yeterli veri bulunmamakla birlikte çok sayıda Suriyeli mültecinin kayıt dışı olarak tarım, inşaat, tekstil ve hazır giyim sektörleri başta olmak üzere imalat ve hizmetlerdeki küçük ölçekli işyerlerinde istihdam edildiği; bir bölümünün de kayıt dışı olarak esnaflık yaptığı bilinen bir olgudur. Erdoğan ve Ünver (2015: 45) 2015 yılında işgücü piyasasına dahil olarak bir iş sahibi olan Suriyeli sayısını 300.000 olarak tahmin etmektedir. İNGEV (2017: 2-3) 27 Nisan-20 Mayıs 2017 tarihlerinde mülteci nüfusunun yüzde 79'unu barındıran 10 ilde - İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin, Kilis, Mardin, Bursa, İzmir- toplam 1.282 yüz yüze görüşme ile gerçekleştirdiği saha çalışmasında, Suriyeli mültecilerin işgücüne katılım oranını yüzde 48, istihdam oranını ise yüzde 31 olarak tespit etmiş ve ezici çoğunluğu kayıtdışı olmak üzere istihdamdaki Suriyeli sayısını 650.000 olarak tahmin etmiştir.

31 Kasım 2017 tarihinde çalışma çağındaki geçici koruma altındaki kadın ve erkek Suriyeli nüfus için, yerel işgücünün işgücüne katılım ve istihdam oranlarını kullanarak yaptığımız bir hesaplamanın sonuçları aşağıda Tablo. 2’de verilmektedir.

Tablo 2. Geçici Koruma Altındaki Suriyeli İstihdamı

Suriyelilerin İşgücüne ve İstihdama Katılımları (31.11.2017)			
	15+yaş Erkek	15+ yaş Kadın	Toplam
15+ yaş	1.134.595	926.334	2.060.929
Suriyeli işgücü (işgücüne katılım oranı erkekler için %72, kadınlar için %32,5 varsayımıyla)	818.908	301.058	1.119.966
Suriyeli istihdam (istihdam oranı erkekler için %64,8; kadınlar için %26,7 varsayımıyla)	737.217	247.331	984.548

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, TÜİK. Kendi hesaplamalarımız.

Buna göre 31.11.2017 tarihi itibarıyla istihdamdaki geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı için üst sınır 984.000 olarak belirlenebilir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin özellikle de kadın nüfusun işgücüne katılım oranlarının yerel nüfusa göre daha düşük, işsizlik oranlarının ise daha yüksek olduğu göz önüne alındığında bir iş sahibi olan Suriyeli nüfusun bu sayının altında olduğunu söylemek doğru olacaktır.

“Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik”in kabul edilmesine rağmen Suriyelilerin kayıtlı istihdama geçişleri konusunda istenilen düzeyde ilerleme kaydedilmemiştir.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türk işgücü piyasasına ve toplumsal ilişkilere etkileri hakkında çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalar geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye’nin sınır bölgesi şehirlerindeki ekonomik yaşama ve işgücü piyasasına etki-

leri konusunda değişik sonuçlara varmışlardır. Örneğin, Akgündüz et al. (2015), geçici koruma altındaki Suriyelilere ev sahipliği yapan illerde konut fiyatlarının ve daha az oranda da gıda fiyatlarının arttığını tespit ederken; Konuk ve Tümen (2015), genel fiyat seviyesinin göç nedeniyle yaklaşık yüzde 2,5 oranında azaldığını tespit etmiştir. Akgündüz et al. (2015) emek piyasalarında mültecilerin yerel halkı dışlamasına ilişkin çok az kanıt bulmuşlardır. Bununla birlikte, Carpio ve Wagner (2015) çoğunlukla çalışma iznine sahip olmayan mültecilerin, özellikle de tarımda kayıt dışı, düşük eğitimli, yerel kadın işçilerin büyük oranda yerlerinden edilmesine neden olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak net yerinden olmanın yanı sıra, mültecilerin girişinin daha yüksek ücretli kayıtlı işler yaratarak yerel işçilerin mesleki gelişimine imkân tanıdığını ve mültecilerin girişi nedeniyle çalışanların kompozisyonları değiştikçe ortalama ücretlerin arttığını belirtmişlerdir. Ceritoğlu et al. (2017), mülteci girişinin bir sonucu olarak, muhtemelen bölgede artan sosyal hizmetlerden dolayı resmi istihdamda hafif bir artışla dengelenen kayıt dışı çalışan yerel nüfusta istihdam kayıpları olduğunu bulgulamışlardır. Ücretler üzerindeki etkinin ise ihmal edilebilir düzeyde olduğunu tespit etmişlerdir.

Bununla birlikte, yerel halk, geçici koruma altındaki Suriyelilerin ekonomi, sosyal harcamalar ve işgücü piyasası üzerindeki etkileri hakkında son derece olumsuz algılamalara sahiptir. ORSAM (2015) tarafından yapılan bir anket, geçici koruma altındaki Suriyelilere ev sahipliği yapan kentlerde, görüşülenlerin, Suriyelilerin varlığı ile iş kayıpları, ücretlerin düşmesi, işten atılma riskinin artması, yiyecek fiyatlarında artış, konut kiralalarının artması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin düşmesi ve iç göçün artması arasında güçlü bir ilişki olduğunu düşündüklerini ortaya koymuştur. Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik toplumsal tepkiler üzerine yapılan saha araştırmaları, artan mülteci sayısına ve büyüyen kentsel mülteci olgusuna paralel olarak, Suriyelilere karşı başlangıçtaki hoşgörünün yerini hoşnutsuzluğun ya da bazı durumlarda düşmanlığın aldığını göstermektedir (Erdoğan, 2014; Erdoğan ve Ünver, 2015; Erdoğan, 2017; Navruz ve Çukurçayır, 2015).

2. Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve ILO'nun Stratejisi

Suriye krizi Türkiye'yi dünyada en fazla mülteci barındıran ülke duruma getirince, ülke hükümeti kadar Birleşmiş Milletler (BM) şemsiyesi altındaki örgütler de gerek Suriyeli mülteciler gerekse yerel halkın karşılaştığı sorunların çözümüne yönelik politikalar geliştirmenin yollarını aramaya başladılar. Başlangıçta insani yardım ihtiyaçlarının karşılanması konularına yoğunlaşan hizmetler giderek daha fazla geçim kaynağı desteklerinin sağlanması politikalarına yöneldi. Bu bağlamda, BM kuruluşları ve kalkınma ortakları tarafından koordine edilen Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planındaki (3RP)¹ geçim kaynakları başlığı altında ILO'nun oynayacağı rol de büyük önem kazandı.

Bu bağlamda, ILO Türkiye Ofisi Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik üç bileşenli bir strateji geliştirmiştir:

1 <http://www.3rpsyriacrisis.org>

- 1) Becerilerin, yetkinliklerin ve verimliliğin artırılması yoluyla işgücü arzının desteklenmesi,
- 2) İş ortamının iyileştirilmesi ve ekonomik büyümenin desteklenmesi yoluyla işgücü talebinin artırılması,
- 3) Kurumsal kapasitenin artırılması ve kapsayıcı kalkınma politikaları uygulamalarının desteklenmesi.

ILO, bu strateji kapsamında hazırladığı “Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İnsana Yakışır İş Olanaklarının Desteklenmesi Projesi” çerçevesinde, işgücü piyasasındaki zorluklarla daha iyi mücadele etmek için işverenlerin ve işçi örgütlerinin kurumsal ve operasyonel kapasitelerini artırmayı ana çıktılardan biri olarak belirlemiştir.

Bu bağlamda, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik insana yakışır iş ve çalışma koşullarının geliştirilmesinde işçi ve işveren örgütlerinin rolleri ve kapasitelerini güçlendirmek ve farkındalıklarını artırmak; eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek için ihtiyaç analizi yapılmasını kararlaştırmıştır. İhtiyaç analizine ilişkin Raporun tamamlanmasından sonra bulguların, ILO Türkiye Ofisi tarafından düzenlenen ve işçi, işveren ve esnaf örgütlerinin temsilcilerinin katılacağı bir çalıştayda sunulması öngörülmüştür.

Bu metin, işçi ve işveren örgütlerinin ihtiyaçlarını; hem ortak hem de farklılaşan sorunlarını tespit etmeyi ve mevcut durumu, ihtiyaçları ve sorunları değerlendirmeyi amaçlayan ihtiyaç analizinin nihai raporudur. Raporda, işçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik insana yakışır iş ve çalışma koşullarının geliştirilmesinde kapasitelerini artırmaya yönelik eğitim programı için de öneriler yer almaktadır.

3.Kavramsal Açıklamalar ve Araştırma Yöntemi

Bu raporda ihtiyaç kavramı bireysel veya işlevsel değil, örgütsel ihtiyaçlar bağlamında kullanılmıştır. İhtiyaç analizinde temel olarak örgütlerin mevcut performansı ile beklenen performansı arasındaki açığı tespit etmeye yönelik normatif bir yaklaşım benimsenmiştir.

Bu bağlamda öncelikle işçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin desteklenmesi konusunda yetersizliklerinin olup olmadığının tespitine çalışılmıştır. Daha sonra, eğitimin bu yetersizliklerin giderilmesi konusundaki çözümün bir parçası olup olamayacağını tespiti yoluna gidilmiştir.

Araştırma yöntemi olarak niteliksel küçük ölçekli sosyal projelere uygun bir değerlendirme stratejisi olan anket stratejisi seçilmiştir. Örneklem çerçevesi, üç büyük işçi konfederasyonu olan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Hak İşçi Sendikalar Konfederasyonu (HAK-İŞ), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve bu konfederasyonlara bağlı sendikalar; Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve bağlı işveren kuruluşları; Türkiye Esnaf

ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), bağılı Esnaf ve Sanatkârlar Odaları ve Birlikleri ve Esnaf ve Sanatkarları Federasyonlarıdır.

Anket stratejisi altında, yukarıdaki örnekleme çerçevesinden bir grup, olasılıksız, amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiştir. Amaçlı örnekleme (Denscombe, 2000) ile kastedilen, araştırmacının Suriyelilerin istihdamının yoğunlaştığı sektörlerle ilgili mevcut bilgi durumuna dayanarak bu sektörlerde faaliyet gösteren örgütleri merkezi veya yerel düzeyde seçmesidir.

Konfederasyonlara ek olarak seçilen işçi ve işveren örgütleri, genel işler haricinde önemli miktarda Suriyeli işçi istihdam eden gıda sanayi, dokuma, hazır giyim ve deri, inşaat, metal ve genel iş kollarındaki örgütlerdir. Yerel yönetim işçilerinin ve işverenlerinin örgütlendiği işkolu, genel işlerdir. Bu işkolu, işçi ve işveren örgütlerinin işyeri düzeyinde Suriyeli işçilerle karşılaştıkları bir işkolu olduğu için seçilmiştir. Ancak araştırma süreci içerisinde genel işkolunda kayıtlı Suriyeli işçi istihdamının kısa süreli olduğu ve sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir.

Niteliksel veriler, ağırlıklı olarak, seçilmiş kuruluşlarla bir soru kılavuzu ile kolaylaştırılan soru kağıdı üzerinden yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. İhtiyaç alanlarının değerlendirilmesini kolaylaştırmak için sorular sınıflandırılmış ayrıca soru kağıdı kuruluşların türü ve düzeyine uyumlandırılmıştır.

4.Örneklem Seçimi

4.1 Merkezi Düzey

a. İşçi Sendikaları

Türkiye’de sendikalar farklı işkollarında ulusal düzeyde örgütlenmiştir. Üç büyük sendika konfederasyonu bulunmaktadır: En büyük konfederasyon olan TÜRK-İŞ’e, farklı işkollarında örgütlü 33 sendika (882.496 üye), HAK-İŞ’e 22 sendika (447.930 üye), DİSK’e 21 sendika (141.490 üye) bağlı bulunmaktadır. Sendikaların örgütlendiği sektörler 2012 tarihli İşkolları Yönetmeliğine göre 20 işkolu olarak listelenmiştir.

İşçi sendikalarının geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır işlerde çalışmalarıyla insani mülahazalar dışında temel olarak iki açıdan ilgilenebileceği düşünülebilir: Birincisi, düşük ücretlerle ve çok kötü çalışma koşulları altında kayıt dışı olarak istihdam edilen Suriyelilerin, işgücü piyasalarında dibe doğru yarış nedeniyle yerel işgücünün istihdamı, ücretleri ve çalışma koşulları üzerinde olumsuz etkileri; ikicisi örgütlü oldukları sektörlerde Suriyeli işçilerin kendi üyeleriyle rekabete sokulması nedeniyle toplu sözleşme müzakerelerinin olumsuz etkilenmesi ve sendikasızlaşmanın artması.

2016 yılında Türkiye’de çalışma izni ile bulunan 56.591 kişi içinde Suriye vatandaşları 7.053 kişi ile ikinci, sırada yer almaktadır (İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017: 51). Çalışma izinleri ağırlıklı olarak hizmetler ve imalat sanayi alanlarındadır.

Saha çalışmaları kayıt dışı çalışan yaklaşık 300.000 Suriyelinin tarım, inşaat, dokuma ve hazır giyim, gıda, metal ve çeşitli hizmet sektörlerinde çalıştığını göstermektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015). Geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalıştığı (tarım dışı) işlerle sendikaların örgütlendikleri işkolları arasında bir paralellik kurulduğunda Gıda Sanayi, Dokuma, Hazır Giyim ve Deri, Metal, İnşaat olmak üzere dört işkolunun öne çıktığı görülmektedir. Henüz yayınlanmamış bir makale için 2017 yılında yaptığım bir saha çalışmasında, Genel İşler işkolunda örgütlü GENEL-İŞ Sendikası, Seyhan Belediyesinde park ve bahçelerde çalıştırılmak üzere gönderilen Suriyelilerle karşılaştıklarını söylemiştir. Bir ilk örnek olması dolayısıyla genel işler işkolunda örgütlü sendikalar da bu çalışma kapsamında düşünülmüştür.

Yukarıda belirtilen bulgular ışığında ihtiyaç analizi kapsamında değerlendirilmek üzere seçilen konfederasyonlar ve bağlı sendikalar şunlardır (18 örgüt):

TÜRK-İŞ	TEK GIDA-İŞ	TEKSİF	TÜRK METAL	YOL-İŞ	BELEDİYE-İŞ
HAK-İŞ	ÖZ GIDA-İŞ	ÖZ İPLİK-İŞ	ÇELİK-İŞ	ÖZ İNŞAAT-İŞ	HİZMET-İŞ
DISK	GIDA-İŞ	TEKSTİL	BİRLEŞİK METAL-İŞ	DEV YAPI-İŞ	GENEL-İŞ

b. İşveren örgütleri

Türkiye’deki işveren sendikalarının üst kuruluşu olan TİSK, iki kamu ve üç yerel yönetim sendikası dahil olmak üzere farklı işkollarından 21 işveren sendikasını çatısı altında birleştirmiştir. TİSK’e üye işveren sendikalarına bağlı 9.600 işyerinde 1.230.000 işçi istihdam edilmektedir. TİSK’e üye işletmelerin kendileri, yerel veya Suriyeli, doğrudan kayıt dışı işçi istihdam etmeyen orta ve büyük ölçekli işletmelerdir.

TİSK'in insani nedenler dışında geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır işlerde çalışmalarıyla farklı açılardan ilgilenebileceği düşünülebilir. Birincisi çeşitli sektörlerde istihdam edilebilecek potansiyel işgücü olarak; ikincisi kayıtlı istihdamı temel alan işverenlerin, TİSK yapısı dışındaki kayıt dışı Suriyeli istihdam eden işverenlerin haksız rekabetinden korunması açısından; üçüncüsü kayıtlı istihdamı temel alan işverenlerin kayıt dışı Suriyeli firmaların rekabetinden korunması açısından, dördüncüsü de sayıları yıllar içinde artış eğilimi gösteren Suriyeli kayıtlı işverenler açısından¹.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalıştıkları işkolları göz önüne alınarak TİSK'e bağlı işveren sendikalarından ihtiyaç analizi kapsamında değerlendirilen örgütler şunlardır (TİSK'le beraber 5 Örgüt):

TİSK
Türkiye Gıda İşverenleri Sendikası (TÜGİS) (İstanbul)
Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTES) (Ankara)
Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) (İstanbul)
Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası (TTSİS) (İstanbul)

a. TESK Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu

TESK, 21 Haziran 2005'de yürürlüğe giren 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu hükümleri doğrultusunda mensuplarına hizmet veren kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. TESK'in il ve ilçe düzeyinde kurulmuş 3.098 meslek odası, il düzeyinde kurulmuş, 82 Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (ESOB) (İstanbul'da 2 tane) ve merkezi Ankara'da olan 13 mesleki Federasyonu ile sayıları 2 milyonun üzerinde kayıtlı esnaf ve sanatkarı bulunmaktadır.

TESK'in geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır işlerde çalışmalarıyla farklı açılardan ilgilenebileceği düşünülebilir: Birincisi

¹ T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın açıkladığı "Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi"ne göre, Haziran 2015 itibarıyla Türkiye'deki Suriyeli firma sayısı 2.827'dir. Türkiye'deki ticaret ve sanayi odalarına üye olarak faaliyetlerini sürdüren Suriyeli firmaların 1.709'u (%60,4) İstanbul'da faaliyet göstermektedir. İstanbul'u 471 işletme (% 16,6) ile Gaziantep, 250 işletme (% 8,8) ile Hatay takip etmektedir. Kilis'te 70, Şanlıurfa'da 56 ve Kahramanmaraş'ta da 22 Suriyeli firma faaliyettedir. Suriyeli firmaların faaliyet alanlarında toptan ticaret (978 firma), tamircilik (606 firma) ve inşaat (288 firma) gibi üç ana grup dikkat çekmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015). Suriyeli firma sayısı 2017 yılı itibarıyla 6.493 olmuştur.

kayıtlı esnaf ve sanatkarın, kayıt dışı Suriyeli esnaf ve sanatkarın haksız rekabetinden korunması açısından; ikincisi kayıtlı esnaf ve sanatkarın kayıt dışı Suriyeli işçi çalıştıran esnaf ve sanatkarın rekabetinden korunması açısından; üçüncüsü kayıt dışı Suriyeli işçi çalıştıran esnaf ve sanatkara yol gösterici olmak açısından; dördüncüsü de sayıları giderek artan Suriyeli kayıtlı esnaf ve sanatkarın odalara üyeliği açısından.

TESK meslek bazında 14 farklı meslek dalında federasyonlar olarak örgütlenmiş bulunmaktadır. Tüm federasyonların Genel Merkezi Ankara'dadır.

TESK temsilcileri, geçici koruma altındaki Suriyelilerin küçük de olsa bir bölümünün hemen her meslek dalında kayıtlı olarak esnaf ve sanatkarlık yaptığını belirtmektedir. Bununla birlikte özellikle bakkallık, berberlik, fırıncılık, taksicilik/taşımacılık mesleklerinde kayıt dışı Suriyeli esnaf ve sanatkarlardan şikayet edilmektedir.²

İstanbul Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği, İstanbul'daki Odalara kayıtlı 110 Suriyeli esnafın mesleklere göre dağılımını şöyle vermektedir: 35 market; 24 konfeksiyon işletmesi; 18 berber; 6 tatlıcı; 10 lokanta; 8 emlak komisyoncusu; 6 kasap; 3 kırtasiye.³ İstanbul'da geçici koruma altındaki Suriyelilerin küçük kafe (kahvehane), küçük restoran, tatlıcı, baharatçı, oto yıkama, berber, kadın kuaförü, küçük imalathane, çerezci, giysi mağazası, nargileci, döner büfesi, kuyumcu vb. mesleklerde 1-2 kişinin çalıştığı küçük işyerleri açtıkları bilgisi mevcuttur (Erdoğan, 2017).

Bu bilgiler ışığında TESK'e bağlı aşağıdaki federasyonlar ihtiyaç analizi kapsamında değerlendirilmek üzere seçilmiştir (TESK'le beraber 6 örgüt):

TESK
Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu
Türkiye Bakkallar ve Bayiler Federasyonu
Türkiye Berberler ve Kuaförler Federasyonu
Türkiye Lokantacılar ve Pastacılar Federasyonu
Türkiye Fırıncılar Federasyonu

² 02.07.2015 <http://www.milliyet.com.tr/palandoken-suriyeli-korsan-bakkal-taksici-ankara-yerel-haber-862841/>

³ 03.02.2016 <http://www.istesob.org.tr/suriyeli-esnaf-kayit-altina-alinmaya-baslandi/>

4.2 Yerel Düzey

Yerel düzeyde Ankara, Bursa, Adana, Gaziantep, Hatay, Mersin ve Şanlıurfa illerinde mülakatlar yapılmıştır. Yerel düzeyde görüşme yapılacak işçi sendikaları şubelerinin örneklem seçimi, merkezi düzeyde kullanılan ölçütlere dayanılarak gerçekleştirilmiştir. TESK bağlamındaki yerel görüşmeler TESK'e bağlı Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (ESOB) temsilcileriyle yapılmıştır. TİSK'in yerel örgütü mevcut olmadığı için yerel düzeyde TİSK bağlamı görüşme yapılmamıştır. Ayrıca Ankara'da TEK-GIDA İŞ'e bağlı iki şube, Birleşik Metal'e bağlı bir şube ve Birleşik Kamu-İş Konfederasyonuna bağlı TARIM ORMAN-İŞ ile görüşme yapılmıştır. İlave olarak Bursa'da TÜRK-METAL'e bağlı bir grup işyeri temsilcisi ile odak grup görüşmesi yapılmıştır.

5. Niteliksel Verilerle İlgili Genel Bilgiler

İhtiyaç analizinin dayanacağı niteliksel verileri derlemek amacıyla, Mayıs-Haziran 2017 tarihlerinde, 26'sı il düzeyinde olmak üzere toplam 50 mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlardan 40'ı yüz yüze görüşme; 7'si yazılı anket yanıtları; 2'si telefon mülakatı yöntemiyle yapılmıştır. Ayrıca işyeri temsilcileri düzeyinde 1 adet odak grup görüşmesi yapılmıştır (EK 1).

İşveren sendikalarının çalışmaya ilgisi zayıf olmuş ve TİSK ile yapılan yüz yüze mülakat ve İNTES'ten gelen yazılı yanıtla sınırlı kalmıştır. Esnaf ve işçi örgütleri çalışmaya gerek genel merkezler gerekse iller düzeyinde yakın ilgi göstermişlerdir. Ankara, Adana, Hatay, Mersin, Gaziantep illerinde yüz yüze görüşme yöntemiyle, Urfa ilinde telefonla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze görüşmeler 45-60 dakika arası sürmüştür. Sendika işyeri temsilcileri düzeyinde bir adet odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Görüşmelerde kuruluşların türü ve düzeyine göre uyumlandırılmış ve soru kılavuzu ile kolaylaştırılmış soru kağıdı kullanılmıştır (EK 2)

Benimsenmiş olan normatif yaklaşım bağlamında, araştırma kapsamındaki örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır koşullarda istihdamını destekleyebilmeleri açısından mevcut performansları ile istenen performansları arasındaki açığı tespit amacıyla aşağıdaki sekiz performans başlığı seçilmiştir.

1) Geçici koruma altındaki Suriyelilerle temas noktaları oluşturmak,
2) Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili olarak insan haklarını ve insana yakışır iş olanaklarını temel alan dayanışmacı ve içerici politikalar geliştirmek,
3) Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili politikaları üyelere ve üst kuruluşlara ulaştırmak,
4) Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili dayanışmacı ve içerici faaliyetlerde bulunmak; insana yakışır iş imkanlarını geliştirmeye çalışmak,
5) Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konuları sosyal diyalog organlarında veya platformlarında tartışmak,
6) Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili sivil toplum örgütleri ve mülteci dernekleriyle işbirliği yapmak,
7) Geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşması için yaratıcı fikir ve faaliyetler geliştirmek,
8) Örgüt tabanının geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşmasını destekleyecek içerici ve dayanışmacı bir yaklaşıma sahip olmalarını sağlamak.

Anket sorularının I. bölümü bu sekiz başlık altındaki mevcut performansa ilişkin durum tespitine yönelik olarak düzenlenmiştir.

İşçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin desteklenmesi konusunda performans açıklarının olup olmadığının tespitinden sonra, eğitimin bu açıkların giderilmesi konusundaki çözümün bir parçası olup olamayacağının tespiti yoluna gidilmiştir.

Bu amaçla Anket sorularının II. Bölümü eğitim ihtiyacının tespitine ve eğitime ilişkin önerilere ayrılmıştır.

6. Bulgular

6.1 Bölüm I: Mevcut ve İstenen Performansa İlişkin Durum Tespiti

6.1.1. İstenen performans: Geçici koruma altındaki Suriyelilerle temas noktaları oluşturmak.

Örgütlendiğiniz işyerlerinde, kayıtlı veya kayıtsız, Suriyeli çalışan var mı?
Suriyeli üyeniz var mı?
Örgüt olarak Suriyelilerle bir araya gelebildiğiniz platformlar var mı?

İşçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır işlerde istihdamını destekleyebilmeleri için her şeyden önce bu örgütlerin Suriyelilerle temas noktalarının oluşması gerekir.

Bu temas noktalarının iki farklı mekânsal boyutu olacağı düşünülmüştür. Bu boyutlardan birincisi işletme/işyeri boyutudur. Örgütlenen işletmelerde/işyerlerinde geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıtlı ya da kayıtsız olarak çalışıyor olması doğrudan bir temas noktası yaratacaktır.

İkinci temas noktası ise yürütülen faaliyetler, ilişki kurulan dernekler, katılan toplantılar vb. vasıtasıyla Suriyelilerle bir araya gelinmesidir.

TİSK'e bağlı işveren örgütlerinin bünyesindeki şirketlerde geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca TİSK üyesi şirketler içinde Suriyeli kimliği ile öne çıkan bir işletme olmadığı da belirtilmektedir. TİSK ve bağlı işveren sendikaları geçici koruma altındaki Suriyelilerle herhangi bir başka vesile ile de doğrudan, sistemli bir biçimde bir araya gelmiş değildir.

TESK'e bağlı esnaf odaları Türkiye'nin her yerinde giderek artan oranda Suriyeli esnafı üye olarak kaydetmektedir. Ancak TESK'te odalara üye Suriyeliler konusunda toplu bir istatistiki bilgi mevcut değildir. TESK'in Konfederasyon düzeyinde Suriyelilerle dolaylı olarak temas ettiği bir örnek Türkiye'deki Norveç Mülteci Konseyi ve Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı (MEKSA) tarafından Ankara'da 1.000 geçici koruma altındaki Suriyeliye meslek eğitimi verilmesi projesidir. Bunun dışında Suriyeli esnafı veya çalışanla Konfederasyon düzeyinde doğrudan temas noktası bulunmamaktadır.

TESK'e bağlı mesleki federasyonlar, kayıt dışı olarak çalışan Suriyeli esnafın ve esnaf yanında kayıt dışı olarak çalışan Suriyeli işçilerin varlığı konusunda fikir sahibi olmakla birlikte bünyelerindeki odalara kayıtlı Suriyeliler konusunda net bir bilgiye sahip bulunmamaktadır. Bunun nedenini oda kayıtlarını görememeleriyle açıklamışlardır. Mesleki federasyonların geçici koruma altındaki Suriyelilerle herhangi bir doğrudan temas noktası oluşmuş değildir. Yalnızca bir Federasyon yöneticisi hijyen eğitimi vermek için gittikleri bir fırında çalışan Suriyeli bir bayan işçiyle eğitim sırasında temas ettiğini, ancak işçinin kayıtlı olup olmadığını bilmediğini söylemiştir. Federasyonlar, üye odalarla temasları sırasında esnafın geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıt dışı rekabetinden dolayı rahatsız olduklarını öğrenmişlerdir. Mülakatlarımız sırasında Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu daha sağlıklı bilgi verebilmek amacıyla Gaziantep'teki esnaf odasından bilgi almak zorunluğunu hissetmiştir. Gaziantep'teki oda yetkilisi telefonla şu bilgileri vermiştir: ***"Suriyeliler kendi araçlarıyla taksicilik yapıyorlar. Biz onlarla mücadele ettik. Arapça bilen***

arkadaşlarımızla, onlara kayıtsız çalışmanın yasak olduğunu, vergi kaçırdıklarını, vergi veren araçlarımızın hakkını yediklerini söyledik. Tamam dediler. Ama yapmıyoruz diyorlarsa da el altından yapıyorlar.” Gerçekten de bu örnekte görüldüğü gibi hemen her meslekte yerel esnaf günlük iş yaşamında Suriyeli esnafı doğrudan temas halinde olsa da bu ilişki kurumsallaşmış bir temas noktası olarak Federasyonlara veya TESK’e yansımamaktadır.

Yerel düzeyde ise giderek artan sayıda Suriyelinin esnaf odalarına kayıt olduğu görülmektedir. Gaziantep ESOB, farklı mesleklerden kayıtlı Suriyeli esnaf sayısının 196 olduğunu ve bu sayının giderek arttığını belirtmiştir. Kayıtsız esnaf sayısını 400 olarak tahmin ettikleri hesaba katılırsa ciddi bir kayıtlı Suriyeli esnaf oranına ulaşıldığı söylenebilir. Suriyeli esnafın kaydında Gaziantep ESOB’un kamu makamları nezdinde sürdürdüğü çabaların etkisi olduğu gibi uluslararası kaynaklardan fonlanan bazı derneklerin geçici koruma altındaki Suriyelilerle yerel temas noktaları oluşturarak Suriyeli esnafa kayıt işlemleri için yardım etmelerinin de rolü olmuş görünmektedir. Olağanüstü hal koşulları altında bu derneklerden bazılarının faaliyetlerinin durdurulması¹ veya sıkı kurallara bağlanması nedeniyle Suriyeli esnafın dernekler kanalıyla odalara kaydı durmuş görünmektedir. Bu temas noktalarının ESOB’lar tarafından oluşturularak aynı işlevin sürdürülmesi mümkün olabilir. Gaziantep ESOB’un kendi altyapısını kullanarak çeşitli projeler bağlamında geçici koruma altındaki Suriyelilere dil ve meslek eğitimi veriyor olması da onları eğitimler süresinde Suriyelilerle temas haline getirmektedir.

Adana ESOB’un verdiği bilgiye göre Adana’da kayıtlı Suriyeli esnaf sayısının son derece sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Adana vergi dairesinin yapmış olduğu tespitlere göre Suriyeli esnaf sayısının 1.000’i bulduğunu söyleyen Adana ESOB yetkilileri, Suriyeli esnaf üye sayılarının yalnızca 16 olduğunu belirtmiştir. Ancak Adana vergi yetkililerinin vergi denetimlerini artırmalarına paralel olarak bu sayı artmaktadır. *“İşletme sahibi vergi kaydını yaptırır, bize gelir oda sicil kaydını*

¹ Yereldeki mülakatlarımızda sözü geçen derneklerin arasında 30 Nisan 2017 tarihli 689 sayılı KHK ile kapatılan Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi (IMPR) ve Türkiye’deki faaliyetleri 8 Mart 2017’de durdurulan ABD merkezli Mercy Corps da bulunmaktadır. Her iki dernek de Türkiye Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı 2016 – 2017 ortakları arasındadır.

yaptırır, bizden aldığı belgeyle belediyeye gider ruhsatını alır. Bütün bu kayıtlar harca tabi. Daha önce Avrupa'dan fon alan bir kurum, bu süreçlere ve harçların ödenmesine destek oluyordu. Suriyeli esnaf bu işlemleri yapmazsa her aşamada ceza yiyebilir. İşletmesi kapatılabilir. İşyeri kapatılabilir. Ama biz genelde sicil kaydını yaptırma yönünde ikna edip cezaları uygulamıyoruz.” Adana ESOB başkanı Suriyeli esnafı ziyaret edip onlarla konuştuğunu söylemektedir; ancak bu konuşmalar kurumsal bir ilişki ve kayıt faaliyetine dönüşmüş değildir. Bunun dışında geçici koruma altındaki Suriyelilerle bir araya geldikleri bir platform bulunmamaktadır.

Hatay ESOB'un çeşitli mesleklerden 18 Suriyeli esnaf üyesi bulunmaktadır. Ancak Antakya'da kayıtsız Suriyeli esnaf sayısı bunun çok üstündedir. Kayıtsız Suriyeli esnaf, gerek kayıtlı yerel esnafla haksız rekabete girmesi açısından, gerekse örneğin tatlıcı esnafı gibi hijyen açısından ya da izinsiz LPG tüp satan bakkallar gibi güvenlik açısından kent için çok ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Hatay ESOB'un esnaf örgütü olarak geçici koruma altındaki Suriyelilerle bir araya gelebildiği platformlar bulunmamaktadır. Suriyeli oda üyeleriyle toplu olarak bir araya gelme yoluna gidilmemiştir.

Mersin ESOB'un Suriyeli esnaf üye sayısı 86'dır. Bir kısım Suriyelinin de Türk esnaf üzerinden kayıt yaptırdığı söylenmektedir. Oda yetkilileri bu durumun kayıt süreci hakkındaki bilgisizlikten ya da işyerinin bir TC vatandaşından kiralandığı durumlarda, kira getirisinin garantiye alınması düşüncesinden kaynaklandığı şeklinde yorum yapmaktadır. Mersin ESOB'un da geçici koruma altındaki Suriyelilerle bir araya geldiği herhangi bir platform yoktur.

İşçi örgütlerinde de konfederasyonlar düzeyinde geçici koruma altındaki Suriyelilerle kurumsal olarak karşılaşılan zeminler sınırlıdır. Uluslararası toplantılar kapsamında düzenlenen etkinliklerde geçici koruma altındaki Suriyelilerle karşılaşılması, Suriyelilerin barınma merkezlerine yapılan bazı ziyaretler ve HAK-İŞ örneğinde olduğu üzere proje desteği alınarak yürütülen mesleki eğitim faaliyetleri bu kurumsal temaslara örnek olarak verilebilir.

Örneğin HAK-İŞ, bağlı sendikaların üyeleri arasında geçici koruma altındaki Suriyeli işçi olup olmadığı konusunun bağlı sendikalardan öğrenilmesi gerektiğini belirtirken, Suriyelilerle Dünya İnsani Zirvesinin yan etkinlikleri gibi etkinliklerde bir araya geldiklerini belirtmiştir. Ayrıca Barınma Merkezi ziyaretleri ve HAK-İŞ'in Mesleki Eğitim Yoluyla Mültecilerin Sosyal Entegrasyonu Projesi de Suriyelilerle bir araya gelinen zeminlerdir.

TÜRK-İŞ ve DİSK için de benzer durum söz konusudur. DİSK bu açıdan ILO'nun rolüne dikkat çekerek *"Katıldığımız toplantılar içerisinde ILO tarafından düzenlenen 'İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştay'ında Suriyeli işçi ve işverenlerle bir araya gelinmiştir"* demektedir.

Sendikalar açısından bakıldığında ise, mülakatların ortaya çıkardığı ilk sonuç, Türkiye'de sendikal hareketin örgütlü olduğu işyerlerinde bazı istisnai durumlar dışında Suriyeli işçilerin istihdam edilmemesi ve sendikalar açısından Suriyeli işçilerle temas noktasının çalışma yaşamı değil kentsel toplumsal alanlar olmasıdır.

Üç milyonu aşkın Suriyelinin Türkiye'nin tüm kentlerindeki görünür durumları, yerel halk gibi sendikacıların da kentsel yaşam alanlarının tümünde Suriyelilerle karşılaşmasına yol açmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayıca çokluğu, bazı kentlerin Suriyeli kentlerine dönüşmesi ve hizmet sektöründe Suriyeli işçiler ve hizmet sunucularla karşılaşma sıklığının artışı, sendikacıların Suriyelilerin işgücü piyasasındaki yaygın varlığının farkındalığına yol açmaktadır.

Bu genel temassızlık tablosuna karşın sendikaların Suriyelilerle işyerlerinde karşılaştıkları hatta Suriyeli işçileri örgütledikleri örnekler de mevcuttur.

Metal işkolunda sendikasız işyerlerinde, küçük işletmelerde, organize sanayide, atölyelerde, taşeron ve fason işlerde hatta elektrik prizlerinin montajında eve verilen işlerde çok sayıda Suriyelinin kayıtsız olarak çalıştığı gerek merkezi düzeyde gerekse yerel düzeydeki metal sendikaları tarafından ifade edilmiştir.

Aynı zamanda metal işkolu çok az sayıda da olsa kayıtlı ve hatta sendikali Suriyeli işçilerin çalışmasının ilk örneklerinin de görüldüğü

iş koludur. Türk Metal Sendikasının (TÜRK-METAL) toplam 195.000 üyesi içerisinde, çoğunluğu Kocaeli’de olmak üzere 25 Suriyeli üyesi bulunmaktadır. Bu işçilerin çalıştığı şirket orta ölçekli bir kalıp şirkettir. Kalıp işinin yerel işçiler tarafından tercih edilmeyen bir iş olması ve İŞKUR Müdürlerinin şirketleri arayarak “kayıtlı Suriyeli çalıştırın” yolundaki telkinlerinin, bu sınırlı sayıdaki istihdamın nedeni olduğu düşünülmektedir.

Çelik İş Sendikası (ÇELİK-İŞ) da İstanbul TAYSAD Organize Sanayide bir firmada 12 kayıtlı Suriyeli işçiye rastladığını belirtmiştir. Sendikanın örgütlü olduğu bu işyerindeki Suriyeli işçiler deneme süreleri bitiminde ÇELİK-İŞ’e üye olacaklardır.

Birleşik Metal İşçileri Sendikası (BİRLEŞİK METAL) Anadolu Şubesi, geçici koruma altındaki Suriyelilerin sektörde taşlamada, dökümde çalıştığını, bu işlerin yerel işçiler tarafından tercih edilmediğini belirtmiştir. Şube yöneticileri, örgütleme yaptıkları bir işyerinde, geçici olarak günübirlik işlerde çalıştırılan Suriyelilerle karşılaştıklarını ancak işler sürekli olmadığı için insani nedenlerle müdahale etmediklerini belirtmiştir.

Adana ve Iskenderun gibi bölge illerinde ise metal işkolunda çok sayıda kayıt dışı Suriyeli işçi çalıştığı belirtilmekle birlikte, bu işyerleri sendikaların örgütlü oldukları kurumsal işyerleri değildir.

Türkiye’de Suriyeli işçilerin tekstil ve giyimde çalıştıkları merdiven altı imalathanelere ilişkin haberler medyada yaygın bir biçimde yer almaktadır. 8- 10 yaşlarında çocukların ortacı olarak çalıştırıldığı konfeksiyon atölyeleri kamuoyunun yakından bildiği bir manzardır. Ancak bu işçilerin sendikalı tekstil ve giyim işçileri ve sendikalarla bir temas noktası yoktur. Sendikalar tekstil ve konfeksiyon işkolunda daha çok kurumsallaşmış, uluslararası markalara çalışan işyerlerinde örgütlüdür. Uluslararası firmaların denetim mekanizmaları olduğu için bu firmalara üretim yapan yerel firmaların kayıt dışı yabancı işçi çalıştırarak iş kaybı yaşamak istemedikleri söylenmektedir. Ancak tedarik zincirinin görünür olan ilk halkalarında geçici koruma al-

tındaki Suriyeliler çalışmamakla birlikte tedarik zincirinin alt ucundaki istihdam koşullarından sendikalar emin olamamaktadır.²

Örneğin Öz İplik-İş Sendikası şunları söylemektedir: *"Bizim örgütlenmediğimiz işyerleri kurumsal. Oralarda Suriyeli çalışan yok. Ama örneğin Firması fasoncusunun adını bize vermiyor. Bu nedenle bilemiyoruz. Örneğin Ankara'da metruk bir binada çanta yapımında çalışan Suriyelileri duyuyoruz, İstanbul'da kotçular Suriyeliler olmasa iflas ederiz diyorlar. Bir kaç yıl önce Gaziantep'te işyerinde kazan patladı, iki Suriyeli öldü o zaman gerçek durum ortaya çıktı. Yani sektörde çok var. Ölçülemeyen şey de kontrol edilemiyor."*

Tekstil İşçileri Sendikası (TEKSTİL) da örgütlenmesini tamamladığı işyerlerinde Suriyelilerin çalışmadığını ancak Gaziantep'te alan çalışmaları sırasında bazı işyerlerinde Suriyelilerin çalıştıklarının gözlemlendiğini belirtmiştir.

Tekstil ve konfeksiyon sanayi açısından önemli bir il olan Gaziantep'te de durum aynıdır. Suriyeliler yaygın bir biçimde küçük işletmelerde çalışmakta, bu işletmelerin hangilerinin büyük işletmelere fason iş yaptığı bilinmemektedir. Bu yaygın uygulamanın etkilerini bir sendikacı şöyle anlatıyor: *"Bundan 3 -4 yıl önce Antep'te çok güzel şeyler olmuştu. Uzun mücadelelerden sonra günlük çalışmada 8 saate dönülmüştü. İşsizlik azalmış, ücretler düzelmişti. Şimdi ise tersine döndü."*

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaygın olarak çalıştığı bilinen inşaat sektöründe örgütlü olan Türkiye Yol-İş Sendikası (YOL-İŞ), örgütlü oldukları işyerlerinin hiçbirinde Suriyeli işçi olmadığını belirtmektedir. *"İnşaat işkolunda madenlerde, metal işkolunda işveren akıllıysa zaten bunları çalıştırmaz. İş kazalarının yoğun olduğu işkollarında sigortasız ucuz işgücü diye Suriyelileri çalıştırmak iş kazası durumunda işvereni büyük zora sokar. Suriyeliler daha çok küçük inşaat işlerinde günübirlikçi olarak çalıştırılmaktadır."*³

² Türkiye'de konfeksiyon sanayi tedarik zincirindeki Suriyeli işçilerle ilgili araştırma sonuçları için bkz. Business and Human Resource Center, 2016.

³ 2016 yılında iş kazalarında yaşamını yitiren 96 yabancı işçiden 59'u Suriyelidir. Yabancı işçi ölümlerinin 37'si inşaat sektöründe gerçekleşmiştir. 21. 02.207 http://www.guvenicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=18379:2016-yilinda-en-az-1970-iscii-yasamini-yitirdi&catid=149:is-cinayetleri-raporlari&Itemid=236

Büyük inşaatlarda ana müteahhidin Suriyeli işçi çalıştırmadığını söyleyen sendikacılar, tekstil işkolunda olduğu gibi bazı taşeron firmalarda Suriyeli işçi çalıştırılıyor olabileceğini de eklemektedirler. *“İnşaat işkolunda söyle bulunabilir. Mesela bir binayı yapıyorsun, sıvasını bir taşerona veriyorsun. O taşeron belki Suriyeli, Afgan çalıştırıyor olabilir.”* Gerçekten de Mersin’de Karayollarının müteahhide verdiği bazı işlerde, örneğin Antalya yolu üzerinde, bazı taşeron firmaların menfez işlerinde, köprü yapımlarında acil işlerde günübirlik olarak Suriyeli işçi çalıştırdığı belirtilmiştir.

Gıda iş kolunda Suriyelilerin yaygın olarak çalıştıkları yerler arasında fırınlar vardır. Tekgıda- İş Sendikası (TEK-GIDA) Fırıncılar Şubesinin örgütlü olduğu fırınlarda kayıt dışı Suriyeli ve sendikalı yerli işçi aynı işyerinde birlikte çalışmaktadır. Sendikanın yetkili makamlar nezdinde yaptığı ısrarlı şikayetlere rağmen bu durumun önüne geçilememektedir. Sendikanın örgütlü olmadığı fırınlarda ise Suriyeli çalışan sayısının çok daha fazla olduğu görülmekte, bu durum sendikalaşma üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sendikalı iş gücü ile ve sendikalarla temasa geldikleri istisnai bir durum Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) fonuyla oluşturulan ve Temmuz 2016-Ocak 2017 tarihlerini kapsayan “cash for work” (nakit karşılığı çalışma) projesi kapsamında, Gaziantep’te 500 ve Adana’da 200 Suriyelinin (200 Türkiye vatandaşı ile birlikte), Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve Adana Seyhan Belediyesi’nin Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Daireleri bünyesinde çalıştırılmasıdır.⁴ Seyhan Belediyesinde örgütlü olan Türkiye Genel Hizmetler Sendikası (GENEL-İŞ), bu projedeki işçilerin Toplum Yararına Çalışma Programlarındaki yerel işçiler gibi kısa süreli çalıştırıldığını ve gene onlar gibi sendikalara üye olamadıklarını ifade ediyor:

“Bunlar bizim işkolumuzda ama işkolumuzda görünmüyorlar. Yerel işçiler gibi Suriyeli işçiler de sosyal sigorta kayıtlarında bizim işkolumuzda görünmüyorlar. Biz sendika üyeliklerini e-devlet sistemi üze-

⁴ <http://sgdd.org.tr/cash-for-work/>

rinden işkolumuzdaki sigorta kayıtlarına göre yaptığımız için kayıtlı da olsa onları sendikalı yapamıyoruz.”

Proje hakkında net bilgileri olmadığını altını çizen GENEL-İŞ Adana şubesi yöneticileri, bu projenin bir “AB projesi” olduğunu ve Proje kapsamında İŞKUR kanalıyla yarı yarıya yerel ve geçici koruma altındaki Suriyeli istihdam edildiğini belirterek şunları söylemiştir: *“Proje, Seyhan Belediyesinde 36 ay süre ile 400 işçi istihdamına ilişkin Bir AB projesiydi. Belediye Başkanımız bunun 200’ünü Türke çevirdi. 8 ay sonra bu proje fesih oldu. Artık yok. Sonra bunun İtalyanlarla devam edeceği yönünde bilgi geldi, ama bilemiyoruz. Yabancı kuruluşların finansmanı ile yapılan projeler şeffaf değil. Sendikanın net bilgisi yok. 200 kişi de Türk alındı proje kapsamında, onlar da sıkıntılı; işlerinden oldular. Şimdilik belediye Suriyeli yok ama bundan sonra olmayacağını garanti de yok. Olursa da kötü olur.”*

Gaziantep’te de gerek Büyükşehirde gerekse ilçe belediyelerinde, park ve bahçelerde Suriyelilerin günübirlikçi olarak çalıştırıldığı ifade edilmiştir. *“Bunların sigortalı olduklarını zannetmiyorum. Vatandaş değiller. Belediyelerin şirketlerinde çalıştırılıyorlar. İş alan şirket sahibi yardımcı olmak adına çalıştırıyor. Suriyelilerin sigortalı olamayacağını sanıyor. Gözlerimle gördüm.”*

Gaziantep’te belediyelerde örgütlü Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası (HİZMET-İŞ) sendikası parkomat yapımında özel şirketin Suriyelileri çalıştırdığını duyduklarını ancak bu konunun teyit edilmediğini belirtmiştir. Sendikanın Suriyelilerle temasa geçtiği bir zemin, barınma merkezlerindeki taşeron şirketlerin örgütlenmesi süreci sırasında olmaktadır. Bu şirketlerde Suriyeliler çalışmamakla birlikte sendika üyesi işçiler kamp ortamında Suriyelilerle iç içe olmaktadır. HİZMET-İŞ açısından bir diğer temas noktası da HAK-İŞ’in Suriyelilere yönelik pilot mesleki eğitim projesini Gaziantep’te yürütüyor olmasıdır.

Hatay’da GENEL-İŞ, *“Belediyelerin yol bakım onarım ihalelerinde ihaleyi alan firmaların neredeyse tamamı, ustabaşı ve ilk ustalar hariç, taş döşeme, yol bakımı, kaldırım inşaatları gibi işlerde kayıtsız Suriyeli işçi kullanıyor. Hizmet taşeronlarında ve sürekli işlerde ve park ve*

bahçelerde yok. Ama kanallama alanındaki işlerde Suriyeli çalışıyor. Belediyelerin, yöneticilerin bu konuda en az benim kadar bilgisi var. Müdahil olmuyorlar. Yerel yönetimler valiliğe bağlı sonuçta, devletin kendisi bu işe göz yumuyor. Suriyeliler kayıtsız da olsa çalışsın para kazansınlar, bize yük olmasınlar aylak aylak gezmesinler isteniyor. Herkes bu durumu görmezden geliyor.” demektedir.

İskenderun’da, HİZMET-İŞ, çevre belediyelere hizmet veren, örgütlü oldukları büyük ölçekli uluslararası bir katı atık firmasında, “toplama-da” Suriyelilerin çalıştırıldığını söylemiştir.

Tarım ve ormancılık hizmet kolunda çalışan kamu görevlilerinin sendikalarından biri olan Tarım Orman-İş Sendikası’nın (TARIM ORMAN-İŞ), örgütlendiği işyerlerinde Suriyeli orman işçileri ile yaşadığı karşılaşma, yerel yönetimlerde olduğu gibi kamu kesiminin diğer birimlerinde de müteahhit/taşeron eliyle Suriyelilerin kayıt dışı istihdamına örnek teşkil etmesi açısından ilginçtir. Bolu, Muğla, Antalya gibi orman bölgelerinde daha önce orman köylülerinin vahidi fiyatla yaptıkları işlerin müteahhit eliyle gördürülmesi sürecinde, sıklık bakımı olan yerlerde orman köylüleri yerine önce Türkiye’nin diğer illerinden getirilen yerel işçiler daha sonra da kayıt dışı olarak Suriyeli işçiler istihdam edilmeye başlanmıştır. Sendika, önce kendi üyelerinin haklarını korumak için orman sahasına kayıtsız Suriyeli işçilerin girmesini şikayet konusu yapmış, daha sonra da emek örgütü olarak Suriyeli orman işçilerinin haklarını alabilmeleri ve insana yakışır koşullarda istihdam edilebilmeleri için bir çalışma başlatmıştır. Sendika başkanı süreci şöyle anlatmaktadır: *“Bolu, Yığılca, Gölyaka’da Suriyeli göçmenlerle konuştuk, çok zorda olduklarını anlattılar. İnsanlık dışı koşullarda çalışıyorlar. Eskiden bu sıklık bakımını Adana Karaisalılar yapıyordu. 100 siter odunun 40’ını taşeron alıyordu. Şimdi 60’ını kendi alıyor, 40’ı Suriyelilere kalıyor. Biz bu işçilerle temas kurduk, önümüzdeki hafta tekrar gideceğim.”*

Sendikaların büyük çoğunluğu için geçici koruma altındaki Suriyelilerle temas kuracakları herhangi bir platform mevcut değildir. Suriyelilere yönelik faaliyette bulunan ve uluslararası fonlardan kaynak temin eden dernekler, faaliyetlerini doğrudan Suriyelilerle temas ku-

arak yürütmekte, esnaf odaları ve sendikalarla kurumsal bir işbirliğine gitmemektedir. Bu derneklerin faaliyetleri de olağanüstü hal koşullarında ya durdurulmuş ya da yavaşlatılmıştır.

Sonuç olarak Türkiye 1990'lı yıllardan itibaren farklı ülkelerden düzensiz emek göçü alan⁵ ve günümüzde de dünyanın en çok mülteci barındıran ülkesi durumuna geldiği halde analiz dahilindeki örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyelilerle kurumsal temasları sınırlı düzeyde kalmaktadır. İşçi örgütlerinin, işyerlerinde geçici koruma altındaki Suriyelilerle doğrudan temaslarının sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. ESOB'lar ve esnaf odaları ise, gerek üyeleri gerekse çalışma ve örgütlenme alanlarındaki kayıtsız çalışanlar olarak Suriyelilerle giderek artan bir temas halindedir. Ancak bu temasın, Konfederasyonlar düzeyinden başlayarak, bağlı örgütlerde ve yereldeki oda ve şubelerde koordineli, sistemli ve geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin geliştirilmesinde etkin birimler halinde örgütlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Suriyeli esnafı kayda değer sayılarda üye kaydeden ESOB'larda veya Suriyelileri yoğun olarak istihdam eden tekstil, metal, gıda, inşaat vb. işkollarında, Suriyeliler için insana yakışır işleri desteklemeyi hedefleyen, bu bağlamda da mevcut kayıt dışı esnaf veya işçileri kayıtlı istihdama yöneltmeyi öncelikli amaç olarak belirleyen yerel "Temas Noktaları"nın ve bu temas noktalarının koordinasyonu için merkezi birimlerin kurulmasında büyük fayda olacaktır. TİSK'e bağlı işveren sendikalarının mesleki ve teknik eğitim merkezleri, TESK bünyesindeki Eğitim ve Danışmanlık organ ve yapıları, İŞKUR ile TESK arasında 24.07.2017 tarihinde imzalanan İşbirliği Protokolü çerçevesinde TESK'e bağlı odalar bünyesinde kurulması öngörülen İŞKUR hizmet noktaları, sendikaların eğitim ve örgütlenme birimleri gibi mevcut olan altyapı ve organlardan da bu amaçla yararlanılabilir. ILO Türkiye Ofisi de, yürütmekte olduğu projeler çerçevesinde Gaziantep Sanayi Odası, Hatay Ticaret ve Sanayi Odası ve Reyhanlı Ticaret ve Sanayi Odası bünyelerinde kurmuş olduğu destek masalarında görevlendirdiği Arapça bilen personelle hem Suriyelilere hem de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Bu tarz uygulamaların sayılarının

⁵ Bkz. Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012

arttırılması, başta esnaf odaları ve birlikleri olmak üzere TESK, TİSK ve işçi sendikaları bünyelerinde de benzer yapıların oluşturulması önem arz etmektedir.

6.1.2. İstenen performans: Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili olarak insan haklarını ve insana yakışır iş olanaklarını temel alan dayanışmacı ve içerici politikalar geliştirmek.

Yönetim Kurulu/Başkanlar Kurulu toplantılarında konu gündeme geliyor mu? Geliyorsa olumlu ve olumsuz yönleriyle hangi konular konuşuluyor?
Örgüt temsilcilerinin açıklamaları var mı?
Genel Kurul kararı var mı?

İşçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarını destekleyebilmeleri için yabancı işçilerin insan haklarını ve çalışma haklarını temel alan dayanışmacı ve içerici bir yaklaşımı benimsemiş olmaları gerekir.

TİSK temsilcisinin ifadesine göre geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konular Yönetim Kurulu toplantılarında özel bir gündem maddesi olmamıştır. Bazı konuşmalarda Suriyelilerin işgücü piyasalarına etkilerine değinilmiştir. Son bir yılın yönetim kurulu kararları taranmış ve geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin bir kararla karşılaşılmamıştır. Genel Kurul kararlarında da Suriyelilere değinilmemiştir.

TİSK'in konuya ilişkin politikasını yansıtan çeşitli demeçleri vardır. TİSK'e göre Türkiye'nin Suriye'den kaçan halka açık kapı politikası uygulaması ve temel ihtiyaçlarını karşılaması, yerine getirilmesi gereken bir insani sorumluluktur. TİSK başlangıçta kısa süreli ve geçici bir durum olarak görülmesinin aksine, Suriyelilerin uzun bir süre daha Türkiye'de kalacakları ya da önemli bir bölümünün artık yaşamlarını Türkiye'de sürdürecekleri görüşündedir. Dolayısıyla, sorunun uzun vadeli bir bakış açısına sahip, ekonomiyi, çalışma hayatını, sosyal ve kültürel uyumu, eğitim, sağlık, barınma gibi temel hizmet alanlarını

kapsayan bütüncül bir stratejiyle ele alınmasını zorunlu görmektedir. TİSK Başkanı 2017 ILO Konferansında yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: *"Göç ve göçmenler, ülkemizde hassas bir konudur. Son altı yılda Türkiye'ye yaklaşık 3 milyon Suriyeli sığınmış durumdadır. Bu büyüklükteki bir göç, Türkiye'de ekonomik ve sosyal problemlere yol açmıştır. Bu konuda Türkiye'ye belirli bazı destekler sağlanmıştır. Ancak, bu destek ihtiyaca karşılık gelmekten çok uzaktır. Dünyanın ilgili sınırlarda daha büyük felaketler ve trajedilerle karşılaşmamış olması tamamen Türkiye'nin gösterdiği kararlılık ve fedakarlıkların sonucudur. Daha küresel açıdan bakıldığında, işgücü göçüne kaynaklık eden bölgelerde; sosyal, çevresel ve siyasi sorunların çözümüne dönük olarak küresel çapta samimi ve sonuç alıcı çabalarla yatırım ve üretim ortamlarının desteklenmesi gereklidir."*⁶

İNTEs, örgüt yönetim toplantılarında konunun gündeme gelmediğini, konuya ilişkin herhangi bir açıklamaları ve Genel Kurul kararları olmadığını belirtmiştir.

TESK, geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna genelde kayıt dışı Suriyeli esnafın yerel esnafı haksız rekabetinin yarattığı sorunlar bağlamında yaklaşmaktadır. TESK Genel Başkanının basına yansıyan demeçleri de Suriyeli kayıt dışı esnafın yerel esnaf karşısında yarattığı haksız rekabete ilişkindir. Örneğin TESK Genel Başkanı basına verdiği bir demeçte, geçici koruma altındaki Suriyelilerin hemen her meslek dalında boy gösterdiğini ve bunun da 1 milyon 700 bine yakın esnaf ve sanatkârı olumsuz etkilediğini belirterek, *"Ülkemize mülteci olarak gelen Suriyeliler başta bakkallık, fırıncılık, taksicilik, taşımacılık ve berberlik mesleğine el attılar. Araçları ile ülkemize gelen mülteciler birçok bölgede korsan taksicilik ve taşımacılık faaliyetlerinde bulunarak şoför esnafımızın helal kazancına göz dikmiş durumdadır. Hatta zaman zaman Suriyeliler ile şoför esnafımız arasında korsan taksicilik ve taşımacılık sebebiyle istenmeyen olaylar çıkmaktadır. Olayların yaşandığı Mersin, Adana, Konya ve Şanlıurfa gibi birçok ilde oda başkanlarımız yetkililere gerekli tedbirlerin alınması için yazılı başvuruda bulunmalarına rağmen bir sonuç alınamamıştır. Sadece Başkent*

⁶ 13 Haziran 2017, <http://tisk.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/13062017.pdf>

Ankara'da 200'ü aşkın bakkal dükkanı Suriyeliler tarafından kaçak olarak işletilmektedir. Korsan bakkallık, taksicilik ve taşımacılık yapan Suriyelilere ceza da kesilemiyor. Ceza kesilse bile neyini alacaksınız? Yani zaman kaybedilmeden Suriyeli korsan bakkal, taksici ve taşımacıların önüne geçilmelidir. Bunun için yapılması gereken mültecilerin kamplarda ikamet etmelerinin sağlanmasıdır. Suriyeli mülteciler ülke genelinde başıboş ve durdurulamaz bir haldeler. Acilen Suriyeli mültecilerin denetim altına alınması şart" demiştir⁷.

TESK, 2014 yılında yaptığı Genel Kurulunda geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili bir karar almamıştır, ancak 2016 yılında yapılan Beşinci Esnaf ve Sanatkârlar Şûrasında alınan kararlar arasında TESK'in "Komşu ülkelerden ülkemize göç edilmesi nedeniyle ekonomik kayba uğrayan esnaf ve sanatkârların sorunlarının çözümü, ekonomik durumlarının düzeltilmesi ve haksız rekabete uğramaması amacıyla gerekli önlemlerin alınması" talebi de bulunmaktadır.

Esnaf ve Sanatkarların Uyum Yeteneğinin Artırılması Projesi (ADAP- TESK) kapsamında yapılan Mevcut Durum Analizi Raporu'nda da esnaf ve sanatkarların bakış açısıyla geçici koruma altındaki Suriyelilerin fırsattan çok tehdit oluşturduğu sonucuna varılmıştır⁸.

TESK'in basına yansıyan demeçlerinde yerel esnaf yanında kayıt dışı olarak çalışan Suriyeli işçilere genelde değinilmediği görülmektedir. Bu konu Suriyeli çocuk işçiler bağlamında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ile ortaklaşa yürütülecek bir proje kapsamında gündeme gelmiş ve TESK'in işyeri denetleme ve danışmanlık grupları aracılığıyla gönüllü olarak bağlı işyerlerini denetleyerek Suriyeli çocuk işçiliğinin büyük ölçüde önüne geçileceği açıklanmıştır⁹.

Esnaf Federasyonları da geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna haksız rekabet bağlamında yaklaşmaktadır. Örneğin Berberler ve Kuaförler Federasyonu, yönetim toplantılarında Suriyeli esnaf konusunun, ara ara ve daha çok olumsuz yönleriyle ele alındığını

⁷ 01.07.2015 <http://www.hurriyet.com.tr/palandokenden-suriye-tepkisi-29428497>

⁸ 19.03.2016 <http://adaptesk.org/wp/wp-content/uploads/2016/08/AdapTESK-Projesi-Mevcut-Durum-Analizi-Raporu-19-Mart-2016.pdf>

⁹ 28.05.2017 https://www.tesk.org.tr/tr/yeni/haber_devam.php?id=1823

belirtmiştir. Genelde odalardan gelen şikayetler dile getirilmekte ve Suriyeli esnafın yarattığı haksız rekabetten söz edilmektedir. 2016 Aralık ayında yapılan Başkanlar Kurulu toplantısında da aynı yönde değinmeler olmuştur. Fırıncılar Federasyonu yönetiminde de konu Suriyelilerin açtıkları kayıt dışı fırınlar bağlamında ele alınmıştır. Bölge-lerden gelen oda başkanları belediyelerin ruhsatsız Suriyeli fırıncılara göz yumduğunu dile getirmiştir. Yaptığımız görüşmelerde Federasyonlar esnaf yanında çalışan kayıt dışı Suriyeli işçiler konusuna değinmemiştir.

İllerdeki ESOB'ların geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna yaklaşımları üst örgütlere benzer niteliktedir. Tümü, konunun yönetimlerin gündemine kayıt dışı çalışan Suriyeli esnafın yarattığı haksız rekabet bağlamında geldiğini belirtmiştir. Tüm ESOB'lar geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili politikalarını basınla ve kamu makamlarıyla çeşitli vesilelerle paylaşmışlardır.

Örneğin Adana ESOB şöyle demektedir: *“Örgüt toplantılarında konuşuluyor. Bir şekilde zorunlu kalmış, gelmişler; çalışsınlar, üretsinsinler, ama kayıt altında olsunlar diyoruz. Üç ay önce ilimizdeki yabancı uyrukluların kayıt altına alınması için Valiliğe bir dilekçe verdik, komisyon kurulmasını istedik. Şu an komisyonu kurduk diye çağrı yapıp toplantı yapılmadı. Ama bizim önerilerimiz belediyeler, ticaret ve sanayi odası, vergi dairesi kanalıyla hayata geçiyor; herkes üzerine düşeni parça parça yapıyor.”*

Hatay ESOB: *“Gündemimize çok sık geliyor. Olumlu tarafı şu: herkes söze başlarken bunlar bizim kardeşimiz, savaştan kaçtılar, onlara sahip çıkmamız lazım diyor, sonra amma... diye devam ediyor. Bize rakip oldular, kayıtları yok falan. Menfaatler çatışınca insanlar bu Suriyeliler nereden geldiler, başa bela oldular demeye başlıyor.”*

Mersin Barosu'nun düzenlediği “Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Statüleri ve Türkiye’de Yaşadığı Hukuki Sorunlar” konulu panelde konuşan Mersin ESOB başkanının sözleri yereldeki esnafın geçici koruma altındaki Suriyeliler konusundaki tutumunun yansıması olarak kabul edilebilir: Suriyelilerin Türkiye’ye kendi istekleriyle güle oynaya gelmediklerini vurgulayan ve Suriyeliler için insani olarak ya-

pılması gereken ne varsa yapılması gerektiğinin altını çizen Mersin ESOB Başkanı, konuyu geçici koruma altındaki Suriyelilerin yarattığı ekonomik ve sosyal sorunlar bağlamında ele alarak devam ediyor: *"Bu kentte bir ticari hayat var ve bu hayatın kendine has kuralları var. Ticaretin şekil değiştirdiği bir süreçte biz esnaf kesimi olarak zaten AVM ve zincir market furyaları altında eziliyoruz ve günden güne kan kaybediyoruz. Biz daha bunlarla mücadele ederken, bir taraftan da bir gurubun gelip kurlsız bir şekilde sizin yaptığınız işin içerisine girdiğini görüyoruz. Maalesef bugün bu göç yönetiminde sınıfta kaldık. Ne girişte kontroller oldu, kayıt altına alındı ne de kentimizde kent yaşamı ile alakalı bir düzen, bir göç yönetimi uyguladık. Uyguladık diyen varsa buyursun. Gelen Suriyelilerle ilgili resmi işlemlerimizi bile zamanında yapamadık. Bu insanların büyük bölümü fakir ve çok sıkıntılı günler yaşıyorlar. Uygun olmayan koşullarda yaşam mücadelesi verenler var. Amacımız, Suriyelileri boğmak ya da ezmek değil. Bizim ticari hayatta kurallarımız var ve buna herkes uysun, çatışma yaşanmasını istiyoruz. Ama ne yazık ki, bu çatışmalar yaşanmaya başlandı. Biz, haksız rekabet ve çatışma yaşanmamasını, bir düzenin sağlanmasını istedik. Ancak, geçen uzun süreye rağmen bu sistem daha oturmadi. Esnaf açısından dayanılması güç bir durum haline geldi. Sorun çözülmezse sıkıntılar önümüzdeki günlerde giderek artacak".¹⁰ 2014'te bu sorunları dile getiren Mersin ESOB'un 1,5 yıl sonra 2016'da aynı sorunların üzerinde durduğunu görüyoruz. Mersin'e gelen Suriyelilerin hayatta kalabilmek, evine ekmek götürebilmek adına kurlsızca işyeri açmalarının esnafa zarar verdiğini dile getiren ESOB Başkanı şöyle diyor: *"Biz işyeri açarken Türk mevzuatının sunduğu birçok yükümlülük var. Hijyen kuralları var, gıda sicili var, üretim izni var. Bütün bu yükümlülüklere uyulursa işyeri açılabilir. Türkiye'deki şartlara ve mevzuatlara göre biz bir ürünü 10 liraya mal edebiliyorsak, onların böyle bir izin ve yükümlülükleri olmadığı için bizim 10 liraya ürettiğimizi onlar 5 liraya üretebilirler. Dolayısıyla ucuz satabiliyor. Ucuza sattığında da haksız rekabet ortamı yaşanıyor."**

¹⁰ 13.12.2014 <http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-siginmacilarin-mersin-e-etkileri-mersin-yerelhaber-521310/>

Kayıt dışı Suriyeli esnaf konusunda denetim ve cezalardan yana olan esnaf örgütleri, esnaf yanında kayıt dışı çalışan Suriyeliler konusuna genelde değinmemekte, değindikleri zaman da kayıt dışı Suriyeli işçi çalıştıran ve denetim ve cezalar nedeniyle mağdur olan esnafın sorunlarına dikkat çekmektedirler. Bir Birlik yetkilisi şöyle diyor: *“Esnaf yanında Suriyeli çalıştırınca ceza kesiliyordu. Esnaf örgütleri buna müdahale ettiler. Şimdi kesilmiyor. Bu bir kriz ortamı, esnafa ekstra yük getirirseniz olmaz. Kamu idarecileri uyarıldı.”*

Mersin ESOB Başkanı bir demecinde esnafın kayıt dışı Suriyeli çalıştırmasını kalifiye eleman ve çırak bulamamakla açıklamaktadır. *“Yasalarımızdaki yanlış politikalardan dolayı kalifiye eleman bulamaz hale geldik. Ülkemizde özellikle 8 yıllık temel eğitimin başlamasıyla birlikte çıraklık eğitim merkezine giden çocuk sayımızda inanılmaz bir düşüş oldu. Bunun önlemi alınmadan 4+4+4 sistemine geçtik. Bu sistemin içerisinde de çıraklıkla ilgili en ufak bir mevzuat yok. Hal böyle olunca biz birçok sektörde çalışacak insan bulamadık. Yani yetiştirecek yeni ustalar bulmakta zorlandık. Esnaf kalifiye sıkıntısını Mersine gelen Suriyeli mültecilerden temin ettiler. Kayıt dışı çalıştırılan Suriyelilerin, sosyal güvenlikleri yok, yevmiye usulü çalışıyorlar. Böyle olunca işverenin de işine geliyor. Suriye’den gelen insan gücünden faydalanıyor. Tabi bu ileride tehlikeli de olabilir. Belki esnaf şu an için ucuz iş gücünü bulabiliyor ama bizim çocuklarımız, üniversiteyi bitiren gençlerimiz iş bekliyor. Bir de böyle bir sıkıntımız var. Bu böyle devam ederse ileride tabi bizim yerli çocuklarımız da iş bulmakta zorlanacak. O yüzden buna hükümet olarak bakanlık olarak bir düzenleme getirmemiz gerekiyor. Bizim hiç zaman kaybetmeden ara eleman yetiştiren mesleki eğitime büyük önem vermemiz gerekiyor. Bununla beraber de gelen bu mültecilerin bizim Türk mevzuatlarına göre yeniden bir mesleki eğitimden geçirilmesi gerekiyor.”¹¹*

Tüm ESOB’ların TESK’in geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik politikasından haberdar olduğu ve aslında bu politikanın oluşmasına tabandan gelen tepkilerin yol açtığı görülmektedir. ESOB yetkilileri Genel Kurullarında geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili bir gündem oluşmadığını belirtmişlerdir.

¹¹ 15.08.2016 <http://www.mersinhaberci.com/haber/6017/suriye-savasi-mersinli-esnafi-vurdu.html>

Türkiye’de sendikal hareketin geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna yaklaşımında, farklı Konfederasyonlara göre söylem düzeyinde önemli bir ayrışma bulunmamaktadır. Ancak sendikal örgütlenmenin örgütlenme düzeylerine göre yani Konfederasyon, sendika merkezleri ve şube düzeylerine göre bir farklılaşma görülmektedir.

Konfederasyonların geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin ilk yaklaşımı, hükümetin açık kapı politikasının olumlanması ve Suriyelilere her türlü insani yardımın yapılmasına sendikal hareketin de katkıda bulunması şeklindedir. Konfederasyon yönetimleri Hükümetin Suriye’ye ilişkin dış politikası konusunda farklı görüşlere sahip olsalar da mülteci sayısının her geçen yıl artmasına rağmen açık kapı politikasından vazgeçilmesi yönünde bir eğilime sahip olmamışlardır. Türkiye’nin açık kapı politikası uygulamasını insani açıdan kaçınılmaz sayan Konfederasyonlar, Avrupa Birliği ülkelerinin sığınmacı sayısını azaltmak için AB ortak uygulamalarının da dışına çıkarak tek taraflı kararlar almalarını ve bazı AB ülkelerinin sınırlarını sığınmacılara kapamalarını kabul edilemez bulmuşlardır. Konfederasyonların bu insani yaklaşımı geçici koruma altındaki Suriyelilere yapılan insani yardım kampanyalarına katılmalarıyla da somutlaşmıştır¹². İkinci olarak Konfederasyonlar yerel işçilerle eşit ücret ve çalışma koşullarına tabi kayıtlı istihdam olduğu takdirde Suriyeli işçilerin işgücü piyasalarına dahil olmalarını sağlayacak düzenlemelerden yana olmuşlardır.

TÜRK-İŞ, 2014 yılındaki Başkanlar Kurulu kararında geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı tavrını şöyle formüle etmiştir: “TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, başta sınır komşumuz Suriye olmak üzere, Türkiye’ye göç etmek durumunda olanlara insani yardımda bulunulmasını olumlu karşılamaktadır. Ancak bu misafirliğin kalıcı hale gelmesi, beyana dayalı kimlik ve çalışma izni verilmesi konularında, daha sonra bir sorun yaşanmaması için dikkatli ve titiz davranılmasını gerekli bulmaktadır. Kayıt dışı istihdamın ve işsizliğin daha da yaygınlaşaca-

¹² 2015 yılında İngiltere İletişim Sendikası CUW’nin girişimiyle başlayan ve Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC), Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) ve Avrupa sendikaları tarafından desteklenen “dayanışma konvoyu”nun malzemelerinin de Türkiye’deki sendikaların aracılığıyla geçici koruma altındaki Suriyelilere ulaştırılacağı açıklanmıştır. (03.1.2015 <https://disk.org.tr/2015/11/avrupali-iscilerden-multecilere-kislik-yardim/>)

ğı, ücret seviyelerinin daha da gerileyeceği bir sonucun ortaya çıkması sağlanmalıdır.” (TÜRK-İŞ, 2015: 5). TÜRK-İŞ'in bir Genel Merkez Yöneticisi, yaptığımız görüşmede geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı görüldüğünü, bu durumda da hayatlarını devam ettirmek için bir işte çalışmaları gerektiğini ifade ederek şunları söylemiştir: *“Çalışacaklarsa kayıt altında çalışsınlar, örgütlü çalışsınlar, vergi versinler, TC vatandaşının yararlandığı haklardan yararlansınlar; yarın Suriyeli işçi sınırlığı olmasın. Suriyelilerin çalışmasına karşı çıkarsanız yarın gidecek merdiven altında çalışacak; işverenler ucuz işçiliği toplu sözleşme masalarında size dayatacaklar. Biz sendikalar olarak bu konuda masanın bir tarafında olmalıyız, onların da hakkını aramalıyız. Dili, dini, ırkı ne olursa olsun emek kardeşiyiz, amacımız bir, hepimiz aynı hedef doğrultusunda çalışıyoruz, Suriyelilerin kayıtlı olmak şartıyla çalışma yaşamına girmelerine karşı çıkmayı doğru bulmuyorum.”* TÜRK-İŞ'in 3-6 Aralık 2015 tarihleri arasında yapılan 22. Olağan Genel Kurulu'nda, delegeler yaptıkları konuşmalarda sık sık Suriye'deki iç savaşa ve orada yaşanan insanlık dramına atıfta bulunmuşlardır. Yine bu genel kurul sırasında Divan Başkanlığına verilen bir önerge ile Suriye sınırları içerisinde yaşayan Bayır Bucak Türkmenlerinden iç savaş nedeniyle yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalanların mağduriyetlerini gidermek ve destek olmak amacıyla yardım açılması önerilmiş, öneri genel kurulda kabul edilmiştir. Genel kurulu takip eden günlerde bu amaçla bir yardım hesabı açılmış ve hesapta toplanan 300.000 TL 3.2.2016 tarihinde Hatay Valiliğinde bildirilen hesaba aktarılmıştır.

DİSK, 2016 yılında yapılan 15. Genel Kurul sonuç bildirisinde geçici koruma altındaki Suriyeli işçilere ilişkin olarak şu ifadeyi kullanmıştır: *“Türkiye işçi sınıfının bir parçası haline gelen Suriyeli göçmen işçiler başta olmak üzere tüm göçmen işçilerin, insanlık dışı çalışma koşullarından kurtarılması, sınıf kardeşliği temelinde başta kamu hizmetlerine erişim, eşit koşullarda çalışma ve örgütlenme hakkı olmak üzere tüm haklardan yararlanması için çalışmalar sürdürülecektir. Bu anlamda, ırkçılığa, ayrımcılığa ve göçmen karşıtlığına karşı kararlılıkla mücadele verilecektir.”*¹³ DİSK yalnızca geçici koruma altındaki Su-

13 09.03.2017 <https://disk.org.tr/2017/03/disk-15-genel-kurulu-sonuc-bildirgesi/>

riyelilerin değil "başka bir ülkeden gelerek bu ülkede alın teri döken tüm göçmen işçilerin, kayıt dışı çalışma koşullarına mahkum bırakılmamasını, çalışma izni sorunlarının çözülmesini ve eşit haklarla çalıştırılmasını"¹⁴ savunurken, geçici koruma altındaki Suriyelilere daha düşük sigorta primi uygulanması gibi politikaların asla düşünülmemesi gerektiğinin de altını çizmiştir. DİSK, Suriyeli işgücünün istihdamını işverenler açısından cazip kılacak bu tür uygulamaların işsizlik oranının yüksek olduğu Türkiye'de yeni bir ucuz işgücü kitlesi yaratarak ciddi toplumsal sorunlar doğurabileceği uyarısında da bulunmuştur.

HAK-İŞ 2015 yılında yaptığı 13. Genel Kurul kararlarında Suriyelileri de içererek sığınmacılar konusunda şunları söylemiştir: *"Savaş, ekonomik, politik ve sosyal nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalan sığınmacılar için uygulanabilir, sürdürülebilir ulusal ve uluslararası politikalar geliştirilmelidir. Sığınmacılar konusu sosyal, siyasal ve ekonomik boyutu olan bir uyum sorunu ve güvenlik meselesine dönüşmüştür. HAK-İŞ, sığınmacılar ile yerel halk arasında farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar yaşandığına dikkat çeker. Bu nedenle sığınmacıların buldukları toplum ile uyumlaştırma faaliyetlerine önem verilmesine vurgu yapar. HAK-İŞ uyumlaştırma sürecinin başarılı yönetilmesi durumunda uzun vadede Türkiye'nin toplumsal zenginliği ve çok kültürlü yapısının gelişmesine katkı sağlayacağına inanır."*¹⁵ Hak-İŞ Genel Başkanı da geçici koruma altındaki Suriyelilere çalışma izni verilmesi ancak bu düzenlemeler yapılırken işgücü piyasasının dengelerinin gözetilmesi gerektiğini ifade etmiştir. *"Yurt dışında yaşayan Türkler için bir sendikacının 'Türlere iş vermeyin' demesini onaylamıyorsak, bizler de Suriyeliler için çalışmasınlar diyemeyiz. Belli bir mevzuat içerisinde ve Türkiye'nin de dengeleri dikkate alınarak bir düzenleme yapılmalı. Çalışma hayatını doğrudan ilgilendiren bu düzenlemeler hayata geçirilmeden önce hükümet-işçi-işveren taraflarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katıldığı ulusal ve yerel düzeyde sosyal diyalog mekanizmaları işletilmeli. Yapılacak*

¹⁴ 13.01.2016 <https://disk.org.tr/2016/01/disk-genel-baskani-kani-bekonun-gocmen-iscilerin-istihdami-uzerine-aciklamasi/>

¹⁵ 24.10.2015 <http://www.hakis.org.tr/uploads/files/13.ogkkararlari.pdf>

düzenlemeler sosyal tarafların da görüşleri alınarak ve hassasiyetleri dikkate alınarak hayata geçirilmelidir.”¹⁶ HAK-İŞ araştırma kapsamındaki sorumuza verdiği yanıtta da geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunun Yönetim, Başkanlar Kurulu ve İl Başkanları Toplantılarında sıklıkla gündeme alındığını ve yayınlanan sonuç bildirilerinde konuya yer verildiğini belirtmiştir. HAK-İŞ Suriyeliler konusunun insani bir problem olduğunu, “Genel olarak başta Suriye olmak üzere ülkelerde yaşanan savaş ve şiddet ortamından kaçarak ülkemize sığınan göçmen kardeşlerimiz için uygulanabilir, sürdürülebilir, ulusal ve uluslararası politikaların geliştirilmesi, dünyanın dört bir yanında mazlumların uğradığı zulmün son bulması, tüm dünyada demokrasinin galip gelmesi ve barışın kazanmasını” dilediklerini ifade etmektedir.

Özet olarak ifade edersek, her üç Konfederasyonun da geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı uygulanan açık kapı politikasına onay verdiğini, ancak Suriyeli sayısının çokluğu nedeniyle, işgücü piyasaları üzerinde yaratılacak olumsuz etkilerden endişe duyduğunu söyleyebiliriz. Her üç Konfederasyon da bu olumsuz etkilerin azaltılması için geçici koruma altındaki Suriyelilerin yerel işçilerle eşit çalışma koşullarında kayıtlı istihdamını sağlayacak düzenlemelerden yana bir tutum takınmaktadır. Altı çizilen önemli bir konu başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelerin Suriyeli mültecilere kapılarını açmak ve yardımda bulunmak konusundaki yetersiz desteğidir. Söylemsel olarak ise DİSK’in söyleminde sınıf dayanışması ön plana çıkarken, TÜRK-İŞ’in söyleminde işgücü piyasaları üzerindeki olası olumsuz etkiler, HAK-İŞ’in söyleminde hükümetin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik politikalarına uyumlu bir entegrasyon anlayışı öne çıkmaktadır.

Örgütlü oldukları işyerlerinde geçici koruma altındaki Suriyelilerle karşılaşmaları istisnai olan sendikaların, Suriyelilerle ilgili herhangi bir özel politika geliştirmedikleri, bu konuyu Konfederasyonların bünyesinde ele alınan genel bir politika alanı olarak gördükleri söylenebilir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışma haklarına ilişkin yönetmeliğin Ocak 2016’da kabulünden sonra sendikalar Suriyelile-

¹⁶ 13.01.2015http://aa.com.tr/tr/turkiye/hak-isten-suriyeli-istihdamina-destek/84721?amp=1

rin işgücü piyasalarına olası etkileri üzerine düşünmeye başlamışlar, ancak yönetmelik sonrasında geçen bir yıl içinde de Suriyelilerin kayıtlı istihdamının son derece sınırlı kalması nedeniyle özel bir çalışma içine girmemişlerdir. Bir sendikacının ifadesiyle “Suriyeli mülteci konusu sendikacılar arasındaki sohbetlerde yer alsada sendikal gündemde yer almış sayılmaz.” Geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin olarak sendikal düzeydeki tepkilerde insani mülahazalar ikinci planda kalırken, Suriyelilerin işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkileri ön plana çıkmıştır. Sendikalar bu olumsuz etkilerin giderilmesi için Suriyelilerin kayıtlı çalışmalarının sağlanmasını ve ucuz işgücü olarak yerel işgücü ile rekabete sokulmamasını savunmaktadır. Öte yandan Avrupa ülkelerinin göç politikalarına ilişkin eleştirel yaklaşımların yanı sıra, “Suriye iç savaşına yol açan emperyalist politikaların” rolü ve mülteci sorununun kökenindeki savaşların durdurulması gerektiği de sendikacıların ifadeleri arasında yer almaktadır. Sendika Genel Merkezlerinin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik politikalarına ilişkin örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

TÜRK-METAL: “Yönetim toplantılarında genel Türkiye meselelerini konuşurken Suriyeli mülteciler konusu da gündeme geliyor. Suriyeli mültecilerin sorunları bağlamında değil de bizi endişelendiren boyutlarıyla konuşuluyor. Bizim üyelerimiz açısından gerçek bir tehdit olarak görülmediği için konuya daha uzağız. Basın açıklamamız veya genel kurul kararımız yok. “

ÇELİK-İŞ: “Şu ana kadar gündemimize gelmedi. Şubelerden de böyle bir konu gelmedi. Ama Suriyeli mülteciler konusu istihdam ve sosyal açıdan sorun haline geldikçe bizim de gündemimize girecek. Çünkü yerel kayıt dışı azalırken Suriyeli çalışanlar kayıt dışılığı artırıyor. O nedenle oturup konuşmamız gerekecek. Basın açıklamamız veya genel kurul kararımız yok.”

ÖZİPLİK-İŞ: “Yönetimde Suriyeli mültecilere yardım konusunu konuştuk. Ayrıca Suriyeli işçilerin çalışma koşullarının bizi olumsuz etkilediğini konuştuk. Daha çok kayıt dışılık üzerinde durduk. Bir de İngiliz Avam Kamarasından gelenler vardı. Suriyelileri eğitmek istiyoruz diye geldiler. IndustriALL aracılığıyla bizi buldular. İstanbul’da Suriyeli mültecilerle ilgili toplantı yaptık. Biz onlara dedik ki okul projesi

yapın devletle, Suriyeli çocukları eğitin. Pek memnun olmadılar.”

TEKSTİL-İŞ: “Örgütlü olduğumuz işyerlerinde bu konuda bir hareketlilik bulunmadığı için yönetim toplantılarında bu konu ele alınmamıştır.” derken basına verdiği demeçlerle bu konudaki politikalarını açıklığa kavuşturmuşur: “Hükümetin de yanlış politikalarıyla büyüyen ve büyük bir insanlık dramına dönüşen Suriye iç savaşı mağdurlarının önemli bir bölümü Türkiye’de yaşam mücadelesi vermektedir. Irak’ta ve Suriye’de mezhep ayrımcılığına dayalı çatışmalar, işgaller, kıyımlar bir taraftan yoğun insan göçleri yaratırken aynı zamanda Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemektedir. Güneydoğu’dan başlayarak birçok kentimize yerleşen Suriyeliler, kayıt dışı ekonominin ve istihdamın da bir parçası haline getirilmeye başlanmıştır. Suriyeliler yaşamak için köle gibi çalışmaya mecbur bırakılmaktadır. Bakan, Suriyelilere kimlik dağıtılacağını ve açık işlerde çalışma olanağı sunulacağını söylemektedir. Sınırların kuralsız biçimde açılması Türkiye sınırları içinde kalan Suriyelilerin hukuki durumunu da belirsiz hale getirmiştir. Kimlik verilmesi, hiç olmazsa Suriyeli sığınmacıların kayıt altına alınmasına katkı sağlayacaktır. Bu gibi durumlarda olağan ve hukuka uygun olan uygulama, insani bakımdan uygun koşullarda oluşturulacak kamplarda sığınmacıların misafir edilmesi ve tüm gereksinmelerinin devletler tarafından karşılanmasıdır. Her ne kadar kayıtlı da olsalar, Suriyeli sığınmacılar yine ucuz iş gücü olarak değerlendirilecek, Türkiye vatandaşlarının işleri de tehlike altında girecektir.”¹⁷ “Suriyeli kardeşlerimizin büyük çoğunluğu her şeylerini geride bırakarak ülkemize sığınmışlardır. Çaresiz kalan Suriyeli sığınmacılar fırsatçılar tarafından kayıt dışı veya kaçak çalıştırılmaktadır.

Bunun sonucunda;

- 1) Kendi vatandaşlarımız işsiz kalmakta, açlığa mahkûm olmaktadır.
- 2) Suriyeli sığınmacılar karın tokluğuna, kölelik koşullarında çalıştırılmaktadır.
- 3) Devlet vergi ve sigorta primi gibi kayıpları nedeniyle dolaylı vergileri, sırtımızdaki yükleri artırmaktadır.

17 06.10.2014 <http://disktektstil.org/suriyeli-multecilere-kimlik-bir-sorunu-yeni-sorunlar-yaratarak-cozemezsiniz.html>

4) Aynı işi kayıtlı şekilde yapan işyerleri haksız rekabet koşulları yüzünden kapanma noktasına gelmekte, işçiler işsiz kalmaktadır.”¹⁸
ÖZGIDA-İŞ: “Suriyeli mülteciler konusu toplantılarda gündeme geliyor tabii. Bizim bir düzenimiz var. Patronlar yarı fiyatına Suriyeli çalıştırırsa üyelerimiz işini kaybeder diye ürküyoruz. Suriyelilere yardım etmek de lazım; zaten devlet sosyal hizmetler olarak onlara yardım ediyor. Hükümetimiz şunu yaptık bunu yaptık diyor. Biz de diyoruz ki sen bu 3,5 milyon Suriyeliye bakıyorsun; ama esas Türkiye’deki 25.000 geçici işçinin sorununu çöz. Benim işçim Suriyeli kadar değerimiz yok mu diyor.”

GIDA-İŞ: “Yönetim toplantılarında Suriyeli mülteciler konusu gündeme gelmektedir. Olumsuz yönüyle yani sendikal örgütlenmenin önünde engel oluşturduğu görüşüyle; fakat olumlu yönüyle de yani Suriyeli mültecilerin artık Türkiye işçi sınıfının bir parçası olduğu ve sermayeye karşı Türkiyeli işçiler ile Suriyeli işçilerin ortak örgütlenmesi gerektiği görüşüyle...”

YOL-İŞ: “Sohbet olarak konuşuluyor. Ama Suriyeli mültecilerin iş bulması, çalışması anlamında değil. Biz bu insanlar niye geldiler. Savaş niye çıktı onu konuşuyoruz. Suriyeliler kiblelerini medeniyete insanlığa dönmüş bir ülkeydi. Nasıl bu hale geldiler. Onu tartışıyoruz. Iraklılar, Afganlardan çok hep Suriyeliler üzerinde duruluyor. Avrupa’yı rahatsız etmemeleri için bunları bizim ülkemizde nasıl tutarız diye uğraşıyorlar. Mülteci sorununun çözümü emperyalizmin çözümüne bağlı. ILO bu soruna çözüm arıyorsa önce emperyalizm sorunu çözülmeli. Bu insanların yaşadıkları ülkelerin yeraltı yer üstü zenginliklerini ellerinden alırsanız bu mültecilik sürer. Gerisi palyatif, günü kurtarma çözümleridir.”

TARIM ORMAN-İŞ: “Bu konuda 10. Nisan 2017 tarihinde alınmış şöyle bir genel kurul kararımız var. ‘1980 sonrası dünya genelinde uygulanan neo-liberal politikalar sonucu (kapitalist politikalar) yaşanan ekonomik ve fiili savaşlardan etkilenen yoksul ülke (az gelişmiş-gelişmekte olan) halklarının daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak adına göç ettikleri bilinmektedir. Gelecekte dünyanın en temel sorunu göçmenler ve sığınmacılar sorunu olacaktır. Öncelikle, sorunun kökten çözümü

18 10.12.2016 <http://disktekestil.org/gaziantepi-isciler-birleselim-zoru-birlikte-asalim.html>

için savaş politikalarına karşı, ortak bir cephenin oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca gerek savaş nedeniyle gerekse yoksul ülkelerden kaçarak ülkemize sığınan sığınmacıların insanca yaşam koşullarının oluşturulması, hukuki statüleri ve istihdam politikalarının oluşturulması için taraf olmak.' BWI'nın Kongresine bu yaklaşımı taşıyacağız. Göçmenlerin insani koşullara kavuşturulması yetmez, emperyalist politikalara son verilmesi ve savaşın durdurulması gerekir."

İl düzeyinde yaptığımız görüşmelerde de geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunun esas olarak işgücü piyasalarına olumsuz etkileri bağlamında ele alındığı gözlemlenmiştir. Sendika şubeleri bağlı oldukları konfederasyonların Suriyelilere ilişkin politikalarını genel olarak bilmekte ve benimsemektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıtlı istihdamı, mültecilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşması açısından değil, yereldeki işçilerin iş olanakları ve çalışma koşullarının kötüleşmemesi açısından savunulmaktadır.

Mülakatlarımız sırasında sıkça karşılaştığımız bir durum, işçi sendikalarının Suriyelilere sağlanan geçici koruma statüsü hakkında yeterli bilgi sahibi olmamalarıdır. Suriyelilerin vatandaş olmadıkları için kayıtlı istihdama dahil olamayacakları ya da sendika üyesi yapılamayacakları yolunda genel bir yanlış görüşülmektedir¹⁹. Bazı sendikacılar, örgütlendikleri sektörlerdeki Suriyeli işçilerin kayıt altına alınabileceğini ve sendikalara üye olabileceğini; bu konuda sendikal örneklerin olduğunu ilk kez mülakatlarımız sırasında duymuşlardır.

Gene sıkça karşılaştığımız bir başka durum, yerelde geçici koruma altındaki Suriyelilerin işgücü piyasaları üzerinde yarattığı olumsuz baskıların giderilmesi taleplerinin ilgili kamu makamlarınca çözüme kavuşturulmayacağı konusundaki yaygın kanıdır.

Sendikaların gerek genel merkezler düzeyinde gerekse şubeler düzeyinde Suriyelilere sağlanan geçici koruma statüsüne ilişkin mevzuat hakkında bilgilenmeye ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Ayrıca, geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin bütünlük, uzun vadeli ve çözüm odaklı bir politika tartışmasının da gerek genel merkezler ge-

¹⁹ Göçmen işçilerin sendikal hakları için bkz. Erdoğan, 2013.

rekse şubeler düzeyinde önemli bir ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Tüm örgütler açısından, TİSK'in ifadesiyle "sorunun uzun vadeli bir bakış açısına sahip, ekonomiyi, çalışma hayatını, sosyal ve kültürel uyumu, eğitim, sağlık, barınma gibi temel hizmet alanlarını kapsayan bütüncül bir stratejiyle" ele alan bir politikanın geliştirilmesi, geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili olarak insan haklarını ve insana yakışır iş olanaklarını temel alan dayanışmacı ve içerici politikaların temelini oluşturacaktır.

6.1.3. İstenen performans: Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili politikaları, örgütlere, üyelere ve üst kuruluşlara ulaştırmak.

Sendika yayınlarında geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konulara yer veriliyor mu?
Sendika eğitimlerinde geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konular yer alıyor mu?
Üyesi olduğunuz uluslararası örgütlerin toplantılarında geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna yer verdiniz mi?

İşçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işleri destekleyebilmeleri, insan haklarını ve insana yakışır iş olanaklarını temel alan dayanışmacı ve içerici politikalar geliştirmelerine ama aynı zamanda da bu politikaları farklı örgütlenme düzeylerine ve hepsinden önemlisi tabandaki üyelere ulaştırmalarına bağlı olacaktır. Bu sendikal artikülasyonu gerçekleştirmenin araçları sendika yayınları, eğitimleri ve sendikal toplantıdır.

TİSK, yayınlarında geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konulara yer verdiğini ifade etmiştir. Örneğin İşveren Dergisinin Kasım-Aralık 2014 sayısı geçici koruma altındaki Suriyelilere ayrılmış, dergide işçi sendikalarının konfederasyon başkanlarının görüşlerine de yer verilmiştir. TİSK'in bu alanda yaptığı önemli bir katkı da, Suriyeli sığınmacılar olgusunun ekonomik ve sosyal boyutlarının incelenerek, iş dünyasının konuyla ilgili görüşlerini değerlendirmek ve politika yapıcılara önerilerde bulunmak amacıyla Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) işbirliği ile "Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri"

başlıklı bir araştırma gerçekleştirmiş olmasıdır (Erdoğan ve Ünver, 2015). Bu araştırma ile ekonomik açıdan önemli görülen 18 ilde (İstanbul, İzmit, Bursa, Ankara, Konya, Kayseri, Malatya, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Kahramanmaraş, Mersin, İzmir, Antalya, Muğla, Denizli ve Van) saha çalışması yapılarak iş adamları, sanayi, ticaret ve esnaf odaları yetkilileri, STK temsilcileri, vilayet ve belediye yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Konfederasyon, araştırmanın amacının *“Suriyeli sığınmacılar olgusunun ekonomik ve sosyal boyutlarının incelenerek, iş dünyasının konuyla ilgili görüşlerini değerlendirmek ve politika yapıcılara önerilerde bulunmak”* olduğunu ifade etmiştir (Erdoğan ve Ünver, 2015:5).

TİSK Konfederasyon olarak toplantılar, sempozyumlar ve çalıştaylar düzenlemektedir. *“Biz eğitim vermeyiz, üyelerimiz için toplantılar sempozyumlar düzenleriz. Geçen sene iş müfettişleri ile sempozyum düzenledik, gündeme gelmedi. Ama önümüzdeki dönemde gündeme gelecek. Katıldığımız toplantılarda gündeme geliyor. İş Sağlığı Güvenliği Genel Müdürlüğü’nün düzenlediği bir toplantıda Suriyeli mültecilerin iş sağlığı güvenliği ile ilgili görsel bir malzeme ile iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili temel önlemlerin yayın haline gelmesine ilişkin bir öneri gündeme getirmiştik.”*

TİSK, uluslararası düzlemde Suriyeli mültecilerden çok genel olarak göç konusunu gündeme getirmekte, Suriyeli mülteciler de bu bağlamda ele alınmaktadır. TİSK Uluslararası İşverenler Konfederasyonunun Göç Komisyonuna üyedir. Ayrıca Küresel Göç ve Kalkınma Forumunun toplantılarına katılmaktadır.

İNTES’in yayın ve eğitim faaliyetlerinde geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin konular yer almamaktadır. Diğer işveren sendikalarında da benzer durum söz konusudur.

TESK’in, bağlı Federasyonların ve illerdeki ESOB’ların geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin yayın ve eğitim faaliyetlerinin olmadığı belirtilmiştir.

İşçi sendikaları konfederasyonlarında durum farklıdır. Geçici koruma altındaki Suriyeliler ile ilgili olarak Konfederasyonların yaptıkları yayınlar mevcuttur. Örneğin DİSK, Konfederasyonun yayın organı Araştırma Dergisi DİSK-AR’ın 2015 yılındaki 4. sayısını *“İşçi Sınıfı ve Göç”* başlığı altında topladığı akademik makalelere ayırmış ve bu

kapsamda geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin makalelere de yer vermiştir (DİSK, 2015).

HAK-İŞ 3 ayda bir düzenli olarak yayınlanan HAK-İŞ Dergisinde Konfederasyonun görüş ve önerileri çerçevesinde geçici koruma altındaki Suriyelilere yer verildiğini; eğitimlerde Suriyelilerin entegrasyon sorunlarıyla birlikte, bu sorunun insani bir sorun olduğunun altı çizilerek işyerlerinde bu vizyonla hareket edilmesi istendiğini belirtmektedir.

TÜRK-İŞ, 2016 Ocak ayında Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'in benimsenmesinden sonra, "Suriyeli Mülteciler ve Çalışma Hayatına Etkileri" konulu bir anket uygulayarak üye sendikaların, işkollarında çalışan Suriyelilerin sayısı, ücretleri, sosyal güvenlik durumu, iş sağlığı ve güvenliği, çalışma süreleri, diğer çalışma koşulları ve işsizliğe etkileri konusunda bilgiler derlemiştir. Sendikalar bu ankete verdikleri yanıtlarda geçici koruma altındaki Suriyelilerin işgücü piyasaları ve toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkilerinin altını çizmişlerdir (TÜRK-İŞ, 2016).

Sendika yayınlarında sınırlı sayıda da olsa geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili bilgilendirici yazıların yer aldığı görülmektedir.²⁰ Çoğu sendikada sendika eğitimlerinin kendi inisiyatifleriyle konuyu gündeme getirmeleri dışında geçici koruma altındaki Suriyeliler konusu sendika eğitimlerinde ayrı bir başlık olarak yer almamıştır. Ancak eğitimler sırasında katılımcılardan Suriyeliler ve işgücü piyasalarına etkilerine ilişkin sorular gelmektedir.

Gerek konfederasyonlar gerekse bağlı sendikalar ITUC, ETUC ve Küresel Sendikaların çeşitli toplantılarında göç ve Suriyeli mülteciler konusunda görüşlerini dile getirmişlerdir.

Yereldeki sendika şubeleri, katıldıkları eğitimlerde geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin bir konu başlığının yer almadığını belirtmişlerdir. HAK-İŞ'in mesleki eğitim projesi bağlamında Gaziantep'te yaptığı toplantıda Şube yönetimleri düzeyinde bir katılım sağlanmıştır.

²⁰ Ela, E.D. (2016), "Mülteciler Geldi, Hoş mu Geldi", TÜRK-METAL, Nisan, Sayı 201, s. 30-32. Genel-İş sendikasının iki ayda bir yayınlanan Emek Gazetesinin 141. Sayısında "Dünya'da ve Türkiye'de Suriyeli Mülteciler" dosyası bulunmaktadır. GENEL-İŞ, 2016, Emek Gazetesini, Sayı 141, s. 16-17 http://www.genel-is.org.tr/emek-gazetesi-141-sayi,2,11631#.WS6EW_DyjlU Genel-İş ayrıca internet sayfalarında konuya yer vermiştir. (<http://www.genel-is.org.tr/20-haziran-dunya-multeci-gunu-suriyeli-gocmenler,2,11833#.WQYCwROGPIU>)

Öz İplik-İş Sendikası basın danışmanı Didem Boztaş'ın yönettiği 'O' isimli kısa film Suriyeli bir çocuk işçinin yaşamından kesitler vermektedir. (<http://www.oziplikis.org.tr/tr/data.asp?id=1098>)

Sendikaların geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin farklı konularda yayınlarını artırmaları ve genel olarak emek göçüne ve özel olarak Suriyelilere ilişkin temel konuların sendikal eğitimlere dahil edilmesi bir ihtiyaç olarak belirmektedir.

Yayın ve eğitim ihtiyacının özellikle TESK açısından daha da öncelikli bir konu olduğu söylenebilir.

6.1.4. İstenen performans: Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili dayanışmacı ve içerici faaliyetlerde bulunmak; insana yakışır iş imkanlarını geliştirmeye çalışmak.

✓ Aşağıdaki konularda eylemsel faaliyetiniz oldu mu?

Geçici koruma altındaki Suriyelilere insani yardım
Geçici koruma altındaki Suriyeliler için mesleki eğitim
Geçici koruma altındaki Suriyelilere hukuki destek
Geçici koruma altındaki Suriyelileri örgütleme çalışması
Geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıt dışı istihdamının önlenmesi

İşçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyelilerle temas noktaları oluşturmaları, Suriyeci mültecilerin insan ve çalışma haklarını savunan içerici politikalar geliştirmeleri, bu politikaları eğitim, yayın ve toplantılar yoluyla örgütün tüm kademelerine yaymaları, geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin desteklenmesinde beklenen performansın birinci kademesi olarak düşünülebilir. İkinci kademe işçi ve işveren örgütlerinin bu politikaları hayata geçirmeleri ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş imkanlarını geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmalarıdır.

TİSK, Konfederasyon olarak eylem düzeyinde herhangi bir faaliyeti olmadığını belirtmektedir. Üye işveren sendikalarının da Suriyeliler için bu tür çalışmaları olmadığı söylenebilir.

TESK, Konfederasyon düzeyinde, Ekim 2016-Ocak 2017 döneminde Ankara'daki Mülteciler ve Ev Sahipliği Yapan Toplulukların Mesleki Eğitimi Projesi çerçevesinde Norveç Mülteci Konseyi ile MEKSA Vakfı tarafından Ankara'da 500 kişiye yüksek kaliteli meslek eğitimi veril-

mesi ve bunun sonucunda bu kişilerin MEB tarafından tanınan birer sertifika almalarının sağlanmasını gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda Aşçılık, Kuaförlük, Bilgisayar Tamirciliği, Terzilik, Tercümanlık, Yönetici Asistanlığı, Satış Görevlisi ve Çocuk Eğitimi kursları düzenlemiştir.

TESK'in UNICEF ile ortaklaşa yürütülecek bir proje kapsamında işyeri denetleme ve danışmanlık grupları aracılığıyla gönüllü olarak bağlı işyerlerini denetleyerek Suriyeli çocuk işçiliğinin önüne geçilmesine yönelik projesi de hayata geçtiğinde kayıt dışılığın önlenmesi kapsamında önemli bir faaliyet olacaktır.²¹

Suriyeli esnafın kayıt altına alınması ve odalara üye yapılması TESK ve bağlı odaların geçici koruma altındaki Suriyelileri örgütleme çabalarının bir yansıması olarak ele alınmalıdır.

TESK Suriyeli esnafın kayıt altına alınması için İŞKUR'un Başkanlığındaki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Ekonomi, İşgücü ve Kalkınma Çalışma Grubu ve Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik 2016 Eylem Planına katkıda bulunmuş ve önerilerini maddeler halinde İŞKUR'a iletmıştır.

TESK'e bağlı Federasyonlar genelde geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili doğrudan bir faaliyette bulunmamışlardır. Berberler ve Kuaförler Federasyonu Hatay ve Gaziantep'ten gelen kayıt dışı Suriyeli esnafa ilişkin şikayetleri ilgili ESOB'lara yönlendirmiştir. Fırıncılar Federasyonunun hijyen eğitimlerinden fırınlarda çalışan Suriyeliler de yararlanmıştı.

İllerdeki ESOB'ların geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili çeşitli faaliyetleri olduğu ancak tüm ESOB'lar için koordineli ve sistemli bir faaliyet tablosundan bahsedilemeyeceği söylenebilir. Araştırmamızın kapsamındaki illerden, Gaziantep, Adana ve Şanlıurfa'da MEKSA Mesleki Eğitim Merkezleri çeşitli mesleklerde eğitim verilebilmesinin altyapısını sağlamaktadır. Örneğin Gaziantep, mesleki eğitim merkezleri altyapısı ve deneyimi ile mesleki eğitim konusunda aktif olan bir Birliktir. GESOB MEKSA İşletmelerüstü Eğitim Merkezi, Metal, Makine, Ahşap İşleri; GESOB MEKSA Mesleki Eğitim Merkezi, Otomotiv, Konfeksiyon, Bilişim, Elektrik-Elektronik, Doğal Gaz, Asansör,

²¹ 28.05.2017 https://www.tesk.org.tr/yeni/haber_devam.php?id=1823

Otomasyon, GESOB Hizmet Binası, Bayan Kuaförlüğü, Hijyen, Girişimcilik, İş Sağlığı ve Güvenliği eğitimleri için kullanılmaktadır. Gaziantep ESOB yetkilileri Suriyelilerin de bu eğitimlerden yararlandığını ve talep eden Suriyelilere Türkçe ve mesleki eğitim imkanı sunduklarını belirtmiştir. *“Suriye’de bir meslek yapıyorken gelmişler, burada da mesleklerini yapmak istiyorlar. Önce çalışan insanlara ulaşip onları bizim yasal mevzuat hakkında bilgilendirip belgelendirme yapıyoruz. Çalışmayanlara da talep ettikleri mesleklerle ilgili programlar geliştirip donörlere sunuyoruz. Türkçe eğitim verip ardından mesleki eğitime alıyoruz. Eğitimi verecek altyapımız var. Eğitim merkezlerimiz var. Uluslararası kuruluşların katkısı maddi yönden, dışardan MEB öğretmenlerini ve kendi öğretmenlerimizi kullandık. Altyapı bizden, geri kalan uluslararası kuruluştan. Bunu Şanlıurfa’da da yaptık.”* *“Suriyeli sığınmacılar mesleki eğitim istiyoruz diye kendileri başvuruyorlar. Biz bir ilan yayınladık, onların aralarında çok iyi bir iletişim var. Bizde yüzlerce başvuru var. Proje bulduğumuz ölçüde bu talepleri karşılıyoruz.”* GESOB Suriyelilere yönelik bu mesleki eğitimlerin SODES, GIZ ve ILO destekli olduğunu belirtmektedir (Ercan, 2016).

ILO’nun Şanlıurfa Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği ile yaptığı protokol çerçevesinde; Şanlıurfa Evren Sanayi Sitesi’ndeki İşletmelerüstü Eğitim Merkezi’nde Şanlıurfalılara ve Suriyelilere yönelik olarak 20’şer kişilik sınıflarda CNC Programlama kursu, Kaynakçılık kursu, Plastik Boru Tesisatı, Gazaltı Kaynağı, Otomotiv Lastik Onarımı ve CNC Programlama eğitimleri planlanmış ve yapılmıştır. ²² Benzer şekilde Adana Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği de ILO Türkiye Ofisi ile birlikte Suriyelilere yönelik mesleki eğitimler ve Türkçe kursları gerçekleştirmektedir. 2017 yılı içerisinde 7 Türkçe kursu ile 140 Suriyeliye ulaşılmıştır. Kuaförlük, aşçı asistanlığı, düz dikiş, iş önlüğü dikişi, sentetik boyacılık, mobilya döşeme dikişi, boru tesisatçılığı, oto lastik tamir ve servisi branşlarında verilen mesleki eğitimlerden de toplamda 140 Suriyeli ve Adanalı faydalanmıştır.

Suriyelilere eğitim açısından bir başka örnek Antakya’da Esnaf ve Sanatkarlar Kredi Kefalet Kooperatifi kanalıyla verilen Türkçe ders-

²² 21.04.2016 http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_473289/lang-tr/index.htm

leridir. *"Bir tarihi evimiz var, restore ettirdik, Halk Eğitim ile birlikte Suriyelilere Türkçe dersi veriyoruz. Çok da rağbet var."*

Yukarıda belirttiğimiz, ESÖB'lara Suriyeli esnafın kaydolmasının koordineli bir örgütlenme kampanyasının sonucu olmadığı anlaşılmaktadır. Eğitimlerde veya sosyal çevrede karşılaşılan Suriyeli esnaf, odalara kayıt için teşvik edilmiştir.

Bu konudaki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi olmamakla birlikte Uluslararası Barış Araştırmaları Merkezi (IMPR), Mercy Corps Türkiye'nin bir programı olan Gaziantep Merkezli Malumat Toplum Bilgilendirme Merkezi, Mersin merkezli Suriye Sosyal Topluluğu²³ gibi, uluslararası fonlarla çalışan STK'ların da bazı durumlarda kayıt masraflarını da karşılayarak Suriyeli esnafı odalara yönlendirmelerinin kayıtlı Suriyeli esnaf sayısının artmasında rolü olduğu düşünülebilir.

"Antakya'da Aksaray mahallesinde, Avrupa Birliği ile bağlantılı sanyorum bir dernek var. Suriyeli 3-4 kişi, 7-8 de Türk var. Dediler ki biz Suriyelilere çalışma izni alıyoruz. İşyeri açmalarına yardım ediyoruz. Orada bir uzman çocuk vardı. Beni bir kaç kez aradı, prosedürleri sordu."

"Mersin'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin odalara üyelikleri kendiliklerinden oldu. Mutlaka onlara yardım eden kuruluşlar vardır. Suriye Sosyal Topluluğu isimli 2012 yılından beri faaliyet gösteren bir dernek var. Finansmanı yurt dışındaki donörler üzerinden. Orada mültecilere hukuki vb. bilgilendirmeler yapılıyor. Bize üyeliğe ne kadar yansımıştır bilemiyoruz. Burada kayıt olma süreci göçten 4-5 yıl sonra damlaya damlaya gelen bir süreç. Bir kısmı yurt dışına gitmek istediği için kayıtlardan uzak duruyor. Mersin'de Türk-Arap İş Adamları Derneği var. İhtiyaç duydukları konularda onlar da yardım ediyor. Ama bütün bu çalışmaların bize kurumsal yansımaları ne kadar oldu bilemiyoruz."

Tüm ESÖB'lar, Suriyeli esnafın kayıt dışılığını önlemek üzere ilgili kamu makamlarına başvurduklarını ancak bu konuda genelde bu kayıt dışılığın üstüne fazla gidilmediğini belirtmişlerdir.

Suriyelilere insani yardım konusu ise daha çok kişisel düzeyde ol-

²³ 20.04.2016 <http://epochtimestr.com/index.php/sosyal-suriye-toplulugu-turkiyenin-en-onemli-suriye-toplulugu-olma-yolunda>

muş, yardım kampanyaları desteklenmekle birlikte doğrudan kurumsal insani yardım yapılmamıştır.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır işlere kavuşmaları açısından ESOB'ların özellikle altyapısı bulunan illerde mesleki eğitim deneyimleriyle önemli katkıda bulunabilecekleri söylenebilir. Bu bağlamda ESOB'ların Suriyelilerin mesleki eğitimlerine dönük uluslararası ve ulusal projelerde ortak olarak daha fazla yer almaları desteklenmelidir. Örneğin MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünün, Şubat 2017'de "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Mesleki Eğitime Erişimlerinin Artırılması" için kurduğu Komisyona, Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliğini de dahil etmesi olumlu bir adım olmuştur.

Tabanda, esnaf ve sanatkarların, Suriyeli kayıt dışı esnafın haksız rekabetinden şikayetçi olmalarının, esnaf örgütlerini geçici koruma altındaki Suriyelilere insani yardım dışındaki konularda destek olmakta daha çekingен davranmaya yönelttiği söylenebilir. Ancak Suriyeli esnafın kayıt içine girmesini sağlamak üzere verilen uluslararası desteklerin, STK'lar üzerinden değil de TESK ve bağlı esnaf örgütleri ile doğrudan yapılacak projelerle kullanılması halinde bu çekingенlik mutlaka aşılacak, Suriyeli esnaf, oda üyesi olarak tüm faaliyetlerde yerini alabilecektir.

TÜRK-İŞ, DİSK ve HAK-İŞ'in Suriye mültecilerle ilgili eylemsel faaliyeti geçici koruma altındaki Suriyelilere insani yardım yapmış olmalarıdır. HAK-İŞ insani yardımın yanı sıra Gaziantep ve Kilis'te, Gazi Üniversitesi, İslam Toplumunu Milli Görüş Hasene Derneği (IGMG), Almanya ve Cojep International, Fransa ile birlikte çamaşırhane ve bulaşıkhanе görevlisi mesleklerinde 20 saati teorik 80 saati pratik olmak üzere mesleki eğitimi içeren bir sosyal entegrasyon projesi başlatmıştır. Proje kapsamında basılı ve görsel Sosyal Entegrasyon Rehberi hazırlanması, yerel halkın göçmenler, mülteciler ve sığınmacılara dönük ön yargılarının tespit edilmesine ilişkin olarak, Gaziantep ve Kilis illerinde yaşayan 250 vatandaş üzerinde durum tespit analizi yapılması ve benzeri sosyal entegrasyon faaliyetleri de bulunmaktadır.

Sendika genel merkezleri gibi şubeler de insani yardım konusunda Konfederasyonların insani yardımlarına katılmak veya bu yardımları mültecilere iletmekte rol oynamışlardır. Hizmet-İş Gaziantep ve Adana şubeleri şube olarak da insani yardım alanında çaba harcadıklarını belirtmişlerdir. Sendikaların şube düzeyinde bütçe imkanlarının kısıtlılığı ve "kendi yoksuluna yardım" eğilimi insani yardımları kısıtlayan faktörler olarak öne çıkmaktadır. Sendikacılar özellikle mahallelerindeki Suriyelilere "şahsi yardım" da bulduklarını da belirtmişlerdir.

Sendikaların Suriyeli işçileri örgütlemek için özel bir çalışmaları yoktur. Metal işkolu örneğinde olduğu gibi sendikal örgütlenmenin olduğu işyerlerindeki az sayıda kayıtlı Suriyeli işçinin sendikalara üye oldukları görülmektedir.

Esnaf odaları gibi sendikalar da Suriyeli kayıt dışı istihdamının önlenmesi açısından ilgili makamlara başvurduklarını ancak bir sonuç alamadıklarını belirtmektedirler. Bu konuda denetimlerin yapılmadığı, yapılan şikayetlerden sonuç alınmadığı kanısı son derece yaygındır. Bu kanı, Suriyelilerin kayıt dışı istihdamının önlenemeyeceği, hatta bunun politik bir tercih olduğu fikrine yol açmaktadır. Suriyelilerin yalnızca esnaf yanında ve hizmet sektöründeki kayıt dışı işçiler olarak değil, sanayide ve orta ölçekli işletmelerde de kayıt dışı işçiler olarak istihdamıyla mücadelede bir çaresizlik duygusunun hakim olduğu görülmektedir.

"Suriyelilerin kayıt dışı istihdamının önlenmesi konusunda hep şikayet ediyoruz. Maliye 15 yıllık verginin peşine düşüyor. Ama Suriyelilerin kayıt dışı çalıştırılmaları konusunda aynı hassasiyet yok. Örneğin devlet isterse fırınlarda çalışan kayıt dışı Suriyelileri tespit edebilir. Giriş çıkışı kapatır bulur. Devlet hepsini biliyor."

"Şikayet etmenin faydası yok. Devlet teşvik ediyor. Valiliğe gitseniz yanıt alamazsınız."

"50 fırından ortalama 40'ında Suriyeli çalışıyor. Ama önüne geçemiyoruz. Şikayet ediyoruz. Çok ettik. Çalışma Bakanlığına şikayet ettik. Bakanlık bu başvurumuzu reddetti. Sebep, kimlik numaralarını verememişim. Herhangi bir sonuç alamadık. Yazılı başvurular yaptık. Valilik,

emniyet kaçak mı diye bakıyor, sigortasına bakmıyor. Belediyeler de hiç bir şey yapmıyor. En son emniyetten birinin yönlendirmesiyle Emniyet Genel Müdürlüğüne başvurduk. Emniyet Genel Müdürlüğü bütün İlçe Emniyet Müdürlüklerine yazı çıkardı. Bize yanıt vermelerini istedi. Onların bir kaç tanesinden yanıt aldık, denetim yapmışlar, iki kişi bulmuşlar onlar da TC vatandaşı olmuşlarmış .”

HAK-İŞ Konfederasyonunun projesi kapsamında Gaziantep'teki mesleki eğitim hazırlıkları dışında sendikal camiada Suriyeliler için mesleki eğitim girişimine rastlanmamıştır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sendikalara herhangi bir konuda yardım veya bilgi için başvurdukları genelde görülmemiştir.

TARIM ORMAN-İŞ, orman işletmelerinde müteahhit veya taşeron yanında kayıt dışı olarak çalıştırılan Suriyelilerin çalışma hakları konusunda bir broşür hazırlamıştır. Ancak Türkçe olarak hazırlanan bu broşürün Suriyeli işçilerden çok sektörde çalışanları bilgilendirmeye yönelik olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili dayanışmacı ve içerici faaliyetlerde bulunmak açısından işveren sendikalarının fazla aktif olmadığı, esnaf ve işçi örgütlerinin ise insani yardım ve mesleki eğitim alanında bazı girişimlerde buldukları söylenebilir. İşveren sendikalarının mesleki eğitim anlamında ciddi bir alt yapıları ve deneyimleri bulunmaktadır. İşveren örgütleri, geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş projelerini geliştirmek üzere kamu kurumları, uluslararası örgütler ve işçi sendikalarıyla ortak bir platformda buluşabilirler. TESK ve bağlı örgütler açısından ise koordineli bir kayıt kampanyasının Suriyeli esnafın kayıtlı istihdama geçmesinde önemli bir adım olacağı söylenebilir. Esnaf yanında çalışan kayıt dışı Suriyelilerle ilgili olarak, öncelikle çocuk işçiliğinin önlenmesi için TESK'in işyeri denetleme ve danışmanlık gruplarının harekete geçirilmesi ve MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'nün "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Mesleki Eğitime Erişimlerinin Artırılması" için kurduğu Komisyonda²⁴, Esnaf ve Sanatkar Odaları

²⁴ 03.02.2017 http://mtegm.meb.gov.tr/meb_jys_dosyalar/2017_02/06103159_img-170206104352.pdf

Birliklerinin aktif rol oynaması olumlu katkı yapacaktır. Önümüzdeki dönemde İŞKUR ile TESK arasında 24.07.2017 tarihinde imzalanan İşbirliği Protokolü çerçevesinde TESK'e bağlı odalar bünyesinde kurulması öngörülen İŞKUR hizmet noktalarının²⁵ da TESK'in ve bağlı örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş imkanlarının geliştirilmesine katkı yapmalarında önemli araçlar olacağı düşünülebilir. İşçi sendikaları ise her şeyden önce sektörel düzlemde kayıt dışı Suriyeli işçilerin sorunları, çalışma koşulları ve çalışma hakları açısından kendi içlerinde bir farkındalık yaratmalı ve Suriyeli işçilerle dayanışma eksenleri geliştirmelidir.

6.1.5. İstenen performans: Suriyeli işçilerle ilgili konuları sosyal diyalog organlarında veya platformlarında tartışmak

Örgütünüzün temsilcileri geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili olarak sosyal diyalog organlarında bir görüş belirtmiş midir?
Örgütünüzün temsilcileri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesindeki göçle ilgili danışma kurullarında yer almak için bir girişimde bulunmuş mudur?
Örgütünüzün temsilcileri İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarında geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konuları gündeme getirmiş midir? Getirmişse hangi görüşleri savunmuştur.
Uluslararası kuruluşlar ve/veya kamu kuruluşları tarafından düzenlenen geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili toplantılara katıldınız mı?

TİSK ve TÜRK-İŞ'in de belirttiği gibi merkezi düzeydeki sosyal diyalog organlarından Üçlü Danışma Kurulu ile 10. ve 11. Çalışma Meclislerinde geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili herhangi bir konu gündeme gelmemiştir.

İşçi ve işveren örgütleri, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) bünyesindeki göçle ilgili danışma kurullarında yer almak için herhangi bir girişimde bulunmamışlardır.

TİSK, 76 ilde İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarına katılmakta an-

²⁵ 24.07.2017 <http://www.tesk.org.tr/mevzuat/17/2017058ek1.pdf>

çak birçok ilde özel sektör kanalıyla temsil sağlayamadıkları için kamu işveren sendikaları kanalıyla temsil sağlanmaktadır. TİSK'e göre onlar da Valinin bulunduğu kurul ortamlarında fazla bir görüş ortaya koymamaktadırlar. İl İstihdam ve mesleki eğitim kurullarından TİSK'e Suriyelilerle ilgili bir geri bildirim olmamıştır.

TÜRK-İŞ, örgüt temsilcilerinin İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarında paylaştıkları konuları genel olarak TÜRK-İŞ'e iletmediklerini ifade etmiştir. Ancak araştırmamız vesilesiyle Suriyelilerin yaygın olarak yaşadıkları Gaziantep ve Hatay illerindeki il temsilcileri ile yapılan görüşme sonucu İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarında geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konuların gündeme geldiği tespit edilmiştir. Her iki ilde de Suriyelilerin kayıt dışı çalışmalarına ilgili sorunlar yaşandığı ama bu konuyla etkin bir mücadelenin söz konusu olmadığı söylenmiştir.

HAK-İŞ, örgüt temsilcilerinin, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarında Suriyelilerle ilgili konuları gündeme getirdiklerini; Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olacakları varsayımından hareketle, mesleki eğitimlerinin önemine vurgu yaptıklarını; mesleki eğitimin kayıtsız çalışmaları da önleyeceği yolunda görüş belirttiklerini ifade etmiştir.²⁶

TESK'in bazı toplantılarına katılım sağladığını ve görüşlerini iletildiğini ifade ettiği bir diyalog platformu Geçici Koruma Statüsünde bulunan Suriyeli Sığınmacılara (GKSS) yönelik olarak Başbakanlık tarafından oluşturulmuş olan ve koordinatörlüğü İŞKUR'a verilen "Ekonomi ve İşgücü Çalışma Grubu"dur. İlgili kamu kurumları, Suriyelileri de temsil eden sivil toplum örgütleri, işçi sendikaları, işveren kuruluşları ve uluslararası kuruluşların temsilcilerinden oluşan bu çalışma grubu ile geçici koruma statüsü altındaki Suriyelerin işgücü piyasalarına entegrasyonu için 5 ana hedef altında 19 maddeden oluşan bir Eylem Planı hazırlamıştır.

²⁶ Yöredeki illere ait tesadüfî olarak seçilen İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu Faaliyet Raporlarında ve Kurulların dönemsel kararlarında İŞKUR'un "özel ilgi isteyen gruplar" arasında tanımladığı "göçmenler"e ilişkin faaliyetlere rastlanmamıştır. Tüm Kurulları kapsayan İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları 2015 yılı Faaliyet Raporu'nda da "göçmenlere" ilişkin bir faaliyete değinilmemektedir. (<http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/raporlar.aspx#dltop>)

Eylem planında belirlenen 5 temel hedef şunlardır;

HEDEF 1: GKSS'lere yönelik işgücü piyasası ihtiyaçları çerçevesinde mesleki eğitim ve dil eğitimlerinin verilmesi.

HEDEF 2: GKSS'lere yönelik girişimcilik mekanizmalarının geliştirilmesi.

HEDEF 3: GKSS'lere özellikle istihdam alanında hizmet veren/verebilecek olan kurum-kuruluşların hizmet kapasitesinin artırılması.

HEDEF 4: GKSS'lere sunulan hizmetlere ve kayıt dışı istihdamın engellenmesine ilişkin farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması.

HEDEF 5: GKSS'lerin işgücü piyasasına katılımının sağlanması.

Çalışma Grubunda diğer kamu kurum kuruluşları, işveren ve işçi örgütleri ile birlikte ihtisas kuruluşu olması nedeniyle ILO Türkiye Ofisi de yer almış ve eylem planının oluşumuna önemli katkılar sunmuştur. İŞKUR'un belirttiğine göre söz konusu çalışmaların genel koordinasyonu AFAD'a devredilmiş olup, yine AFAD'ın öncülüğünde devam eden etkili ve kapsamlı bir izleme ve değerlendirme süreci yürütülmektedir.²⁷

Yerel düzeyde işçi ve işveren örgütleri temsilcilerinin katıldığı ve düzenli toplantılar yapan İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları, geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışma yaşamı içindeki konumları ile ilgili sorunların gündeme getirilebileceği en kapsamlı platformlardır. Ancak işçi ve işveren temsilcileri kurullarda eleştirilerini yaparken oldukça ihtiyatlı olduklarını dile getirmişlerdir. Mülakat yaptığımız yerel temsilciler arasında Kurul toplantılarına katılanların ifadelerine göre toplantılardaki konuşmalar daha çok Suriyeli esnaf ve işçilerin kayıt dışı istihdamından şikayet şeklinde olmakta ve çözüm odaklı bir adım atılamamaktadır.

²⁷ Adı geçen Eylem Planı'nın tam metnine Başbakanlık, İŞKUR ya da AFAD kaynaklarından ulaşılamamıştır. Eylem Planı'nın uygulama süreçleri, işçi ve işveren örgütlerinin uygulamadaki rolleri, sözü edilen kapsamlı izleme ve değerlendirme süreçleri hakkında da bir bilgiye erişilememiştir. Bu bilgiler, işçi ve işveren örgütlerinin geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarının geliştirilmesinde yapabilecekleri katkılar için yol gösterici olabilir. TESK dışındaki örgütler, görüşmelerimizde bu Eylem Planı'na değinmemişlerdir.

Gaziantep ESOB: "Çok gündeme gelmiyor. Üst düzey politika bu. Bu konular daha çok Valilik- AFAD toplantılarında görüşülüyor."

Adana ESOB: "Kurulda gündeme şöyle geldi: bunlar kayıt dışı, kayda alınsın. İşverenlerle de görüşüyoruz. Kayıt altına alınmaları şart. Esnafa, tacire devlet destek verecek. Ben bunların SGK'larının bir kısmını karşılıyorum diyecek. Esnaf için yapılacak şey onları bilgilendirmek lazım."

Mersin ESOB: "Kurulda görüşler belirtiliyor. Ne yapabiliriz diye konuşuyoruz. Yalnızca kayıt dışılık değil, entegrasyon sorunu da var. Sosyal düşünce açısından farklı. Biz gece uyurken onlar gündüz uyuyor. Başta yemeğimizi, soframızı açtık ama ummadığımız bir kalabalık geldi. Genel olarak konuşma halindeyiz. Çözüm bulmuş değiliz."

Hatay ÇELİK-İŞ: "İl istihdam kurullarında gündeme geliyor. Görüşlerimizi iletiyoruz, kayıt dışı işçilik bize zarar veriyor. Ücretleri düşürüyor."

Hatay TÜRK-METAL: "İl istihdam kurullarında görüşülüyor. Vali beye ısrarlı söylediklerimiz var. Masa etrafındaki kişiler, TOBB, TESK orada, özellikle İŞKUR'u ilgilendiren konular konuşuluyor. Ama aktif bir şey yok eylemsel olarak."

Urfa HİZMET-İŞ: "Kurullarda sürekli konuşuluyor. Sürekli toplantılarda söylüyoruz. Vali bey de duyarlı. Sigortasızlık, modern kölelik olduğu şeklinde, emniyetle beraber SGK ile birlikte bir çalışma yürütüyorlar. Bizim sendika olarak bu çalışmada bir rolümüz yok."

Adana, TÜRK-İŞ: "İl istihdam kurullarında gündeme geliyor tabi. Başkan vali. Bazen sunum yapan hocalar katılıyor. Olay onları nasıl rahat ettiririz. İşgücü piyasalarına etkisini benim konuşmam lazım. Ben de dillendiremiyorum."

İşçi ve işveren örgütlerinin gerek merkez örgütler düzeyinde gerekse yerel düzeyde çağrılı oldukları pek çok uluslararası ve ulusal toplantıya aktif bir biçimde katıldığı görülmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konuların görüşüldüğü, konferanslar, paneller, sempozyumlar ve çalıştaylar, örgütlerin genel olarak Suriyelilere ilişkin konularda, özel olarak da Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarının geliştirilmesi konularında bilgilendirme, temas ve aktifleşme platformları olarak önemli rol oynamaktadırlar. 2016 yılından örnek verirse, Polis Akademisi I. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı;

Almanya Federal Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Mültecilerin İş Piyasasına Katılımı ve Çalışma Hayatına Entegrasyonu Programı; Suriyeli Mülteci Krizinde İnsana Yakışır İş Yaklaşımının Merkezi Rolü: ILO Deneyimi Paneli; Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sosyal İçerilmesine Yönelik TAİEX Konferansı; Türkiye’de Göç ve Kalkınma İçin Politik ve Kurumsal Uyuma Yönelik Tavsiyeler Taslak Belgesi Görüşmesi; Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar İçin Geçim Kaynağı ve İnsana Yakışır İş Olanaklarının Geliştirilmesi Ulusal Konferansı, işçi ve işveren örgütlerinin katıldığı merkezi düzeydeki toplantılara örnektir. Yerel düzeyde bu tür toplantılara çağrı geldiği durumlarda tüm örgüt temsilcileri mutlaka katıldıklarını ve yarar gördüklerini belirtmişlerdir. İşçi sendikaları, üst kuruluşları olan ITUC ve Küresel Sendikaların; Avrupa Düzeyinde de ETUC ve Avrupa İşkolu Federasyonlarının göçle ilgili toplantılarına katılmaktadırlar.

Özet olarak, çalışma yaşamını ilgilendiren boyutuyla geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunun Üçlü Çalışma Kurulu toplantılarında ve Çalışma Meclislerinde ele alınmadığını görmekteyiz. Geçici Koruma Statüsünde bulunan Suriyeli Sığınmacılara (GKSS) yönelik olarak Başbakanlık tarafından oluşturulmuş olan ve koordinatörlüğü İŞKUR’a verilen “Ekonomi ve İşgücü Çalışma Grubu”nun ülke çapında bir sosyal diyalog platformu olarak etkin çalıştığına dair bir bulguya bu araştırma sınırları içinde rastlanmamıştır. Sosyal tarafların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve ÇSGB bünyesindeki göçle ilgili danışma kurullarına dahil edilebilecek STK’lar arasında düşünülmendiği, işveren, işçi ve esnaf örgütlerinin de bu konuda bir başvurusu olmadığı görülmektedir. İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili konuların gündeme geldiği ancak sistemli çözüm önerilerinin tartışılıp karara bağlanması yoluna gidilmediği önemli sosyal diyalog platformlarıdır. Sosyal tarafların İŞKUR’la işbirliği halinde İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarını Suriyeliler için insana yakışır iş imkanlarının geliştirildiği aktif platformlar haline dönüştürmesi çok yararlı olacaktır. Ulusal ve uluslararası kuruluşların ve üst örgütlerin düzenlediği toplantıların, politika geliştirmekte ve geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna insan hakları ve çalışma hakları açısından yaklaşmakta tüm örgütler üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

6.1.6. İstenen performans: Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili sivil toplum örgütleri ve mülteci dernekleriyle işbirliği yapmak

Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili sivil toplum kuruluşları ve mülteci dernekleri ile temasınız var mı; ortak faaliyetiniz oldu mu?

Suriyeli mülteci krizinde gerek insani yardım ve sosyal hizmet alanlarında gerekse geçim olanakları konusunda STK'lar son derece aktif bir rol oynamaktadırlar. Ekim 2015 itibariyle, mülteci müdahalesine dönük olarak Türkiye'de çalışmak üzere 139 uluslararası sivil toplum kuruluşuna akreditasyon verilmiş olup, bunların yarısına yakını Suriye krizinin başlangıcından sonra akredite edilmişlerdir. Bu STK'lar, korumanın güçlendirilmesinden kamp dışında ikamet eden mültecilere ve sığınmacılara hizmet sağlanmasına kadar çeşitli alanlarda yerel STK'lara destek olmaktadır. Bu STK'ların pek çoğu hâlihazırda BM'in ortağıdır ve 3RP faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler²⁸.

<https://graphcommons.com/graphs/0711e621-a8c5-4651-a1d633106c7bb3f1?show=comments> adresinde Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilere destek olan yerel ve uluslararası derneklerin bir network grafiği mevcuttur. Bu grafik, Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili çalışmalar yapan derneklerin son derece yaygın olduğunu göstermektedir.

Ancak TİSK, TESK ve işçi sendikalarının bu sivil toplum kuruluşlarıyla ve mülteci dernekleriyle işbirliği son derece sınırlıdır.

TİSK'in ve İNTES'in geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili herhangi bir STK ile işbirliğinin olmadığı belirtilmiştir. TESK ve bağlı meslek federasyonları da Suriyelilerle ilgili olarak STK'larla bir işbirliği içinde bulunmadıklarını söylemişlerdir.

Gaziantep, Kilis ve Hatay'da faaliyet gösteren Coordination of the Organizations for Voluntary Service (COSV), Gaziantep'te faaliyet yürüten International NGO Safety Organisation (INSO)²⁹, Malumat

²⁸ Türkiye Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı 2016-2017, s. 10; http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2016/02/Turkey-2016-Regional-Refugee-Resilience-Plan_Turkish.pdf

²⁹ 15.04.2017 <http://www.gazetevatan.com/turkiye-5-stk-nin-faaliyetlerini-durdurdu-1058187-gundem/>

Projesini destekleyen Mercy Corps Türkiye Temsilciliği ve Türkiye’de 31 ilde faaliyet gösteren ve son bir yıl içerisinde sığınmacılara tahsis edilmiş uluslararası fonlardan Türkiye’ye doğrudan ve dolaylı olarak 400 milyon TL transfer ettiğini ifade eden IMPR’nin faaliyetlerinin olağanüstü hal koşullarında durdurulmasıyla, bölgede STK faaliyetleri açısından sorunlu bir dönem başlamıştır. Bu STK’lar projelerinde esnaf ve işçi örgütleri ile ortaklaşmaya gitmediklerinden yerel esnaf ve işçi örgütleri açısından STK’ların faaliyetlerindeki bu durgunluğun doğrudan bir etkisi olmamıştır.

Gaziantep ESOB: *“Malumat vardı. Öne çıkan bir kurumdu, sonra ne-dense kapatıldı. Faaliyeti durduruldu.”*

Adana ESOB: IMPR’I kastederek *“En çok bu dernek uğraşıyordu. On-lar kayıt olmak isteyenleri getiriyordu. Proje bazlı çalışıyordu. Kayıt masraflarını karşılıyorlardı, Valilik nezdinde toplantı yapıyorlardı, ora-da karşılaştık. Sahada çalışıyorlar, Suriyelilerin kayıt için gerekli tüm işlerini yapıyorlardı. Bir aydır sesleri ve solukları çıkmadı.”*

Hatay ESOB: *“Antakya’da Aksaray mahallesinde, Avrupa Birliği ile bağlantılı sanıyorum bir dernek var. Suriyeli 3-4 kişi, 7-8 de Türk var. Dediler ki biz Suriyelilere çalışma izni alıyoruz. İşyeri açmalarına yar-dım ediyoruz. Orada bir uzman çocuk vardı. Beni bir kaç kez aradı, prosedürleri sordu. Ben Ankara’da tesadüfen onların yetkilisi ile kar-şılaşmıştım. O bahsetmişti, dönünce uğrayın, tanışın, şubemiz var demişti. Suriyelilerin yoğun olduğu yerlerde mesleki eğitim kursları açıyorlarmış. Burada birkaç kez görüştük. Sonra kaldı, bir ortaklaş-ma olmadı.”* *“Aslında bu dernekler kapalı kutu. Parayla mı konuşu-yorsun derler ya. Ne iş yaparsınız diyorum belli değil. Ne kadar para dağıtıyorsunuz. Konuşalım mı diye birbirlerine bakıyorlar. Tabi bunlar maaş alıyorlar tedirginlik içindeler. Derneklerin, esnaf odalarına gelip görüşmeleri lazım.”*

Mersin ESOB: *“Bizim bu STK’larla doğrudan temasımız yok. Bunlar neden sosyal taraflarla temas etmiyor? Bu tür dernekler ulus-lararası kaynaklarla kendileri üzerinden faaliyet yürütüyorlar”.*

İşçi sendikalarında da benzer bir temassızlık söz konusudur. HAK-İŞ geçici koruma altındaki Suriyelilere insani yardım alanında İHH ve Türk Kızılayı gibi hayır kurumları ile işbirliği yaptığını belirtmiştir.

Büyük uluslararası fonları harekete geçiren, çok sayıda personel çalıştıran ve hatta Türkiye'nin 3RP ortakları konumunda olan bazı STK'ların alanda etkisizleşmesi, işveren, esnaf ve işçi örgütlerinin, altyapıları ve üye tabanları güçlü, sürekliliği olan kuruluşlar olarak bu boşluğu doldurmaları için bir fırsat yaratmış olabilir. Bir ESOB yetkilisi bu konuda şunları söylemektedir: *"Avrupa'dan gelen paraların yüzde 70'i bu derneklerde çalışan personele gidiyor. Bir araştırılsın. Geçici koruma altındaki Suriyelilere kurs veriyorlar. Ceplerine harçlıklarını koyuyorlar. Sonra bu iş bitiyor, n'oldü, sürdürülebilirlik yok. Esnaf vb. örgütler vasıtasıyla olsa çok daha sağlam olur. Esnaf örgütlerinin sistemi kurulu, yeni bir personele gerek yok, altyapı var. Bu mesleki eğitimler, Esnaf Odaları ile yapılmalı. Nüfuslarına göre Esnaf Odalarına kaynak aktarılır. Çünkü altyapıları olsa da Esnaf Odalarının bu kaynağı yok. Bu derneklerde 800.000 dolardan filan bahsediliyor. Bu işler bizim aracılığımızla olursa kaynağın çoğu Suriyelilere gider. Personel parası bütçede kalır. Proje kapsamında daha etkin kullanılır. Zaten bu derneklerin elemanları gelip esnaf kaydını nasıl yapacağız diye bize soruyorlar. Bu bütçeler çok iyi kullanılmalı. Sürdürülebilirlik sağlanmalı, istihdam garantisi sağlama şartıyla bu paralar kullanılabilir."*

İşveren, esnaf ve işçi örgütlerinin bu alandaki performanslarının artırılması için ILO'nun desteği ve verilecek eğitimler anlamlı olacaktır.

6.1.7. İstenen performans: Geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşması için yaratıcı fikir ve faaliyetler geliştirmek.

Bu başlık altında aşağıdaki birbirini tamamlayan iki soru üzerinden örgütlerin Suriyeliler için insana yakışır işler konusundaki anlayışları analiz edilmeye çalışılmıştır:

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıtlı, insana yakışır çalışma koşullarında iş sahibi olabilmeleri için ne yapmalı?

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıtlı, insana yakışır iş koşullarında istihdamı için bir proje yapmayı düşünseniz ne önerirdiniz?

TİSK, konuya mesleki eğitim açısından yaklaşmıştır. TİSK'e göre mesleki eğitim kadar doğru entegrasyon politikaları ve dil bariyerinin aşılması da önemlidir. "Suriyeliler de diğer işçilerden farklı değil. Biz işgücü piyasası politikaları açısından vasıflı bir işgücünü önceleriz. Kamu kurum ve kuruluşları ile izlediğimiz bir yöntem var: Geçici koruma altındaki Suriyelilerin mesleki eğitimi için de MEB ile protokol yaparak ortaklaşa iş yapabiliriz. Biz finansmanı sağlıyoruz. Mesleki teknik eğitim merkezleri bizim işletmelerimizin ihtiyaçları doğrultusunda eğitimleri veriyor. Biz istihdam garantisi de veriyoruz bazılarında. Kalifiye çalışan elde etmek konusunda bunun çok yararını gördük. Özellikle Türkmen kökenli dil sorunu olmayan Suriyelilerle buna benzer bir model kullanılabilir. Dil bariyerini aşmak için dil kursları da verilir. Bir de bu kişilerin yeterlilikleri var. Suriye'de özellikle otomotiv sektöründe çalışmış Suriyeli işçiler var. Bu kişilerin yeterliliklerini ölçüp işgücü piyasasında doğru yerlere yöneltebiliriz. Kayıt dışılık konusunda ne yapılabilir diye sorarsak, doğru bir izleme politikası ile başlamak gerekiyordu. Denetim önemli ama cezai yaptırımlarla sorunu aşmak zor; bilgilendirme mekanizmaları geliştirilmeli. Bu kadar kontrolsüz bir süreci nasıl kontrollü hale getiririz, kamu otoritelerinin dirayetine bağlı."

TİSK, geçici koruma altındaki Suriyelilere insana yakışır işler sağlanması konusunda proje olarak da mesleki eğitimi seçmektedir. "Bu konuda bir proje yapsak, mesleki eğitim ayağıyla bir proje yapardık; onlara uygun bir mesleki eğitim modülü üretmekle başladık. Öncelikli sektörler belirlenir, modül hazırlanır. Bu modüller üzerinden pilot eğitim yapardık. Modülü hazırlayabiliriz. Pilot eğitimler yapılabilir. Meslek standartları, meslek yeterlikleri hazırlıyoruz. Ama eğitimi ilgili meslek eğitim kurumları vermeli."

İNTEs de TİSK gibi mesleki eğitim verilmesi ve bu eğitim sonunda önceki öğrenimlerinin tanınmasının sağlanmasını önermektedir. Öncelikle meslek gruplarının belirlenip, nitelikli olup olmama durumları tespit edildikten sonra becerilerine uygun işlere yönlendirilmeleri için o işe özgü eğitime tabi tutulmaları şeklinde bir proje yapılabileceğini düşünmektedir.

TESK, geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşturulmasının çok büyük makro ölçekli bir sorun olduğunu ve ancak kamu politikaları ile çözülebileceğini belirtmiştir.

Esnaf federasyonları, denetimde sıklık, kamu ile işbirliği, Suriyeli esnafın kayıt konusunda bilgilendirilmesi ve desteklenmesi, yerel esnafın bilgilendirilmesi, mesleki eğitim verilmesi üzerinde durmuşlardır. Tüm yetkililer sorunun çok büyük ölçekli olduğunu ve mutlaka uzun vadeli entegre bir kamusal strateji ile ele alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Yerelde ESOB'ların Suriyeli esnafın kayıt altına alınması için ilgili kamu makamlarının denetimlerini artırmalarını önerdiklerini görüyoruz. Esnafın yanında kayıt dışı istihdam edilen Suriyeliler için insana yakışır iş olanakları ise esnaf örgütlerinin gündeminde değildir. Bir Birlik yöneticisi aynı sorunun esnaf yanında çalışan yerel işgücü için de söz konusu olduğunu belirterek şöyle demiştir: *"Hiçbir esnaf odası işyerine gidip çalışanın sigortasını sormaz. Hijyen belgesi var mı, ustalık belgesi var mı diye sorar. Sigortalılık olayının denetlenmesi kamunun işi. Oda başkanlarının değil. Biz kayıt dışı esnafın kaydolması için çaba harcarız. Kayıt dışı işçi istihdamını kamu denetlemeli."*

Gaziantep ESOB, geçici koruma altındaki Suriyeliler için Birlik çatısı altında bir "Danışmanlık Merkezi" kurulması biçiminde bir proje ile Suriyeli esnafın bilgilendirilmesi ve kayıt altına alınması için faaliyet yürütülebileceğini önermekte ve böylece irili ufaklı ve denetimi zor dernekler vasıtasıyla yürütülen desteklerin Birlik çatısı altında gerçekleştirilebileceğini düşünmektedir.

ESOB'ların ve sendika şubelerinin paylaştıkları ortak bir kaygı işsizliğin ve kayıt dışılığın yüksek olduğu yerel işgücü piyasası koşullarında, Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarını geliştirmeye yönelik faaliyetlerin örgüt tabanından tepki almasıdır: *"Mersin mültecileri kaldıramıyor. Zaten işsizlik çok. Bu işsizlik ortamında onlara yönelik yapacağımız her şey tepki alır. Hoş karşılanmaz. Başkanımız şunu da diyor. Bunu kontrollü yapmak lazım. Projeler kentteki diğer dezavantajlı grupları da kapsamalı. Sadece Suriyelilere yönelik olmamalı."*

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşturulmasını makro ölçekte ele alan ve istihdam yaratacak yatırımlar olmadan sorunun çözülemeyeceğini öne süren yaklaşımlar da vardır.

TÜRK-İŞ'e göre geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş koşullarında istihdam olanakları bulmasının önündeki en büyük engel Türkiye'nin yatırım hızının yavaş olmasıdır. Türkiye genç bir nüfusa sahip olmakla birlikte her yıl ortalama bir milyon genç işgücü nüfusuna eklenmektedir. Mevcut durumda genç nüfusa yeterli iş imkanı sağlanamıyorken geçici koruma altındaki Suriyelilere insana yakışır iş imkanı sunmak yakın gelecekte zor görünmektedir.

TÜRK-İŞ de TİSK gibi mesleki eğitimin önemine dikkat çekmektedir. TÜRK-İŞ'e göre Türkiye'de çalışma hayatının başat sorunlarından biri mesleksizliktir. *"Türkiye'de eğitim seviyesinin düşük olması ve mesleki eğitim yoksunluğu özellikle ara eleman konusunda ciddi sorunlara yol açmaktadır. Dil bilmeyen ve ortalama olarak Türkiye insanından daha düşük eğitilmiş olan Suriyelilerin insana yakışır işlere kavuşabilmeleri için ciddi bir eğitim aşamasından geçmeleri gerekmektedir. Bu noktada devletin geçici koruma altındaki Suriyeliler için ciddi bir eğitim alt yapısı yatırımı yapması gerekmektedir. Yeni yatırım alanları oluşmaz ve Suriyeliler dil başta olmak üzere çalışma hayatının gerekleri olan vasıfları kazanamazlarsa insan onuruna yakışır işler yerine Türkiye'de çok yaygın görülen kayıt dışı istihdam edileceklerdir. Kayıt dışı ekonomi ve bunun içinde Suriyelilerin varlığı, özellikle orta ve büyük işletmelerin haksız rekabetle karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Hatta bu durum bazı bölgelerarası dengesizliklere bile neden olabilmektedir. Örneğin Denizli sanayicisi geleneksel olarak rekabet içinde oldukları Gaziantep'in, Suriyeliler sayesinde düşük maliyet imkanına kavuştuğunu ve artık Gaziantep'le rekabet edemediklerini ifade etmektedir. Netice itibarıyla kayıt dışılık hem kurallara uygun çalışan işletmeleri hem devleti hem de kayıt dışı çalışanları olumsuz etkileyen bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet başta olmak üzere çalışma barışını iyiden iyiye bozacak olan bu gelişmeler için gerekli tedbirlerin alınması, bu konuda STK'ların bir arada çalışması gerekmektedir."*

TÜRK-İŞ, Suriyelilerin dil ve mesleki eğitim konusunda ilerlemelerine yardımcı olacak bir proje yapılmasını önermektedir. Hangi sektörde hangi vasıfta işçiye ihtiyaç olduğu tespit edilmeli ve asgari meslek eğitimleri buna göre verilmelidir.

HAK-İŞ de geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır çalışma koşullarına kavuşmasında mesleki eğitimi önemsemekte ve bir proje yapsa HAK-İŞ'in mevcut mesleki eğitim projelerinin istihdama katkı sağlayacak bir şekilde devamı niteliğinde bir mesleki eğitim projesi yapacağını söylemektedir.

Bazı sendika merkezleri Suriyelilere verilecek mesleki eğitimin yerel işgücünün yönelmeyeceği mesleklerde olmasını önermektedir. *"Bu iş kangren oldu maalesef. Kısa sürede geri dönecekler sanıldı. İhale Türkiye'ye kaldı. Kayıt dışılığın oranını yükselttiler. Çalıştırılsalar da risk. Nasıl kalkarız bu işin altından bilemiyorum. Sendikalar ne yapabilir? Niteliklileri Avrupa'ya gidiyor. Nitelikli olanlara özel imkan tanıyarak kalmalarını teşvik edebiliriz. Tıp, mühendislik alanında mesela özel çaba göstermeliyiz. Niteliksizlere de kamu meslek kursları verebilir. Onlara özel kurslar düzenlemeli. Bu insanların tamamı kayıt altına alınmalı."*

Bir başka öneri televizyonlarda kamu spotları vasıtasıyla bilgilendirme kampanyaları yapılması olmuştur: *"Kayıtlı çalışanlar bilgilendirilmeli. Televizyonlarda bilgi verilmeli. Suriyeli kayıt dışı çalışırsa kendisinin aç kalacağı işçilere anlatılmalı. Farkındalık olmalı ki yerel işçi bunun kendine zararı olacağını bilsin."*

Bir sendika öncelikle Suriyeli göçmenlerin mesleklerine ve eğitimlerine göre bir veri tabanında toplanmasını ve buna göre Türkiye'deki açık iş pozisyonlarına yönlendirilmelerinin sağlanmasını önermiştir. Vasıflılar için ise *"denklikler konusunda çalışma yapıлып, nitelikli işgücünün, eğitimine uygun istihdamına olanak yaratılmalıdır. Ancak sorun yalnızca Suriyeli göçmenleri ilgilendirmemektedir. Temelinde kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam vardır. Bu sorun çözümlenmeden, Suriyeli göçmenlerin istihdamının insana yaraşır koşullara kavuşturulması mümkün gözükmemektedir."*

Yerel düzeyde sendika şubeleri, Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarının geliştirilmesi amacıyla faaliyetlerde bulunmak fikrine oldukça mesafelidir. Gönülden geçen çözüm savaşın bitirilip Suriyelilerin ülkelerine dönmeleridir. "İşin açığı ben taraftar değilim. Türkiye'de zaten işsizlik var, onların üzerine yoğunlaşmak doğru değil. Biz önce kendimize bakalım. Zaten hükümet onlar için çok şey yapıyor. Umarız bir an önce yaşama koşulları düzeler, bir an önce ülkelerine dönerler." "Bu konuyla ilgili geniş düşünmek için ortamın net olması lazım, bunlar kalacak mı, bir yıl sonra gidecekler mi? Gideceklerse başka. En az yüzde 30 gitmeyecek. Bu saatten sonra gitmezler. O halde ne yapmalı. Kayıt altına almak zor. Adam iş bulmuş çalışıyor. Kayıtlı olsa bile sendikalı olmaz. İlerde bize yetkiyi bile kaybettirebilirler."

"Bu işi devlet takip etmeli. Devlet yüzde 10'u kadar Suriyeli çalıştırabilirsiniz dedi, takibini yapmadı. Sendikalara yapılan iş başvurularını görerseniz. Onlar dururken sendikaların Suriyelilerin kayıtlı istihdamı için uğraşması ne kadar mümkün olur ... Sendikaların yapacağı, en fazlası işyerlerinde kayıtlı istihdamlarına karşı çıkmamak."

"Suriye'de savaş durmalı. Bu insanlar yurtlarına dönmelidir. Kendi yurtlarında daha iyi yaşamaları tercih edilir. Bunların ülkemizde kötü şartlarda yaşamaları, bizim vatandaşımızı da geriye götürüyor. Ama bakınca bizim kendi insanımızın yaşam düzeyi zor, asgari ücret asgari geçimin altında, Suriyeliler ise bunun yarısına çalışıyor. İşverenlerin tercihi böyle. Bu nasıl aşılar bilemiyorum."

"Bunda kamu başı çekmeli. Sendikalar katkı verir. Ama sendikacının bin lafı patronların bir lafı. Müeyyide ağır olacak, öyle olursa işverenler uyar."

"Denetime siyasetin karışmaması lazım. Siyasiler araya giriyor. Adana'da Suriyelilerden sendikalar çok etkileniyor. Göstermelik olmak şartıyla bütün sivil toplum bir araya gelecek. Siyasiler karışmayacak. Hükümet de destek olacak, yoksa engellenemez. Niye? Ucuz işgücü; bende olsam çalıştırırım; zaten sosyal yardım alıyorlar, elle-rine işten ne geçerse ek gelir oluyor. Sayıları o kadar çok ki, bizim bir şey yapma şansımız yok. "

Az sayıda da olsa Suriyeli işçileri örgütleyerek onların kayıt altına alınmasını sağlama yolunda öneride bulunan sendika şubesi de vardır: *"Fırınlardaki kayıtsız mültecileri kayıtlı hale getirmek için önce işyerleri tespit edilir; işverenlerden habersiz içerden ustaları aracılığıyla bunlar bir araya getirilir. İşçilerin kendileri de bakanlığa bildirim yapılabilir aslında; biz pek bu yolları kullanmıyoruz. İş teftiş kurulu aracılığıyla denetimler istenebilir. Kısacası örgütlenme yapılır sonra da kayıtlı olmaları için gereken başvurular işleme konur".*

Sendikalara aktif rol yükleyen bir öneri de illerde valilik bünyesinde bir komisyon kurularak, işçi işveren örgütlerinin bu komisyonda yer alması daha sonra basın açıklamaları ile bu girişimin tanıtılmasıdır. *"Ben mülki amir olsaydım böyle bir komisyon kurar, durum tespiti yapar, Suriyelilerin mesleklerini, ihtiyaçlarını belirlerdim. Sosyal taraflarla birlikte kayıt içine alınmaları kampanyası başlattırdım." "Belgelerinin verilmesinin geciktirilmemesi lazım. İkamet belgesi lazım. Çocuğu okula gitmeli. Herkesin envanterinin çıkarılması lazım. Adresi belli, sosyal hizmetler gidecek envanter çıkaracak. Sonra kayıt dışılığa karşı yapılacak teşvikler düşünülür. Suriyeli kotası diye belli bir şey var. Suriyeli için gayri resmi bir mecburiyet olarak uygulanabilir."*

Sorunun çözümü için kamudan aktif bir politika bekleyen sendikalar, yaptırımların caydırıcılığının da sorunun çözümüne katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Özet olarak, geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşmasını desteklemek için örgütler üç temel mekanizmanın işletilebileceğini düşünmektedirler. Birincisi Suriyelilerin mesleki eğitim yolu ile vasıf kazanmalarının ve işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda bir iş edinmelerinin sağlanmasıdır. Örgütler bu alanda mesleki eğitim projeleriyle katkı yapabileceklerini düşünmektedirler. Vasfı olanların ise yeterliliklerinin tespiti önerilmektedir. İkincisi, insana yakışır işin ilk koşulu kayıtlı çalışmak olduğundan geçici koruma altındaki Suriyelilerin hangi işgücü durumu olursa olsun kayıtlı çalışmalarının sağlanmasıdır. Hemen tüm mülakatlarda ifade edildiği üzere Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşması için her şeyden önce kayıt dışı çalıştırılmalarının önüne geçilmesi gerektiği örgütlerin ortak kanaatidir. Ancak yerel işgücünün

de kayıt dışı sorununun halledilemediği işgücü piyasalarında, geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıt dışı çalıştırılmalarının sosyal tarafların çabalarıyla önüne geçilmesi, çok yapılabilir bir proje olarak görülmemektedir. Çözüm daha çok kamusal denetim ve yaptırım mekanizmalarında aranmaktadır. Üçüncü olarak sosyal tarafların da katılacağı ama kamunun mutlaka yer alacağı bilgilendirme ve farkındalık yaratma kampanyaları önerilmektedir. Oldukça zayıf sonuncu bir öneri de sendikaların işyerlerindeki Suriyeli kayıt dışı işçileri örgütleyerek onların kayıt altına alınmalarının sağlanmasıdır.

6.1.8.İstenen performans: Örgüt tabanının geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır iş olanaklarına kavuşmasını destekleyecek içerici ve dayanışmacı bir yaklaşıma sahip olmasını sağlamak

Geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin olarak üyelerinizin görüşleri nelerdir?

Üyelerinizin geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı tutumunu aşağıdaki yaklaşımlardan hangisi daha iyi açıklar?

- İçerici, dayanışmacı
- Kayıtsız,
- Dışlayıcı, olumsuz

Örgüt temsilcilerinin büyük çoğunluğu tabandaki üyelerin Suriyelilere karşı olumsuz, zaman zaman düşmanlığa varan bir yaklaşım içinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu olumsuzluğun birinci nedeni örgüt yönetimleri düzeyinde de yoğun olarak ifade edilen işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkilerdir. Ancak mülakatlarımızda ve odak grup tartışmalarında yerel düzeyde işgücü piyasasına ilişkin mülahazalar kadar, hatta yer yer onlardan çok, toplumsal uyum ve güvenlik sorunlarının ön plana çıktığı görülmektedir.

TİSK, üyelerinin geçici koruma altındaki Suriyelilere bakış açısını kayıtsız olarak nitelemektedir.

TESK'e göre ise tabandaki esnaf geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı tepkilidir. "Suriyelilere insana yakışır iş fırsatları sağlanması için

proje yapmak üzere daha önce de uluslararası teklifler geldi. Bizim çekincemiz şu: üyelerimiz diyor ki bunlara verilen destekler bizim ekmeğimize mani oluyor. Bu yaklaşım Türkiye'nin politikası açısından doğru mudur, değildir tabii. Bunların kayıt altına alınması uzun vadede esnafın lehine. TESK bir çekince görmüyor ama esnafın tepkisi var. Suriyelilere ilgili faaliyetler alıştırma alıştırma yapılabilir. Esnafın genel eğilimi, geri dönsünler. İnsana yakışır iş filan görüşmek isteyeceklerini sanmam. Suriyeliler için Türkiye'de esnaf olmak kolay, hemen bizlere rakip oluyorlar.”

“Odalarımızla görüştüm. Farklı görüşler geliyor. Hatay en çok olumsuz etkilenen illerden. Gitmeliler diye bir görüş söz konusu. Gaziantep'te başlangıçta ciddi tepki vardı. Zaman içerisinde bunların yanı başımızda çalışıyor olmasına ki kayıtsız çalışıyorlar, yavaş yavaş alışmaya başladık. Mersin ikilemdeyiz diyor. İnsani boyutta savaş var. Ama iş açısından bakınca görüşler olumsuz. Ciddi sıkıntı yaratıyorlar. İşyeri açarken bizim kadar evrak sorulmuyor. Onların milliyetçilik duygularından yakınıyorlar. Kendi dükkanlarından alışveriş ediyorlar. Bizim arkadaşlarımız da rahatsız oluyor. Mültecilere ilişkin bir eğitim olsun mu diye sorunca hijyen, dil, meslek edindirme olabilir diyorlar. Odaların kendileri için eğitime ihtiyaç yok gibi diyorlar. İnsanımız elimizden haklarımızın alındığı kanaatinde. Çok kolay vatandaşlık verdiğimiz görülüyor. Alışverişlerini kendilerinden yapmaları ayrı bir sorun.

“Biz esnaf odası başkanı olarak üyelerimizle karşı karşıya geldik. Siz bunlara sahip çıkıyorsunuz veya sesiniz çıkmıyor, onların mı bizim mi başkanımızsınız diyorlar. “

“Tabanda tepkiler ağırlıklı olarak olumsuz. Aslında esnaf Suriyelinin her şeyinden faydalıyor. Yanında çalıştırıyor. Tarım açısından da önemliler. Çünkü köylü çalışmaz, zeytin, fıstık ağaçta, biber tarlada kalır. Üzümün yarısı tarlada kalır. İşçi az. Bunlar geldi ucuza çalıştılar. Hem kendileri geçindi hem de ekonomiye katkı sağladılar. Bu yanını da görmek lazım. Halkta ön yargı var. Devlet bize bakmıyor, bizden alıp Suriyelilere veriyor mantığı var. Bu yardımlar insanları kaynaştırmıyor, soğutuyor.”

Sendika yöneticilerine tabandaki işçinin geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı tutumu sorulduğunda, tabanın Suriyelilere karşı dışlayıcı bir tutum içinde olduğunun genel kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Örneğin tekstil işkolundaki sendikalı işçilerin tepkilerini bir sendikacı şöyle anlatıyor: *“Aslında tekstil işçileri Suriyeli işçileri potansiyel tehlike olarak görüyorlar. Vasıflılar değil de vasıfsız işçiler tedirgin. Bizi çıkarırlar mı, bu üretimi taşeronla, merdiven altına verirler mi tedirginlikleri var. Göçmen sayısı arttıkça tedirginlik de artıyor.”* Henüz kendi sektörlerinde Suriyeli işçi yaygın olmayan işçilerin bile ileride kendi sektörlerine de Suriyeli işçilerin girmesi ile işsizlik baskısı yaşayacaklarını ve ücretlerinin aşağı çekileceğini düşündükleri belirtiliyor.

Bir sendika eğitim uzmanı, tabandaki işçinin geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna ön yargı ile yaklaştığını ifade ederek şöyle demektedir: *“Bir sendika eğitimcisi olarak onlara mülteci sorununa yol açan nedenleri anlatıyorum ve işçi sınıfının bir parçası olarak Suriyelilerin mağdur olduklarını söylüyorum. Ama işçiler olaya sınıf kardeşliği açısından değil yalnızca kendi günlük hayatlarındaki etkilenmeler açısından bakıyor. Kürt ve Arap kökenli yerel nüfusun yoğun olduğu bazı sınır kentlerinde, işçilerin Suriyeli mültecilere karşı görece hoşgörüsü ancak etnik temellerde olabilmektedir. Kürt kökenli işçiler Kürt mültecilere, Arap kökenli işçiler Arap mültecilere karşı daha dayanışmacı olabiliyor. Müslümanlık, işçinin Suriyeli mülteciye karşı tavrında baskın bir dayanışma eksenini ortaya çıkarmıyor. Emek dünyasındaki konumlar ise tümüyle göz ardı ediliyor.”*

Doğrudan tabandaki işçilerle yaptığımız odak grup görüşmelerinde ise geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı düşmanlığa varan bir dışlayıcılığın varlığı açıkça görülmektedir.

Tabandaki üye, her şeyden önce açık kapı politikasını olumlu görmektedir. Bu konuda çokça gündeme gelen bir retorik, Suriyelilerin evlerini, topraklarını ya da ailelerini savunmak için savaşmak yerine Türkiye'ye kaçtıkları ve onların yerine bizim askerlerimizin Suriye'de savaşıyor ve ölüyor olmasıdır. Şu cümleler adeta ezberlenmiş gibi sürekli tekrarlanmaktadır: *“Biz vatanımız için sonuna kadar mücadele ederek Kurtuluş Savaşında bağımsızlığımızı almışız. Dedelerimiz emperyalizmle mücadele etmiş, bu toprakları terk etmemiş. Suriyeliler*

ise mücadele etmek yerine vatanlarını terk etmişler.” Kadın ve çocukların Suriye sınırında kurulacak tampon bölgelerde ve kamplarda koruma altına alınması, ancak eli silah tutan erkeklerin geri gönderilmesi yapılan öneriler arasındadır.

Geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı beslenen bu olumsuz düşünce ve duygular, sendikacıları çözümden umudu kesmeye itmektedir. “*Bunları kayıt içine almak çok zor. Bizim insanımız kötü niyetli, Adana’da 10.000 esnaf var. 7.000’i bunları çalıştırıyor. Nasıl bir araya getireceksin de kayıt içine alacaksın. Oldukça ümitsiz görünüyor. İş kanunlarından geçer. Kesin ve net olmalı. Siyasi müdahale olmamalı. Bu sendikalarla, sivil toplumla olacak iş değil. Göstermelik olmamalı. Bu büyük bir sorun. Kadınlarımıza saldırıyorlar sokaklarda, eli bıçaklı geziyorlar, olaysız günümüz yok. İş gücü piyasasını aşan bir sorun. Halk ayaklanacak. İnsanlar sokağa çıkamıyor. Kayıt dışını önleme şansımız yok, adamın TC kimliği var. Çalışıyor. Nasıl olacak.*”

“*Sendika bu sorunları çözemez. Adam devletten yardım alıyor. Yüzde seksenin arabası var. Yardımlar ilk bunlara gidiyor. Devlet bunlara 245 milyar harcadım diyor. Bizim de fakirimiz işsizimiz var. İnsanlar artık iyi niyetle bakmıyor.*”

Geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunda AB politikaları da eleştirilmektedir: “*Avrupa insan haklarına gelince toz kondurmuyor, mülteciye geldiği zaman haklarını kısıtlım diyor. Bizi çöplük gibi düşünüyor. Bizim buradaki insanlarımız değersiz, onların oradaki insanları değerli. Suriyelilerin kalitelilerini doktorunu, mühendisini ben alayım sana ne kadar işe yaramayanı varsa onu göndereyim, üstüne de para vereyim, vize muafiyeti falan filan.. Siyasiler bunun pazarlığını yapıyor. Kendileri kentlerin şık mahallelerinde oturuyor, onları ya dilenirken ya kağıt toplarken görüyorlar. Ama göçmenleri soktuğunuz çevre bizim çevremiz. İşçilerin çevresi. Düşük gelirli veya orta gelirli olarak nitelendirmediğiniz çevrenin içine sokuyorsunuz. Bize adapte etmeye çalışıyorsunuz. Burada bütün sıkıntıyı biz çekerken siz bizim üzerimizden para pazarlığına giriyorsunuz. Siyasilere söylüyorum yani... İnsani boyutu, ajitasyon boyutu tamam ama gerçek bu değil bize yansımaları var. Yani reklam yüzü bu, geri planda bir sürü pazarlıklar dönüyor.*”

Tabandaki işçiler arasında genel kanı Suriyeli işçilerin düşük ücretle çalıştıkları ve yerel işgücünün işlerini aldıkları yolundadır. Hatta yerel dilencilerin "işleri" bile Suriyeliler tarafından alınmıştır. Türkiye'de zaten yaygın olan kayıt dışı çalışmanın daha da yaygınlaşacağı, kendi içinde zaten parçalanmış olan ikincil işgücü piyasasının daha da parçalanacağı, Suriyelilerin vasıf yetersizlikleri ve iş ahlaklarının "düzgün olmaması" nedeniyle işgücü piyasasına ancak yeni bir alt tabaka olarak dahil olabilecekleri düşünülmektedir.

Tabandaki üyelerdeki geçici koruma altındaki Suriyelilere karşı tepkinin ikinci boyutu, derin bir kültürel farklılık algısıdır. Dil farkı, kültürel fark algısını güçlendiren önemli bir etkidir. Suriyelilerin farklı yaşam tarzları olduğu, içimize girmelerinin kabul edilemeyeceği, kültürel anlamda bize uzak oldukları, toplumsal yaşamımızı bozdukları ortak itirazlar olarak ifade edilmiştir. Suriyelilerin Müslüman oluşunun dindaşlık temelinde bir yakınlık sağlayıp sağlamadığı konusuna da olumlu bir yanıt alınamamıştır.

"Gaziantep'te çocuğunu elinden tutup gezemiyorsun. Dışarı çıkamaz hale geldik. Sosyal açıdan olumsuzluk var. Suriyeliler gruplar halinde geziyor. Düzgün işlerde çalışanlar var. Ama bir kesim var ki amele pazarlarında. Suriyeliler arasında da farklılaşma var."

"Suriyeliler buranın yapısını bozmaya geldiler. Yarın seçimlerde oy kullanacaklar. Bir kişiye verecekler. Bunlar tampon bölgeye yerleştirilmeli. Devlet bunu nüfus hareketi olarak kullanıyor. Alevilerin yerine yerleştiriliyorlar."

"Suriyelilerin mahalleleri oluşturuldu. Mahallesi olunca kendini güçlü hissediyor. Suriye'deki yaşantısını devam ettiriyor. Onlar bizden 40 sene geride. Bir odada 7-8 döşek. Aynı kıyafetle yatıp kalkıyorlar. Yaşam kültürleri 2-3'e kadar oturup nargile içip sohbet ediyorlar. Akşam yemeğini 11'de yiyorlar. Benim oturduğum sitede Suriyeli aileler var. Aslında gelirleri düşük değil. Çocukları gece parkta 2'ye kadar eğlenip gürültü yapıyor. O mahalleye gidince başka ülkeye gitmişiz gibi, kaldırım üstünde entarisıyla nargile içiyor. Artık her şey sıkıntı yaratıyor, tamam savaştan geldiler ama bir kural çerçevesinde entegrasyon lazım, eğitim, giyim kuşam davranış vb."

Sendikalı işçilerin Suriyelilere karşı tepkilerinin üçüncü boyutu, güvenlik sorunlarıdır. Güvenlik sorununun bir boyutu, geçici koruma

altındaki Suriyelilerin arasında Suriye'deki farklı terör örgütlerinin uzantılarının olabileceğidir. Bir diğer boyutu da Türkiye'de topluluklar halinde kentsel yaşam ortamlarında belirli mahallelerde yaşayan ve kendi iç dayanışmalarını kuran Suriyelilerle çıkacak toplumsal çatışmalardır. *"Suriyeli sığınmacılar buldukları yerlerde şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozmaktadır"* şeklinde yaygın bir ön yargı vardır. Türkiye'nin çeşitli kentlerinde yerel nüfusla Suriyeliler arasında yaşanan kavgaların medyada sıklıkla yer alması kentsel güvenlik kaygılarına daha da ağırlık kazandırmaktadır.

Son olarak sendika üyelerinin geçici koruma altındaki Suriyelilere yapılan sosyal harcamalara taraftar olmadıkları görülmektedir. Türkiye'de yoksullar varken Suriyelilere yardımların yapılmasına itiraz edilmektedir. Bu bağlamda sendikalı işçilerin tepkisinin toplumun genelinden farklı olmadığı anlaşılmaktadır.³⁰

Mülakatlarımız sırasında ve odak grup görüşmesinde geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili ön yargıları besleyen klişe anekdotlar sürekli tekrarlanmıştır: Kurtuluş Savaşında yurdunu savunan Türklerle, savaştan kaçan Suriyeli karşılaştırması; bizim gençlerimiz Suriye'de şehit olurken Suriyeli delikanlıların Türkiye'de gönül eğlemesi; Arapça bilen bir Türkün, Suriyelinin *"bunlar da bize ne istesek veriyor, her türlü yardımı yapıyor, hanımlarını istesek onu bile verecekler"* dediğini duymuş olması; Suriyeli üniversite öğrencilerine ayda 2000 TL burs veriliyor olması vb.

Kuşkusuz tabandaki üyelerin olumsuz tutumlarına dikkat çekerken bunun tüm üyeleri kapsamadığını da belirtmek gerekir: *"Üyelerimizin Suriyeli mültecilere ilişkin görüşlerini tek bir yaklaşımla sınırlamak mümkün değildir. Üyelerimizin, Suriyeli mültecilere ilişkin görüşlerinin çeşitliliğinde politik dünya görüşü, etnik kimliği ve yaşadığı coğrafya ile üretim ilişkileri içerisindeki konumunun etkili olduğu söylenebilir. Suriyelilerle akrabalık ya da kimlik bağı taşıyan üyelerimizin, Suriyelilere yönelik daha eşitlikçi ve koruyup kollayıcı söylemlerinin olduğunu söyleyebiliriz. Yine Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelişlerinin altında yatan savaşın dinamiklerini ve siyasi altyapısını kavrayan üyelerimiz*

³⁰ Erdoğan (2014), Türkiye'deki Suriyeliler : Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması başlıklı iki yıl önce yaptığı araştırmasında toplumun genelinde benzer eğilimlerin varlığını tespit etmiştir.

de genel olarak Suriyelilerin sömürüldüğü ve ucuz işgücü olarak kullanıldığı konusunda hemfikirler. Bu bakış açısına sahip üyelerimiz aynı zamanda Suriyeli işçileri Türkiye işçi sınıfının güvencesiz bir parçası olarak görmekte ve Suriyeli mültecilerle ilgili yapılacak insan hakları ve güvenceli iş mücadelesini haklı görmekte, desteklemektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, bu politik tutum bütün üyelerimizin Suriyeli mültecilere yönelik görüşlerini yansıtmamaktadır. Bazı üyeler Suriyeli mültecilerin ucuz işgücü olarak istihdam olanaklarını ellerinden aldıklarını ya da verimli toprakları satın alarak gündelik hayatlarında ekonomik çıkarlarını doğrudan etkilediklerini söylemektedirler.”

“Olumlu bakanlar da var: Müslümandır, mülteci olarak gelmiştir. Kapıyı açmak zorundaydık. Ama bir taraftan da Suriyelilerin getirdikleri olumsuzluklar da var. Olumsuz düşünenler ağırlıklı yüzde 70 yüzde 80.”

“İşçi ensar noktasında tamam, ekmeği bölüşürüz ama işi bölüşmeyiz diyor. Aslında kültür açısından çok fazla farklılığımız yok. Köyümüzde insanlar Suriyelilerle iç içe. Sosyal çatışma var tabi ufak tefek. Olumlu bakan da var. Ama ekmeğimi alacaksa olumsuz.”

Sendika yöneticileri tabandaki bu olumsuzluğun giderilmesi ve daha dayanışmacı bir yaklaşımın hakim kılınmasını istemektedir: “Geldiler, şunu bunu yapıyorlar. Gürültü yapıyorlar. Ben öyle bakmam, insan olarak bakarım. Üyelerimizin dertleri var. Sıkıntıları var. Aldığı parayla geçemiyor, iş kazaları var. Ben yeterli ölçüde ücret alıp çalışmazken piyasa ucuzlatıyorlar diye olumsuz bakıyor. Ama bu yanlış. Bilgilendirme olmalı. Doğru bilgilere ihtiyaç var. Ondan sonra bakış açısı değişir. Şu anda herkes kendi penceresinden bakıyor. Ben sendikacıyım, tepeden bakarak sahip çıkılsın derken tabandaki üye işimi alacak diye bakıyor.”

“Ben geçenlerde Urfa’ya gittim. Orada mültecilerle ilgili konuşma yaptım. Desteklenmeli yardımcı olunmalı gibi. Sonra oturduk sohbet ettik, Urfa’da bakış açısının olumsuz olduğunu, ön yargılı olduğunu gördüm. Üzüldüm. Hem 30-40 liraya çalıştırıyorlar. Hem de varlıklarına olumsuz bir tavır var.”

Dayanışmacı bir yaklaşım için bilgilendirme ve eğitimin önemine de işaret edilmektedir: “Dayanışmacı bir eğitim lazım, çünkü toplumun hissiyatı tamamen ret üzerinedir, tanımadan ret. İnsana yakışır bir iş bulabilmesi için buradaki toplumun onu kabul etmesi lazım. Bunun için

dayanışmacı kültürü ortaya çıkaracak bir eğitim programı olmalı”.

Sonuç olarak örgütlerin tabanındaki genel eğilimin dayanışmacı değil olumsuz, dışlayıcı bir eğilim olduğu söylenebilir. Bu tutumun temel nedenlerinin, kayıt dışı istihdamdaki Suriyelilerin işgücü piyasalarında yarattığı rekabet olduğu kadar, giderek sayıları kent nüfuslarının önemli bir yüzdesine ulaşan kent mültecilerinin, kentsel alanlarda yaşadıkları sosyal, kültürel uyum sorunları ile gerek terörün gerekse kentsel suç oranlarının artacağı düşüncesine bağlı güvenlik kaygıları olduğu anlaşılmaktadır³¹.

İşçi, işveren ve esnaf örgütleri geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır iş olanaklarını destekleyeceklerse, her şeyden önce Suriyelilere karşı dayanışmacı, içerici ve insan haklarına dayalı bir yaklaşımı benimsiyor olmalıdırlar. Bu da örgütlerin, dayanışma kültürünün gelişmesini temel alan, üyeleri ön yargılardan arındıracak doğruları ve bilgileri içeren, kapsamlı eğitim ihtiyacına ve bu eğitimin yerele ve tabana ulaştırılmasındaki öneme işaret etmektedir.

6.2 Bölüm II: Eğitim İhtiyacı ve Öneriler

Eğitim ihtiyacı açısından önemli bir kriter, örgütlerin geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna verdikleri öncelik derecesidir. Bu önceliği tespit etmek amacıyla sorulan:

1. Geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunu örgütünüzün önceliği açısından nasıl tanımlarsınız?

- Öncelikli
- Orta öncelikli
- Az öncelikli
- Öncelikli değil

sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki Tablo 3'te gruplandırılmıştır:

³¹ Sendikali işçi tabanında Suriyelilere karşı olumsuz ve dışlayıcı bir yaklaşım hakimken, saha çalışmaları Suriye mülteci krizinden önce yapılmış iki farklı araştırmamızda, sendikali işçilerin düzensiz göçmenlere karşı olumsuz olmayan bir tutuma sahip olduğu tespiti yapılmıştı. (Gökbayrak ve Erdoğan, 2010; Erdoğan ve Şenses, 2015.)

Tablo 3. Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Konusunun Örgütteki Önceliği

Örgüt	Öncelikli	Orta Öncelikli	Az Öncelikli	Öncelikli Değil
İşveren Örgütü		1	1	3
Esnaf Örgütü, Merkezi			2	3
Esnaf Örgütü, Yerel	4			
Sendika, Merkezi	1	5	5	
Sendika Metal, Yerel		1	3	1
Sendika Tekstil, Yerel		1		1
Sendika İnşaat, Yerel	2			
Sendika Gıda, Yerel	1		1	1
Sendika Genel İşler, Yerel	1	3	3	
Sendika Tarım- Orman		1		
Toplam	9	12	15	9

İşveren örgütleri açısından, geçici koruma altındaki Suriyeliler konusu ülke açısından önemli olmakla birlikte üyeleri için öncelikli bir konu olarak görülmemektedir. TİSK'e bağlı işveren örgütlerine üye işletmelerin büyük çoğunluğunun, kayıtlı ve sendikalı işçi çalıştıran orta ve büyük ölçekli kurumsal işletmeler olması nedeniyle geçici koruma altındaki Suriyeliler konusu söz konusu işletmeleri doğrudan ilgilendirmeyen bir konu olarak görülmektedir. İNTES dışındaki işveren sendikalarının TİSK kanalıyla iletilen ihtiyaç analizi anketini bu nedenle yanıtız bıraktıkları düşünülebilir. TİSK açısından konu genel olarak işgücü piyasalarını ilgilendiren boyutuyla orta öncelikli bir konu olarak tanımlanmaktadır. Eğitim ihtiyacı açısından bakıldığında TİSK ve bağlı sendikalar düzeyinde katılımın uzman düzeyinde olacağı tahmin edilebilir.

TESK'in ve bağlı Federasyonların da, geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili sorunları insani açıdan veya ülke gündemi açısından önemli görmekle birlikte, üyeleri açısından öncelikli görmedikleri anlaşılmaktadır. TESK'in geçici koruma altındaki Suriyelilerin uygun iş olanaklarına kavuşturulması konusunu öncelikli bir konu olarak ele alma eğiliminde olmamasının bir nedeni, üyelerinin haksız rekabet nedeniyle böyle bir gündeme gösterecekleri tepkiden duyulan endişedir. Yerelde

ise geçici koruma altındaki Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları illerin tümünde, Suriyeliler konusu özellikle yaratılan haksız rekabet açısından öncelikli bir konu olarak görülmektedir. Eğitim açısından bakıldığında TESK ve bağlı federasyonlar düzeyinde katılımın uzmanlar ve uzman yöneticiler düzeyinde olacağı söylenebilir. Yerelde ise ESOB'ların gerek yöneticiler gerekse uzmanlar düzeyinde böyle bir eğitimde aktif katılım sağlayacağı düşünülebilir.

İşçi konfederasyonlarından HAK-İŞ geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunu insani açıdan ve çalışma yaşamı açısından öncelikli bir sorun olarak ele aldığını ifade etmektedir. TÜRK-İŞ ve DİSK soruya doğrudan yanıt vermemekle birlikte konuya orta öncelik verdikleri söylenebilir. Sendika merkezleri açısından konu orta veya az önceliklidir. Yerelde de tablonun benzer olduğu söylenebilir. Konuyu üyeleri açısından öncelikli bulmayan bazı örgütlerin, insani açıdan veya Türkiye açısından daha farklı düşündükleri görülmektedir. Örneğin sendikal faaliyetleri açısından geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna az öncelikli diyen bir sendika şubesi "Ülke açısından yüzde yüz öncelikli" diyebilmektedir. İşçi sendikalarının konuya verdiği öncelik açısından eğitimlere uzmanlar, eğitim sekreterleri, yerel yöneticiler ve işyeri temsilcileri düzeyinde katılımının daha anlamlı olacağı düşünülebilir.

Eğitimle ilgili soruların yanıtlanmasında karşılaşılan bir sorun mülakat yapılan kişilerin genelde eğitimin esnaf, işçi ve işveren örgütleri için değil de Suriyeliler için olacağını düşünmeleri olmuştur. Dil, meslek ve eğitim çağındaki çocukların eğitimi bağlamında Suriyeliler için çeşitli eğitim faaliyetlerinin olmasının da bu yanılsamada rolü olduğu düşünülebilir. Örgütlerin eğitime ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar aşağıda tablo halinde gruplandırılmıştır.

Tablo 4. Örgütlerin Eğitime İlişkin Sorulara Verdikleri Yanıtlar

Örgüt	Üyelerin tutumu: -İçerici/ dayanışmacı -Kayıtsız, -Dışlayıcı/ olumsuz	Eğitime bakış	Eğitim programının içeriği: -Bilgilendirme -Üyelerde dayanışmacı tutum yaratma -Politika geliştirme	Konu başlığı önerisi	Eğitimin süresi: -1 oturum -1 gün -2 gün -Daha fazla	Hedef gruplar: -Merkezi düzey -Şube/yerel düzey Yöneticileri -Uzmanlar -İşyeri temsilcileri -Üyeler -Tümü
TİSK	Kayıtsız	Olumlu	Bilgilendirme Dayanışmacı tutum Politika geliştirme Eylem önerileri	Suriyeli çalışanların hakları Tüm yabancı çalışanlar için daha doğru bir ISG Modeli Ayrımcılık konuları.	Çok uzun olmamalı	Uzmanlar
İNTES	İçerici	Olumlu	Politika geliştirme	Yeterliliklerin tespiti Mesleki eğitim	2 günden fazla	Uzman ve danışman
TESK	Dışlayıcı/ olumsuz	TESK olumlu (Üyeler çekinceli olabilir)	Sosyal sorumluluk projesi olarak Suriyelilere insana yakışır iş	-	-	Federasyon ve Birlik Başkan ve Genel Sekreterleri
Berberler	Dışlayıcı/ olumsuz	Olumlu	Bilgilendirme	Suriye'deki savaşın nedenleri Bilgilendirme	2-3 gün	Bölgesel, Oda yöneticileri
Fırıncılar	Dışlayıcı/ olumsuz	Olumlu	Dayanışma	Dayanışma	Fikri yok	Başta TESK tüm örgütler
Lokantacılar	İnsani açıdan içerici/iş açısından olumsuz.	Odalar fazla ihtiyaç duymuyor	Eğitim alacaklara sorulmalı	-	Sektörde en fazla yarım gün Merkez tam gün	Tüm kademeler
Şoförler	Kişiyeye göre değişir.	Olumlu	-	Hukuki boyut Vasıf haritası	3 veya 4 yarım gün	Esnaf odaları ve uzmanlar
Gaziantep ESOB	Üyeler genelde olumsuz	Olumlu	Danışmanlık başvuru merkezi için kadro yetiştirme	-	4-5 gün.	Planlama merkezi, uygulama yerel

6. Bulgular

Adana ESOB	Dışlayıcı, olumsuz	Olumlu	Kültürümüze entegrasyon	-	Kalıcı bilgiler olmalı	TOBB'da katılımlı iki aşamalı olabilir: Eğiticinin eğitimi ve eğitim
Hatay ESOB	Dışlayıcı/ olumsuz	Olumlu	Politika ve eylem önerileri geliştirilmesi	Suriyelilerin dil ve eğitim sorunu; Yaşam alışkanlıkları ve Türkiye'ye uyum; Kayıt altına almak için yapılacaklar	-	Politika belirleyecek kişiler. İsimler tespit edilip mültecilerle ilgili toplantılara aynı kişilerin katılımı sağlanmalı.
Mersin ESOB	Olumsuz/ tepkili	Olumlu	Politika ve eylem önerileri geliştirme	-	2-3 gün	Kamu kurumu temsilcileri, Başkanlar ve uzmanlar, Yerelde oda başkanları
TÜRK-İŞ	-	Olumlu	Bilgilendirme	Mültecilerin hakları, beklentileri, demografik bilgileri	1 gün	Uzman ve danışmanlar, şube yöneticileri, iş yeri temsilcileri, üyeler.
TÜRK-METAL	Üyeler tedirgin	Olumlu	Bilgilendirme Politika geliştirme Eylem önerileri	Türkiye'deki statüleri Nitelikleri, vasıfları Neler yapılabilir	2 gün	Merkez ve şube yöneticileri Uzmanlar işyeri temsilcileri
YOL-İŞ	Genelde kayıtsız, insani yönden acıma. Ülkelerine dönmeleri talebi	Samimi bir tartışma şartıyla olumlu	Sadece Suriyelilerle ilgili olmamalı. Göç sorunu tartışılmalı	Göç sorunu ve temel nedenleri. Emeğin evrensel ilkeleri ve göçmenlerle dayanışma	1 oturum bilgilendirme. Daha sonra katılımcı tartışma	Tüm düzeyler ancak şube özellikle şube yöneticileri ve uzmanlar. Daha sonra tabana yaymalı.
TEKGIDA- İŞ Ankara	Genel bir umursamaz tutum Suriyelilerle aynı işyerinde çalışanlarda daha yumuşak bir tavır.	Olumlu	Örgütlenmeyle ilgili ne gibi bir yöntem izlenebilir? Politika geliştirme ve eylem önerileri		1-2 gün	Şube başkanları temsilciler

HAK-İŞ	İçerici/ dayanışmacı	Olumlu	Üyelerde dayanışmacı bir tutum yaratma Bilgilendirme Politika geliştirme Eylem önerileri geliştirme	Türkçe dil eğitimi) Çalışma hayatı, haklar ve mevzuat üzerine bilgilendirme, İSG eğitimi Sendikacı olmanın önemi Mesleki Eğitim (Suriyelilere eğitim düşünülerek yanıtlanmış)	Dil eğitimi uzun süreli diğer eğitimler 2 gün	Tüm kesimler
ÇELİK-İŞ	Olumsuz	Olumlu	Bilgilendirme Eylem önerileri	-	2 gün	Genel merkez ve şube, karma gruplar
ÖZ-İPLİK-İŞ	Yerelde olumsuz.	Olumlu	Tüm başlıklar	Mültecilerin hakları	2 gün	Yerel düzeyde şube yöneticileri, işyeri temsilcileri.
ÖZ İNŞAAT-İŞ	Olumlu	Olumlu	"Ufuk açıcı"	Mültecilerin özellikleri	-	-
HİZMET-İŞ	Yerelde olumsuz	Olumlu	Eylem önerileri geliştirmeye yönelik olmalı.	Genel bir bilgilendirmeden sonra örgütlerin neler yapabileceklerine ilişkin grup çalışması	En fazla 3 gün.	Gönüllü ve kapasitesi uygun katılımcılar olmalı.
ÖZ GIDA- İŞ	Son derece olumsuz.	Olumlu	Dayanışma	Yalnızca işgücü piyasaları boyutuyla değil, sosyal yaşam ve güvenlik boyutu da ele alınmalı. Bütüncül bir yaklaşım olmalı.	En az 2 gün katılımcı bir eğitim.	İşveren temsilcileri de olmalı. Yöneticiler, işyeri temsilcileri
TEKSTİL	Genelde ilgisiz, Gaziantep'te olumsuz	Olumlu	Dayanışma Bilgilendirme Politika geliştirme Eylem önerileri	Sorun nedir, neden kaynaklanmaktadır? Bireysel ve kurumsal olarak sorunun neresinde duruluyor? Çözüm için hangi araçlara öncelik verilmelidir?	1 gün	Merkez ve şube yöneticileri İşyeri temsilcileri

GENEL-İŞ	Bilinç düzeyine, yöreye ve işgücü piyasasındaki konuma göre değişken: olumlu ve olumsuz.	Olumlu	Politika ve Eylem önerileri öncelikli Bilgilendirme ve dayanışma da olmalı.	Yasal düzenlemelerle ilgili bilgilendirme Çalışma hayatında işçilerin birliğinin esas olduğu yabancı karşıtlığını önleyici eğitimler, İnsan hakları bağlamında mültecilik Mülteciler ve Sendikal Örgütlenme	2 günden fazla	Tüm kesimler, Öncelikle işyeri temsilcileri, uzmanlar, danışmanlar
GIDA-İŞ	Bazı kesimlerde olumlu bazı kesimlerde olumsuz.	Olumlu	Üyelerde dayanışmacı bir tutum yaratma Politika geliştirme Eylem önerileri geliştirme	Suriyeli işçiler ile Türkiyeli işçilerin ortak mücadelesi Suriyeli-lerin kayıtlı çalışması için yapılması gerekenler Suriyeli-lerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi	En az 2 gün	Tüm kesimler
Birleşik Metal-İŞ	Büyük çoğunluğu olumsuz	Olumlu	Öncelikle bilgilendirme	-	En az 1 gün	Karma. Her düzeyden katılım
Tarım Orman-İŞ	Kamu görevlileri olan üyelerimiz dayanışmacı; sahadaki işçiler dışlayıcı ve çatışmacı	Olumlu	Bilgilendirme Ön yargıları yıkma dayanışma, Politika ve eylem önerileri geliştirme.	-	2-3 gün	Sahada çalışacak olanlar. Eğitimcilerin eğitimi gibi bir model düşünülebilir.
Gaziantep Genel-İŞ	İnsani yönden dayanışmacı, ekonomik sosyal yönden olumsuz.	Olumlu	Başlıkların tümü olmalı	-	2-3 gün	Her düzey olmalı. Yerele ağırlık vermeli
Gaziantep Hizmet-İŞ	İnsanlar bölünmüş durumda kimi olumsuz kimi komşumuz sahip çıkalm yaklaşımında	Olumlu	Dayanışma öncelikli. Politika ve eylem önerileri da önemli	-	Aralıklarla 3 ay.	Yerel düzey.
Gaziantep Öz İplik-İŞ	Çok olumsuz.	Olumlu	Çözüm odaklı olmalı.	-	1 gün	Yerel düzey

Adana ÇELİK-İŞ	Genel olarak olumsuz	Olumlu	Bilgilendirme Çözümüne yönelik katılımcı bir tartışma	-	2 gün	Yerelde şube yöneticileri Merkezde Genel merkezler
Adana Hizmet-İŞ	Çok olumsuz	Olumlu	Çözüm odaklı olmalı.		2-3 gün.	İşverenlerle birlikte yapılmalı.
Adana YOL-İŞ/Teksif/TEK gıda	Çok Olumsuz	Zihniyet değişmedikçe eğitimler yarasız olacaktır.	Farklı yönlerden bakılabilir: İnsani yön; işgücü piyasaları			Eğitimler işverenleri hedef almalı.
Adana Genel-İŞ	Olumsuz	Olumlu	Politika ve eylem önerileri	Kayıt altına alındığı takdirde istihdam alanları Sendikal örgütlenme	Kısa süreli	Uzman ve akademisyen düzeyinde katılım, yerel öncelik.
Hatay ÇELİK-İŞ/Hizmet-İŞ	Olumsuz. Ensar noktasından insani, ekonomik açıdan olumsuz	Olumlu	Suriyeli-lerin kalıcı veya gidici olmalarına göre değişir.		-	-
Hatay TÜRK-METAL	Olumsuz	Olumlu	Eylem önerileri	İlk gün bilgilendirme, ikinci gün çalışma 3. Gün sonuç raporu hazırlanması.	3 Gün	Esnaf örgütleri, Kamu makamları temsilcileri de katılmalı.
Hatay Yol-İŞ	Çok olumsuz. İnsani yardıma taraftar.	Olumlu	Suriyeli mülteci krizinin nedenleri	Çözüm yolları, Ne zaman gidecekleri.		
Hatay Genel-İŞ	Çok olumsuz	Olumlu	Dayanışmacı	-	Aralıklı 6 ay.	Yerel önemli. Hatay yerinde kadın katılımı çok önemli Suriyelilerle ortak olmalı.
Mersin YOL-İŞ	Genelde olumsuz. Aydın üyeler insani bakabiliyor.	Olumlu	İyi bir bilgilendirme insani boyutun anlatılması Ekonomik, sosyal, siyasal boyut.	-	2 gün olmalı. Her yönüyle konuşulmalı.	Karma. Tavan ve tabanı buluşturmalı.

Mersin Genel-İş	Genelde olumsuz. Sorunun boyutları arttıkça olumsuz bakış güçleniyor.	Olumlu	Katılımcıların empati yapmasını sağlayacak bir içerik	-	2 gün olmalı Etraflıca konuşulmalı.	Karma.
Urfa Hizmet-İş	Olumsuz yüzde 80. İnsani yönden bakan da var.	Olumlu	Eylem önerileri	-	2-3 gün.	Karma. İşyeri temsilcileri olmalı

2.Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili nasıl bir eğitim programına ihtiyacınız var? Önceliğe göre sıralayınız.

- İhtiyacımız yok.
- Bilgilendirmeye yönelik olmalı.
- Üyelerde dayanışmacı bir tutum yaratmaya yönelik olmalı.
- Politika geliştirmeye yönelik olmalı.
- Eylem önerileri geliştirmeye yönelik olmalı.

Anketimizin önemli bir sonucu tüm örgütlerin ILO'nun geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır işlerde istihdamı konusunda düzenleyeceği bir eğitime olumlu bakmalarıdır. TESK genel merkezinin yerelde Suriyelilerle ilgili bir eğitimin çok da benimsenmeyeceği kaygısı, en azından fikir aşamasında haklı çıkmamıştır. Eğitimlerin katılımcı ve gerçekten de çözüm odaklı olması da sıklıkla dile getirilen bir beklenti olmuştur.

Eğitimin içeriği konusunda, bilgilendirme, üyelerde dayanışmacı bir tutum geliştirme, politika geliştirme ve eylem önerileri alternatifleri arasında tercih oldukça eşit dağılmıştır. Tüm içerik başlıklarının dahil edilmesini isteyenler de önemli bir sayıdadır. Yanıtlardan birinde, eğitimin geçici koruma altındaki Suriyelilerle sınırlandırılmaması ve genel olarak göç konusunun ele alınması önerilirken, Gaziantep ESOB kurmayı önerdiği Danışma Merkezi için kadro yetiştirmeyi, TESK ise eğitimin bir sosyal sorumluluk projesi olarak geliştirilmesini önermiştir. Verilen yanıtlar ışığında tüm içerik başlıklarının dahil

edildiği bir eğitim içeriğinin uygun olacağı, ancak eylem önerileri geliştirme yaklaşımının öne çıktığı söylenebilir. Bunun nedeni, mülteci krizinin başlangıcından bu yana gerek esnaf gerekse işçi kesiminin kayıt dışı çalışma/çalıştırma konusundaki şikayetlerinin sürekli dile getirilmesine rağmen çözüme kavuşturulmamasıdır. Ayrıca barınma merkezlerinin dışındaki geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısının hızla artması ve bazı kentlerin mülteci kenti, bazı mahallelerin mülteci mahallesi haline dönüşmesi sonucunda kent mültecilerinin sosyal, kültürel uyum sorunlarının yerel halk üzerinde baskısını ağır bir biçimde hissettirmesi, örgütlerin mülteci sorununa yaklaşımlarının çözüm odaklı olmasını güçlendirmektedir.³²

Eğitimlerin içeriği açısından çözümlenmesi gereken önemli bir çelişki esnaf örgütlerinin ikili konumudur. Esnaf örgütleri, geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıt dışı esnaflık yapmaları nedeniyle doğan haksız rekabetten şikayet etmekte ama aynı zamanda da Suriyeliler, hizmet sektöründe, mikro ve küçük işletmelerde, esnafın yanında kayıtsız çalıştırılmaktadır. Bu konuda önceliğin çocuk işçiliğe verilerek eğitime katılan esnaf temsilcilerinin politikalarda ve eylem önerilerinde ortaklaşması sağlanabilir. Çıraklık eğitiminin zorunlu eğitim kapsamına alınmış olması³³ ve çırak öğrencilere ödenecek asgari ücretin üçte ikisinin devlet tarafından karşılanacak olması, Suriyeli çırakların da bu uygulamaya dahil edilmesi şeklinde bir çözüm önerisinin tüm katılımcılarca benimsenmesini sağlayabilir.

Eğitimin içeriğinin katılımcı ve eylem önerilerine odaklı olması, bilgilendirme aşamasının önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Mülakatlarımız sırasında Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin insan ve çalışma haklarına ilişkin mevzuat konusunda genel bir bilgisizlik olduğu görülmüştür. Bu konudaki kafa karışıklığının gerçekten de haklı sebepleri vardır. İnsan hakları yaklaşımı açısından Suriyelilere "mülteci" dediğimiz halde Türkiye'deki hukuki konumları "geçici koruma"dır. Türkiye'nin, geçici koruma altındaki Suriyelilere, mülteci konumunu tanımaması, geçici korumanın özellikleri vb. konular, hem tarihsel kökleri olan hem de ilgili mevzuatın son bir kaç

³² UNHCR(2017) verilerine göre dünyanın diğer ülkelerinde kentsel alanlarda yaşayan mültecilerin oranı yüzde 60 iken bu oran Türkiye'de yüzde 93,2'dir.

³³ Kanun No 6764 Kabul Tarihi 02.12.2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161209.pdf>

yılda geliştirildiği alanlardır. Suriyelilerin kayıt altına alınması vatandaşlıkla karıştırılırken, yerel çalışma ve sosyal güvenlik mevzuatına ilişkin hakları da bilinmemektedir. Suriyelilerin kayıtlı çalışma hakları olmadığı ya da sendika üyesi olamayacaklarına ilişkin görüşler vardır. Suriyelilere ilişkin klişelerin geliştirildiği sosyal, kültürel uyum alanları ve güvenlik konularında da retoriklerin gerçeklerle değiştirilmesi için bilgilendirme gereklidir.

Örgütlerin kayıtlı Suriyeli üyeleriyle tanışmalarını sağlamak için, eğitimlere, esnaf odası ve sendika üyesi Suriyelilerin katılımının sağlanması önemlidir. Suriyeli üyelerin eğitimlerdeki varlığı, tüm katılımcıların bilgilenebilmesi ve dayanışma içeriğinin gelişmesi açısından çok önemlidir.

Özetle ifade edersek araştırmamızda sekiz başlık halinde topladığımız insana yakışır işlerin geliştirilmesine yönelik tüm performans alanlarında bir bilgilendirme ihtiyacı açık bir biçimde görülmektedir. Bu bilgilendirme dayanışma içeriğinin geliştirilmesinin temelini oluşturacaktır.

Dayanışmacı tutum geliştirme içeriği kendi başına bir başlık olmaktan çok diğer başlıkların içine yerleştirilmesi gereken (mainstreaming) bir başlıktır. Bilgilendirme aşaması, politika geliştirme aşaması ve eylem önerileri, dayanışmacı bir tutumun geliştirilmesi hedefini içerecek şekilde düzenlenebilir.

Politika geliştirmeye ilişkin içeriğin bir ölçüde Suriyeli mülteci krizinin köklerine inmesi kaçınılmaz görülmektedir. Araştırmamız sırasında genel merkezler düzeyinde tespit ettiğimiz, geçici koruma altındaki Suriyelilerin insan haklarını ve çalışma haklarını temel alan içerici politikanın, yerele ve tabana inildikçe işgücü piyasalarındaki rekabetin yarattığı olumsuzluklar, sosyal, kültürel uyum sorunları ve güvenlik kaygıları nedeniyle giderek dışlayıcı, bazı hallerde düşmanca bir tuma evrildiğini tespit etmiş bulunuyoruz. Geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin politikalar konusunda örgütsel artikülasyonun olmaması önemli bir sorundur. Eğitimin hedefi kuşkusuz tamamen yeni bir politika geliştirmek değil örgüt merkezlerinin benimsediği politikaları geliştirecek öneriler yapılması ve bu politikaların yerele ve üyelere iletilmesi, daha doğru bir ifadeyle bu politikaların içselleş-

tirilmesinin sağlanması olmalıdır. Bunun için de Suriye krizinin kök nedenlerine girilmesi gerekebilir. Yüksek ölçüde politik olan bu alan eğitimin en sorunlu alanı olabilir.

Eylem önerileri geliştirilmesi konusuna ilişkin ipuçları mülakatlarımız sırasında ortaya çıkmıştır. Örneğin geçici koruma altındaki Suriyeliler için temas/danışma/örgütlenme noktaları kurulması; örgüt altyapısı ve olanakları kullanılarak mesleki eğitim ve dil kursları düzenlenmesi; örgüt tabanına yönelik bilgilendirme, yayın eğitim faaliyetlerinin organize edilmesi ve eylem önerilerine uluslararası ve ulusal fon desteği sağlamak için proje geliştirilmesi öneriler paketinin unsurları arasında olabilir.

3.Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili bir eğitim programına 3 konu başlığı önererseniz neleri önerirdiniz?

Bu soru, mülakat yapılanları oldukça zorlayan bir soru olmuştur. Genel olarak katılımcı, çözüme odaklı bir eğitim beklediğini ifade eden örgüt temsilcilerinin sundukları konu başlıkları gruplandığında:

- Suriye'deki savaşın nedenleri, göç sorunu ve temel nedenleri, Suriyelilerin ne zaman ülkelerine dönecekleri gibi politik konular;
- Emeğin evrensel ilkeleri ve göçmenlerle dayanışma, ayrımcılık konuları, çalışma hayatında işçilerin birliğinin esas olduğu yabancı karşıtlığını önleyici eğitimler, insan hakları bağlamında mültecilik gibi dayanışmaya yönelik konular;
- Suriyeli çalışanların hakları, mültecilerin hakları, beklentileri, çalışma hayatı, haklar ve mevzuat bilgilendirmesi, Türkiye'deki statüleri gibi hukuki konular;
- Geçici koruma altındaki Suriyelilerin nitelikleri, demografik özellikleri gibi istatistiki konular;
- Yeterliliklerinin tespiti, mesleki eğitimleri gibi mesleki eğitime yönelik konular;
- Geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıt altına alınması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, Suriyeliler için iş sağlığı ve güvenliği, Suriyelilerin sendikal örgütlenmesi, Suriyeli işçiler ile Türkiyeli işçilerin ortak mücadelesi gibi çalışma yaşamına ilişkin konular;

- Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sosyal uyumu, dil ve eğitim sorunları, yaşam alışkanlıkları gibi uyuma ilişkin konular önerildiği görülmektedir.
- Bu soruya verilen yanıtlar sırasında, mülakat yapılan kişilerden bir kısmının başlangıçtaki yanılgılarına döndükleri ve örgütlerin değil Suriyelilerin eğitimi için konu başlığı önerdikleri görülmüştür.

4. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili eğitim programının süresi ne kadar olmalıdır?

- 1 oturum
- 1 gün
- 2 gün
- Daha fazla

Süreye ilişkin önerilerin çoğunluğu 2-3 gün üzerinde yoğunlaşmıştır. Esnaf odalarının yöneticilerinin işlerini bırakmalarının zor olduğu ve odalar için eğitimin yarım gün olması önerileri gündeme geldiği gibi, yereldeki eğitimler için aralıklı olarak üç ay ya da aralıklı olarak altı ay önerileri de gündeme gelmiştir.

5. Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili eğitim programına kimler katılmalıdır? Önceliğe göre sıralayınız.

- Örgüt merkezi düzey yöneticileri
- Örgüt şube/yerel düzey yöneticileri
- Örgüt uzman ve danışmanları
- Örgüt işyeri temsilcileri
- Örgüt üyeleri

İşveren sendikaları katılımın hedef grubunun uzmanlar olması gerektiğini belirtmiştir.

TESK, Federasyon ve Birlik başkanları ve genel sekreterleri düzeyinde bir eğitim öngörmüştür.

TESK'e bağlı meslek federasyonları, yerel düzeyde oda başkanlarının katılımının yararlı olacağını düşünmüşlerdir. ESOB'lar ise yerele ağırlık verirken, TOBB'un da eğitimlere katılımı, eğiticinin eğitimi ve eğitim

olmak üzere iki aşamalı bir eğitim modeli, eğitimin politika belirleyecek kişilere verilmesi, eğitimlere kamu kurumlarının temsilcilerinin de katılması gibi önerilerde bulunmuşlardır.

İşçi sendikalarında şube yöneticileri ve işyeri temsilcilerinin katılacağı eğitimler ön plana çıkarken uzmanların ve merkez yöneticilerinin katılımı da öngörülmüştür. Taban eğitimi genelde öncelikli hedef kitle olarak belirtilmemiştir.

Araştırma bulgularına dayanarak 2 gün/6 oturumluk, en fazla 20 kişilik gruplar halinde, yetişkin eğitimi araçlarını kullanan katılımcı bir eğitim programı için öneriler Ek 3'te sunulmuştur.

7 Aralık 2017 tarihinde ILO Türkiye Ofisince Ankara'da düzenlenen ve işçi, işveren ve esnaf örgütlerinin merkezi düzeydeki temsilcilerinin davet edildiği bir toplantıda, geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin desteklenmesi konusunda işçi ve işveren örgütlerinin kapasitelerini geliştirmeye yönelik ihtiyaç analizinin bulguları paylaşılmış ve katılımcılardan gerçekleştirilmesi planlanan kapasite geliştirme eğitimi konusunda görüş ve öneriler alınmıştır.

Toplantıda katılımcıların üzerinde durdukları konulardan birincisi, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik olarak kamunun öncülüğünde, merkezi koordinasyonu olan, sosyal tarafların yer aldığı, görev ve tanımların net olduğu bir Strateji Belgesi hazırlanması gerektiğidir. Konuşmacılar bu Strateji Belgesi kapsamında düzenlenecek Eylem Planında işçi, işveren ve esnaf örgütlerinin, geçici koruma altındaki Suriyelilerin insana yakışır işlerde istihdamı için kamu kurumlarıyla işbirliği içinde neler yapabileceklerinin belirlenmesinin gerektiğinin altını çizmişlerdir. Araştırmamız sırasında da bu görüş ön plana çıkmış ve kamu kuruluşlarının stratejik öncülüğü ve aktif desteği olmadıkça sosyal tarafların çabalarının yeterli olmayacağı görüşmelerde sıkça dile getirilmiştir.

Konuşmacıların üzerinde durdukları bir diğer husus, araştırma sırasındaki görüşmelerde de belirtildiği üzere mülteci krizinin kök nedenleri ve uluslararası siyasal boyutunun eğitimlerde ele alınması ve Suriyeli mülteci sorununun sonuçlarının yanı sıra nedenleri konusuna da yer verilmesidir. Bu bağlamda Suriye'deki iç savaşın neden-

leri, bölge dışındaki ülkelerin Ortadoğu politikalarının sorgulanması, bölgedeki demokratikleşme sorunları gibi politik eksenli konular ele alınmadıkça Suriyeli mülteci sorununun anlaşılamayacağı öne sürülmüştür. Aynı şekilde AB'nin göç politikasının sorgulanmasının ve Geri Kabul Anlaşmasının tartışılmasının da eğitime dahil edilmesi önerilmiştir.

Üzerinde durulan bir alt başlık da Suriyeli çocuk işçilik olmuştur. Kayıtdışılığın yanı sıra Suriyeli çocuk işçiliğin önlenmesi konusunda neler yapılabileceğinin eğitimlerde ele alınmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

Araştırmamızda öne çıkan Suriyeli mültecilere yönelik tutumda örgütsel artikülasyon olmadığı ve örgüt merkezlerindeki içerici tutumun, işçi ve esnaf üye tabanına yansımadağı olgusunun katılımcılarınca da paylaşıldığı görülmüştür. Bu açıdan, geçici koruma altındaki Suriyeliler için insana yakışır işlerin desteklenmesi konusunda işçi, esnaf ve işveren örgütlerinin kapasitelerinin geliştirilmesinde eğitimin önemi bir kez daha teyit edilmiştir.

Referanslar

- Akgündüz, Y. E., van den Berg, M. ve Hassink, W. 2015. The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey. IZA Discussion Paper No. 8841. <http://ftp.iza.org/dp8841.pdf>
- Carpio, X.V. ve Wagner, M. 2015. The impact of Syrians refugees on the Turkish labor market. Policy Research Working Paper 7402, World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/505471468194980180/The-impact-of-Syrians-refugees-on-the-Turkish-labor-market>
- Ceritoğlu, E. H., Gürcihan-Yüncüler, B., Torun, H. ve Tümen, S. 2017. The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Working Paper No: 17/05. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/7b999ec4-0b4a-4779-af7d-3971df7f7b52/wp1705.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE7b999ec4-0b4a-4779-af7d-3971df7f7b52>
- Denscombe, M. 2000. The Good Research Guide for Small-Scale Social Research Projects. Philadelphia: Open University Press.
- DISK. 2015. DİSKAR. Sayı 4. http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2015/09/DİSKAR_4.SAYI-KAPAKLI.pdf
- Ercan, İ. 2016. Mesleki Eğitimde Örnek, Gaziantep ESOB. <http://adaptesk.org/wp-content/uploads/2016/08/Mesleki-Egitimde-Ornek-Gaziantep-ESOB--MEKSA.pdf>
- Erdoğan, M. 2014. Türkiye'deki Suriyeliler, Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. <http://fs.hacettepe.edu.tr/hugo/dosyalar/TurkiyedekiSuriyeliler-Syrians%20in%20Turkey-Rapor-TR-EN-19022015.pdf>

- Erdoğan, M. ve Ünver, C. 2015. Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklentisi ve Önerileri. Ankara: TİSK <http://tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc/353-goc.pdf>
- Erdoğan, M. 2017. "Kopuştan" "Uyuma" Kent Mültecileri. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği KültürYayınları.
- Erdoğan, S. 2013. Göçmen İşçilerin Sendikal Hakları. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu V, Bildiriler. İstanbul: Petrol-İş Yayını, 197-222.
- Erdoğan, S. ve Şenses, N. 2015. "Irregular Migrant Labour, Trade Unions and Civil Society Organizations in Turkey", Schierup, C-U., Munck, R., Likic-Brboric, B. ve Anders, N. (eds) Migration, Precarity and Global Governance. Challenges and Opportunities for Labour içinde. Oxford: Oxford University Press, 177-197.
- Gökbayrak, Ş. ve Erdoğan, S. 2010. " Irregular migration and trade union responses: The case of Turkey", İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi 12(2), 89- 114.
- Human Resource Center. 2016. Syrian refugees in Turkish garment supply chains, An analysis of company action to address reports of serious exploitation & abuse. Briefing Note <https://business-humanrights.org/en/syrian-refugees-in-turkish-garment-supply-chains-an-analysis-of-company-action-to-address-serious-exploitation>
- İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. 2017. 2016, Türkiye Göç Raporu. Yayın No 40, Ankara:Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- İNGEV. 2017. Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü, Özet Değerlendirme, İstanbul: İnsani gelişme Vakfı <http://ingev.org/wp-content/uploads/2017/07/Multeci-Hayatlar-Monitor%C3%BC.pdf>
- Konuk, B.B. ve Tümen, S. 2015. Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Working Paper 16/01<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+EN/TCMB+EN/Main+Menu/PUBLICATIONS/Research/Working+Papers/2016/16-01>.
- Navruz, M. ve Çukurçayır, M. A. 2015. Factors Affecting Changes in Perceptions of Turkish People towards Syrian Refugees. International Journal of Social Sciences, Vol. IV(4), 75-85.
- ORSAM. 2015. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. Rapor No:195 http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201518_rapor195tur.pdf
- Toksöz, G., Erdoğan, S. ve Kaşka S. 2012. Irregular Labour Migration in Turkey and Situation of Migrant Workers in the Labour Market. Ankara: International Organization for Migration.
- TÜRK-İŞ. 2015. TÜRK-İŞ Dergisi, Sayı 402.
- TÜRK-İŞ. 2016. TÜRK-İŞ Dergisi, Sayı 407.
- UNHCR. 2017. Global Trends, Forced Displacement in 2016, <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5943e8a34/global-trends-forced-displacement-2016.html>

Ek: 1 Görüşme Listesi

	Örgüt Adı	Görüşme Türü	Görüşme Yeri
1.	TISK	Yüzyüze	Ankara
2.	İNTEŞ	Yazılı yanıt	
3.	MESS	-	
4.	TÜGİS	-	
5.	TTSİS	-	
6.	TESK 1	Yüz yüze	Ankara
7.	TESK 2	Yüz yüze	Ankara
8.	Türkiye Lokantacılar ve Pastacılar Federasyonu	Yüz yüze	Ankara
9.	Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu	Yüz yüze	Ankara
10.	Türkiye Berberler ve Kuaförler Federasyonu	Yüz yüze	Ankara
11.	Türkiye Fırıncılar Federasyonu	Yüz yüze	Ankara
12.	Türkiye Bakkallar ve Bayiler Federasyonu	Yüz yüze	Antakya, Hatay
13.	TÜRK-İŞ	Yüz yüze ve yazılı yanıt	Ankara
14.	TÜRK-METAL	Yüz yüze	Ankara
15.	YOL-İŞ	Yüz yüze	Ankara
16.	TEK-GIDA Ankara Şube	Yüz yüze	Ankara
17.	TEK-GIDA Ankara Fırıncıları Şubesi	Yüz yüze	Ankara
18.	TEKSİF	-	
19.	BELEDİYE-İŞ	-	
20.	HAK-İŞ	Yazılı yanıt	
21.	ÇELİK-İŞ	Yüz yüze	Ankara
22.	HİZMET-İŞ	Yüz yüze	Ankara
23.	ÖZ GIDA İŞ	Yüz yüze	Ankara
24.	ÖZ İNŞAAT İŞ	Yüz yüze	Ankara
25.	ÖZ İPLİK İŞ	Yüz yüze	Ankara
26.	DİSK (Basın taraması)		
27.	BİRLEŞİK METAL-İŞ	Yazılı yanıt	
28.	BİRLEŞİK METAL İŞ Anadolu Şubesi	Yüz yüze	Ankara
29.	TEKSTİL-İŞ	Yazılı yanıt	
30.	GIDA-İŞ	Yazılı yanıt	
31.	GENEL-İŞ	Yazılı yanıt	
32.	DEVİRİMCİ YAPI-İŞ	-	
33.	TARIM ORMAN-İŞ, BİRLEŞİK KAMU İŞ KONFEDERASYONU	Yüz yüze	Ankara
İL DÜZEYİ			
34.	ADANA ESOB 1	Yüz yüze	Adana
35.	ADANA ESOB 2	Yüz yüze	Adana

36.	TÜRK-İŞ 4. Bölge Temsilciliği	Yüz yüze	Adana
37.	YOL-İŞ, Adana 1. Nolu Şube	Yüz yüze	Adana
38.	TEK-GIDA İŞ, Adana 1 Nolu Şube	Yüz yüze	Adana
39.	TEKSİF, Adana İrtibat Bürosu	Yüz yüze	Adana
40.	HİZMET-İŞ Adana Şubesi	Yüz yüze	Adana
41.	ÖZİPLİK-İŞ Adana Şubesi	-	
42.	ÇELİK-İŞ Adana Şubesi	Yüz yüze	Adana
43.	GENEL-İŞ Adana Şubesi	Yüz yüze	Adana
44.	Hatay ESOB	Yüz yüze	Antakya, Hatay
45.	TÜRK METAL İskenderun Şubesi	Yüz yüze	İskenderun, Hatay
46.	ÇELİK-İŞ İskenderun Şubesi	Yüz yüze	İskenderun, Hatay
47.	HİZMET-İŞ İskenderun Şubesi	Yüz yüze	İskenderun, Hatay
48.	GENEL-İŞ, Hatay Şubesi	Yüz yüze	Antakya, Hatay
49.	YOL-İŞ	Telefonla mülakat	Antakya, Hatay
50.	Mersin ESOB (4 kişi grup görüşmesi)	Yüz yüze	Mersin
51.	YOL-İŞ Mersin Şubesi	Yüz yüze	Mersin
52.	GENEL-İŞ, Mersin Şubesi	Yüz yüze	Mersin
53.	Gaziantep ESOB (2 kişi grup görüşmesi)	Yüz yüze	Gaziantep
54.	TEKSİF, Gaziantep Şubesi		
55.	ÖZİPLİK-İŞ, Gaziantep Şubesi	Yüz yüze	Gaziantep
56.	HİZMET-İŞ, Gaziantep Şubesi	Yüz yüze	Gaziantep
57.	Genel-İş, Gaziantep Şubesi	Yüz yüze	Gaziantep
58.	Urfa ESOB		
59.	HİZMET-İŞ Şubesi	Telefonla mülakat	Urfa
60.	TÜRK-METAL, Bursa Emek Şubesi, 11 Kişilik Odak Grup Görüşmesi	Yüz yüze	Bursa
Toplam	50 GÖRÜŞME (40 yüz yüze; 7 yazılı anket yanıtları; 2 telefonla mülakat) ve 1 odak grup görüşmesi		

Ek 2. Soru Kağıdı

Suriye mülteciler için insana yakışır işlerin desteklenmesi konusunda işçi ve işveren örgütlerinin kapasitelerinin artırılmasına yönelik ihtiyaç analizi

SORU KAĞIDI

I-Genel

1. Örgütlendiğiniz işyerlerinde Suriyeli mülteci çalışan var mı? Mümkünse il belirtiniz.
 - Kayıtlı
 - Kayıtsız
2. Suriyeli mülteci üyeniz var mı? Varsa lütfen il, şube, sayı belirtiniz.
3. Örgüt olarak Suriyeli mültecilerle bir araya gelebildiğiniz platformlar var mı? Lütfen isim belirtiniz.
4. Örgüt yönetim toplantılarında Suriyeli mülteciler konusu gündeme geliyor mu? Geliyorsa olumlu ve olumsuz yönleriyle hangi konular konuşuluyor? Lütfen açıklayınız.
5. Örgüt temsilcilerinin Suriyeli mültecilerle ilgili açıklamaları var mı? Mümkünse kaynak belirtiniz.
6. Örgütünüzün Genel Kurul kararlarında Suriyeli mültecilere değinildi mi? Değindikyse lütfen Genel Kurul kararı tarihini belirtiniz.
7. Örgüt yayınlarında Suriyeli mültecilerle ilgili konulara yer veriliyor mu? Mümkünse kaynak belirtiniz.
8. Örgüt eğitimlerinde Suriyeli mültecilerle ilgili konular yer alıyor mu? Varsa lütfen bu eğitimlerin içeriğini ve hangi hedef kitleye verildiğini açıklayınız.
9. Üyesi olduğunuz uluslararası örgütlerin toplantılarında Suriyeli mülteciler konusuna yer verdiniz mi?
10. Aşağıdaki konularda eylemsel faaliyetiniz oldu mu? Lütfen bilgi veriniz.

- a. Suriyeli mültecilere insani yardım.
 - b. Suriyeli mülteciler için mesleki eğitim.
 - c. Suriyeli mültecilere hukuki destek.
 - d. Suriyeli mültecileri örgütleme çalışması.
 - e. Suriyeli mültecilerin kayıt dışı istihdamının önlenmesi.
11. Suriyeli mültecilerden herhangi bir destek için size başvuru oldu mu? Olduysa lütfen nasıl bir karşılık verildiğini açıklayınız.
 12. Suriyeli mültecilerle ilgili olarak sosyal diyalog organlarında görüş belirttiniz mi? Lütfen açıklayınız.
 13. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bünyesindeki göçle ilgili danışma kurullarında yer almak için bir girişimde buldunuz mu?
 14. Örgütünüzün temsilcileri İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarında Suriyeli mültecilerle ilgili konuları gündeme getirmiş midir? Getirmişse hangi görüşleri savunmuştur? Lütfen belirtiniz.
 15. Uluslararası kuruluşlar ve/veya kamu kuruluşları tarafından düzenlenen Suriyeli mültecilerle ilgili toplantılara katıldınız mı?
 16. Suriyeli mültecilerle ilgili sivil toplum kuruluşları ve mülteci dernekleri ile temasınız var mı? Ortak faaliyetiniz oldu mu? Varsa lütfen belirtiniz.
 17. Suriyeli mültecilerin kayıtlı, insana yakışır çalışma koşullarında iş sahibi olabilmeleri için ne yapılabilir?
 18. Suriyeli mültecilerin kayıtlı, insana yakışır iş koşullarında istihdamı için bir proje yapmayı düşünseniz ne önerirdiniz?
 19. Suriyeli mültecilere ilişkin olarak üyelerinizin görüşleri nelerdir?
 20. Üyelerinizin Suriyeli mültecilere karşı tutumunu aşağıdaki yaklaşımlardan hangisi daha iyi açıklar?
 - İçerici, dayanışmacı
 - Kayıtsız,
 - Dışlayıcı, olumsuz
 21. Eklemek istediğiniz bir husus var mı?

II. Eğitim ihtiyacı ve Öneriler

1. Suriyeli mülteciler konusunu örgütünüzün önceliği açısından nasıl tanımlarsınız.
 - a. Öncelikli
 - b. Orta öncelikli
 - c. Az öncelikli
 - d. Öncelikli değil

2. Suriyeli mültecilerle ilgili nasıl bir eğitim programına ihtiyacınız var? Önceliğe göre sıralayınız.
 - İhtiyacımız yok.
 - Bilgilendirmeye yönelik olmalı.
 - Üyelerde dayanışmacı bir tutum yaratmaya yönelik olmalı.
 - Politika geliştirmeye yönelik olmalı.
 - Eylem planı geliştirmeye yönelik olmalı.

3. Suriyeli mültecilerle ilgili bir eğitim programına en az 3 konu başlığı önererseniz, neleri önerirdiniz. Önceliğe göre sıralayınız.

4. Suriyeli mültecilerle ilgili eğitim programının süresi ne kadar olmalıdır?
 - 1 oturum
 - 1 gün
 - 2 gün
 - Daha fazla

5. Suriyeli mültecilerle ilgili eğitim programına kimler katılmalıdır. Önceliğe göre sıralayınız.
 - Örgüt merkezi düzey yöneticileri
 - Örgüt şube/yerel düzey yöneticileri
 - Örgüt uzman ve danışmanları
 - Örgüt işyeri temsilcileri
 - Örgüt üyeleri
 - Tümü

6. Eklemek istediğiniz bir husus var mı?

Ek 3 Taslak Eğitim Programı

1. Gün

Sabah oturumu:

Sunum I: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere İlişkin Temel Bilgiler (Demografik bilgiler, yerleşim bilgileri, hukuki konum, sosyal yardımlar ve hizmetler)

Tartışma: Bilmek istediklerimiz ve yanıtları.

Sunum II: Çalışma Yaşamında Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Sektörler, çalışma koşulları, çalışma yaşamına ve örgütlerimize etkileri, üyemiz olan geçici koruma altındaki Suriyeliler.

Tartışma: Sektörlerimizdeki geçici koruma altındaki Suriyelilerle örgütsel temas kurmanın ve bu teması kurumsallaştırmanın yolları.

Öğleden sonra oturumu:

Sunum III: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere İlişkin Örgütsel Politikalarımız

Tartışma: Bu politikalar konusundaki görüşlerimiz, önerilerimiz.

Sunum IV: Üyelerimizin Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere İlişkin Tutum ve Yaklaşımları.

Tartışma: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere ilişkin politikalarımızı yerel örgütlere, şubelere nasıl benimsetebiliriz (yayın, görsel malzeme, sempozyum, panel)

2. Gün

Sabah oturumu:

Sunum V: Suriyelilerin İnsana Yakışır İş Koşullarına Kavuşması İçin Bugüne Kadar Neler Yapıldı?

Tartışma: Suriyelilerin insana yakışır iş koşullarına kavuşması için kamu makamları, yerel yönetimler, STK'lar tarafından yapılanlar konusundaki görüşlerimiz, taleplerimiz.

Sunum: Suriyelilerin İnsana Yakışır İş Koşullarına Kavuşması İçin Örgütlerimiz Neler Yaptı?

Tartışma: Daha neler yapabiliriz?

Öğleden sonra oturumu:

Grup çalışmaları:

Örgüt yönetimlerine sunulacak öneriler için grup çalışmaları. Önerilerin tartışılması.

Ek 4:

“Suriyeli ve Ev Sahibi Topluluklar için İnsana Yakışır İş Fırsatlarının Desteklenmesi” projesi kapsamında, ILO Türkiye Ofisi’nin daveti ile 07 Aralık 2017 tarihinde gerçekleşen toplantıda Türkiye’deki Suriyeli mültecilere insana yakışır iş olanakları sağlamak için sendikaların ve işveren örgütlerinin kapasitelerinin geliştirilmesine ilişkin yapılan ihtiyaç analizinden elde edilen temel bulgular paylaşıldı ve işçi ve işveren örgütleri üyelerine yönelik kapasite geliştirme eğitim faaliyetleri hakkında katılımcılardan öneriler alındı.

Toplantıya, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Hak İşçi Sendikalar Konfederasyonu (HAK-İŞ), Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) ve bağlı kuruluşlarının genel hizmetler, tekstil ve hazır giyim, tarım, ormancılık, gıda, inşaat ve metal sektörlerindeki Ankara ve İstanbul temsilcileri katılım gösterdi.

Toplantıda ILO Danışmanı Prof. Dr. Seyhan Erdoğan tarafından yürütülen Suriyeli mültecilere insana yakışır iş olanakları sağlamak için sendikaların ve işveren örgütlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi konusunda yapılan ihtiyaç analizinin temel bulguları sunuldu. Analizin ana bulguları tartışıldı ve Suriyeli işçilerin durumuyla ilgili bilgi eksikliğine; eğitim, araştırma yapılarak raporların yayınlanmasına, ulusal düzeyde politika geliştirilmesine; Türkiye’deki işçiler arasında farkındalığı artırmak ve kayıt dışı istihdamla mücadele etmek için bütün çalışanları kapsayan bütüncül bir yaklaşımın temel alınması gerektiğine vurgu yapıldı. Sunumu takiben Prof. Dr. Seyhan Erdoğan, işçi ve işveren örgütleri üyelerine yönelik kapasite geliştirme eğitim faaliyetlerine ilişkin olarak katılımcıların görüş ve önerilerini paylaştığı açık bir tartışma yürüttü.